

Василь Марсюк

Твори
у двох томах

Том другий

Романи
і поеми

Усі ми ситанемо тікати
і глиною,
безсмертя наше —
із Україною.

Власний

Василь Марсюк

Твори
у двох томах

Том другий

*Романи
і поеми*

Видавничий центр «Просвіта»

Київ

2013

УДК 821.161.2-1
ББК 84(4Укр)6-5
М29

М29 **Василь Марсюк.**

Твори у двох томах. Том другий. Романи і поеми. —
К.: ВЦ «Просвіта», 2013. — 352 с.

ISBN 978-966-2133-89-9

ISBN 978-966-2133-91-2

Редакція автора

До другого тому вибраних творів сучасного поета Василя Марсюка увійшли віршовані романи «Донецька прелюдія», «Московський час» та ряд поем, які були опубліковані у його попередніх книжках, а також нова досі не оприлюднена «Космічна поема (Із мініатюр)».

Твори відзначаються оригінальністю форми, мозаїчністю викладу матеріалу, цікавими зображальними засобами. Вони привернуть увагу читачів щирістю почуттів, філософічністю роздумів, гострим авторським поглядом як на сучасний наш світ, так і на той, який уже віддалений від нас десятками і сотнями років.

Видання здійснене коштом
Ярослава Марсюка

ISBN 978-966-2133-89-9
ISBN 978-966-2133-91-2

© Марсюк В. А., 2013.
© ВЦ «Просвіта», 2013.

ДОНЕЦЬКА ПРЕЛЮДІЯ

(Роман у віршах)

ВСТУП

Беру перо, бо сходять роки,
як сніг весною в яр глибокий,
не встигне здатися зима —
про сніг і згадки вже нема.
Моя зима вже недалеко
лє синій холод, мов із глека,
і скоро снігом замете
усе, що мав я золоте.
А найдорожче все мені
не те, що зверху, на коні,
а в глибині, на самім споді,
вже не існуюче в природі,
що тільки в пам'яті живе
і з неї інколи спливе
таке оновлене і чисте —
аж засіяє золотисто...

Отак і ти, моє дитинство,
під шматтям літ лежиш на дні,
як світлий хрестик, що мені
давно колись наділа мати,
та довелось його сховати.
Дитинство! Зірочко моя!
Без тебе був би я — не я.
Ти, летючи, давно згоріла,
та серед ночі освітила

крутий мій шлях у майбуття.
Не поспішай у забуття,
прелюдіє* мого життя!
Хоч не така вона безжурна
далечина твоя лазурна.

Кажу собі: ти не забудь,
як вишні в Мар'їнці цвітуть,
а стиглі хмари із Азова
приносять зливу аж бузкову,
і ціле море степове
у нас по вулицях пливе,
а вже осінній ураган
несе аж десь за океан
солону й пил з усіх доріг.
Ні, все я в пам'яті зберіг!
І не забуду вже довіку
ні нашу річку невелику,
ні ниви синьо-вороні,
ні дим Донецька в далині,
ні шахтний закуток Бардич**,
ні наших вулиць, ні облич,
і хоч змінились з часом лиця,
але журитись не годиться.

Ні, я нікого не забув,
хто у дитинстві другом був,
від кого чув я добре слово,
для сироти це — не полова,
хто вчив мене, а хто й губив.
Кого навів я полюбив —
не всі вони із орденами,
ще менше їх поміж панами,
вже хтось покійний, хтось — дивак.
То й що? Для мене і будяк,
коли розквітне — то козак!
Не всі ж ростуть в оранжереї,
щось приживається на глеї
і обживає терикон,

* Прелюдія — вступ до музичного твору або до чогось головного.

** Бардич — пришахтний куток міста Мар'їнки.

і не найслабше — це закон.
Нехай оте з оранжереї
перелітує в нас на глеї,
коли курний донецький кряж
пашить під сонцем, наче пляж!
Як не крути, тут корінь наш,
і повоєнні наші злидні
тепер для мене навіть рідні.
Я пам'ятаю, що і як,
земля ж моя, і я — земляк!

1. НАС ДОБРЕ ВЧИЛА ШАХТА РІДНА

Хіба забудеться так скоро
ровесник мій Камчатний Жора?
Ото вже справжній витівник
і запальний, немов сірник!
Він щойно був — і раптом зник.
Хоч за яке він брався діло,
воно не тліло, а горіло —
рогатка, карти, молоток —
із хлопця, видно, вийде толк!
А ще, як справжній отаман,
водив він друзів на баштан,
на кукурудзу молоду,
на перші ягоди в саду,
водив, звичайно, в сад не свій,
в чий — не скажу, але не в мій.
За всіх він краще знав про те,
що в полі сіється й росте,
і де лежить на шахті дріт,
свинець, розпили, динаміт.

Я пам'ятаю ті походи
на шахтний двір і двір природи.
А де знайшов би я друзяк
і стільки цінних залізьяк?
І як це жити біля шахти —
і самоката не зладнати?!
І дошку виберем як слід,

коли дримає сторож-дід,
і зіб'єм шарикопідшипник
із вагонетки, як потрібно.
Хоч і намаєшся, мов кат,
зате вже маєш самокат,
рушай у будь-яку дорогу,
лиш закидай повище ногу!
Ще лук до рук — і ти козак,
а не коров'ячий кізяк!

Так, шахта «Щуровка» старенька
була для нас, як рідна ненька.
Вона дзижчала і гула
і день, і ніч, немов бджола.
Колись отут біля села,
де підступає степ широкий,
колодязь вирили глибокий
і наробили там ходів
до самих вугільних пластів.
А на землі над ним, як хата,
копер стоїть і естакада,
щоб через них земне добро
в краї небачені пливло.
Про ті далекі перегони
розповідали нам вагони,
від нас гули — вгинався світ,
до нас ішли — порожній свист,
вертали знов до естакади
вугіллям пузо набивати.

А недалеко від копра
росте й росте крута гора,
і вагонетки сиплять долу
з гори породу — так зі столу
летить розсипаний горох,
вчиняючи переполох.
Це, дуже люблячи природу,
ми все скиртуємо породу,
і вже чималий терикон
димить-курить на весь район,
і так стоятиме віками,

і не один. Як чиряками,
покритий ними весь Донбас.
За наше жито й бито нас!

Вже вибачайте за слабинку:
намалював я цю картинку
для читача, який і в сні
не був у нашій стороні
(я зустрічав таких роззяв,
хто у Донбасі не бував),
хоча пишу свою замітку
скоріш для мар'їнського вжитку,
де шахта — всім знайомий дім,
і ми туди також ходім!

Тут весь мій рід і всі сусіди —
від парубійка аж до діда —
тягнули лямку, мали хліб.
І не один тут кінь осліп,
теж тягнучи підземну лямку,
ходив, хропів по саму клямку.
А у скількох тут молодиць
зійшла усмішка з білих лиць!
А через кожний, кожний двір
жила вдова в одній із дір,
а з нею діти, мов курчата,
частіше півники-хлоп'ята.

Дерева нищила біда —
зростала поросль молода,
щоб на вугілля та породу
також покласти силу-вроду.
І ми спиналися, росли,
мов кропива із-під золи,
і помаленьку узнавали
про добич, вибухи, обвали,
про врубмашини, гази, тол,
про те, як сонна впала в ствол
судьба чиясь багатодітна...
Нас добре вчила шахта рідна,
і рано знала вся братва

і шахтні справи, і слова.
Та ними вже не здивувати
сучасну юнь, яка без мата
вже не дихне, немов її
наштампували холої.
Отак по тюрмах і бараках
ми й розучилися балакати,
отак привчив московський брат
в зубах тримати не хліб, а мат.

А скільки тих вугільних грудок —
важких блискучих незабудок —
ми перенесли на собі
на ще дитячому горбі,
щоб над хатами в сніг чи в дощ
курився дим — тропічний хвощ!
І хвощ колись тут справді ріс,
та скам'янів той давній ліс,
залігши глибоко в могилі.
А ми, як ангели безкрилі,
до нього риємо ходи,
в землі шукаючи плоди.

А хлібні черги, хлібні черги,
бодай би вас струбили черви!
Голодний люд і сам, як черв.
— Ей, не чіпай болючий нерв! —
кажу собі. — Згадай-но краще,
що не такі вже ми пропащі!
Життя нас брало на ножі,
та не вбивало в нас душі.

Ночами й днями пропадала
на шахті мати, заробляла
нещасні карточки на хліб.
А я тоді, малий як біб,
ходив із ними аж на Рудник*
(миль зо три буде сухопутних)
отримати хліб той многотрудний,
бо магазинчик там аж був,

* Рудник – робітнича околиця міста Донецька.

і рій людський ще з ночі гув,
а вранці вже ставав стіною,
немов бетон, непробивною
і затуляв, як хмара, сонце —
в стіні малесеньке віконце,
куди одразу сотню рук
тягнув цей натовп, як павук.
А хліб то є, то вже немає,
а голод ноги підгинає,
бо що ці крихти-карточки?..
Тріщали в черзі кісточки,
щоб крихти взяти хоч із бою,
як маєш силу за собою,
а як не маєш — Бог з тобою!

У темній черзі без кінця
свого діждешся буханця —
чорненьку теплу ще цеглинку,
а то й довісочка, мов грінку,
хоч і глевкий, та пахне, ой!
Додому йдеш через Ворстрой —
лиху околицю Донецька,
напівбосяцьку, чужинецьку,
де треба вуличками йти —
немов прорили їх кроти,
де терикон, інакше — куча,
закрив півнеба, наче туча,
здаля красива і могуча,
але зблизька така ядуча,
де швидше стрінеш китайча,
аніж собаку чи курча,
де над землянкою — землянка,
первісна начебто стоянка,
де всіх одна рівняла планка:
копійку маєш — значить п'янка,
а як нема — до горла ніж,
а що з нас візьмеш, ріж — не ріж.

Йдеш хлоп'ям дев'ятирічним
і хліб несеш цим пеклом вічним,
притисши міцно до грудей,

сховатись ладний від людей,
від їхніх рук і від ротів,
від їхніх ніг і животів —
худих чи здутих, бо голодних —
та не спинив ні разу жодний
тебе, з хлібиною, дитя:
забрати хліб — то і життя!

Спасибі вам, Ворстрой, Дев'ятка*,
не зачіпали ви хлоп'ятка!
А я вас словом зачеплю:
я вас боявсь — тепер люблю,
люблю, нітрохи не брешу —
тепер я правду лиш пишу!
Ковтнувши волі, як горілки,
я нелякливий став настільки,
що серце стало, як броня,
його лякає лиш брехня.

Хай ждуть вас радісні світанки,
з бідною здружені землянки!
Хай білі сонячні буханки
щодня вам світять на столі
і хтось вас любить на землі!

В мені живе одна картина,
яка померти не повинна
зі мною разом. В ній щось є,
що все покою не дає
уже давно мені, як свідку.
Подія трапилася влітку
у спечний день, в голодний рік.
Гарячий пил аж п'яти пік.
Я ніс із Рудника хлібинку,
як миша, скушував шкурунку,
хоч міг би з'їсти за хвилинку
всю недопечену цеглинку.
Міг, та не міг. І мама, й брат
теж хочуть хліба. Був я рад
вкушати навіть аромат,

ішов, сп'янівши від буханки,
минав похнюплені землянки,
і Шосту шахту, і Ворстрой,
і вже в долині стрів конвой.
Якогось німця, наче звіра,
червоні гнали конвоїри —
на одного було чотири —
він ледве плівся весь в крові,
і темна кров на голові
була, як шапка, а приклади
на спину сипалися градом,
і полонений знову падав,
худий і довгий, мов будяк,
зелений кітель весь просяк
рудими плямами. Біда!
Дійшли до річки, де вода
текла із шахти теж руда,
тут зупинилися солдати,
і німець кров почав змивати
під злими поглядами дул,
руками брав чорнющий мул
і милив голову без тям...
Це, мабуть, він попід хатами
ще зранку їсти в нас просив,
із шахти втікши, де робив
як полонений. Упізнати
вже не змогла б і рідна мати
його такого.

— *«Эй, малыш,
пошёл домой! Чего стоишь?!»*
Я ж ворухнутися не в силах,
неначе кров загусла в жилах,
тягну конвойному хлібець:
«Не бийте больше!»
«Прочь, падлец!
*А ты смывай быстрее рожу,
а то на месте укокошу!»*

І я пішов, обнявши хліб,
і спотикався, мов осліп,
а ще сльоза така, як біб,

усе підсолювала хліб.
Я не любив, звичайно, німців,
всі проклинали їх, чужинців.
Але чому моя душа
стогнала, наче від ножа?
Хіба тоді мені малому
жилося легко в світі злому?
Хіба російського солдата
я не любив, неначе брата?
Чого цей німець став, як брат,
а брат червоний став, мов кат?
Чому тятар цей немалечий
поклав Господь мені на плечі?
На все життя велике зло
маленьке серце потрясло.

Любов і ненависть у спорі —
як ті вогні на світлофорі,
такі близькі й такі суворі.
Колись кохали ми Москву —
тепер наводить це тоску
(таке зручне російське слово,
до того ж рима пречудова!).
Любили вчора ССРСР,
а він на зло усім помер,
лишивши злидні нам у спадок
і серіали теплих згадок
про п'ятирічки, про вождів,
про те, як хто і де сидів.
Нам розлюбити ох як важко
своє ярмо, свою упряжку!
Так, мабуть, згадує вино
п'яниця, ідучи на дно.

Кого б іще нам полюбити,
щоб научив у світі жити?
Можливо, добрий містер Сем
зоре нам завтра чорнозем?
Чи знайдем дурнів у Європі
штани зашити нам на попі?
Але дурних давно нема —

вчись, Україно, вже сама!
Ми ж не ледачі, не бандити —
допоки злиднів нам водити?
Себе, братове, слід любити!
Своїх сусідів і купців,
своїх солдатів і старців,
своїх колег і конкурентів,
своїх дружин і президентів,
свою столицю, свій Ворстрой,
і берег цей, і берег той!

Ну й розійшовся я, ой-ой!
Тепер назад вертати слід
свій поетичний вертоліт.
Гадаю, для мого Пегаса*
це порівняння — не образа,
ми ж тільки почали політ
у глибину туманних літ.

Я розповів би не для слави
про сторожів, нічні облави,
про саморобний мій наган,
але тоді пиши роман!
А я таку широку тему
загнати хочу у поему,
або що вийде. Хай читач,
любитель телепередач,
не жде тут гострого сюжету,
всього отого вінегрету —
убивств, погонь і мордобою,
що нам підсовують з тобою,
страшніших з кожною добою!
Мета в нас інша. Вже стоїть
закрита шахта. Стала кліть,
і чернолицьою юрбою
не йдуть вже хлопці із забою,
і терикон — рудий курган
вже не димить, як вуркаган,
і тільки щось ночами тенька...
Спи, годувальнице старенька!

* Пегас — крилатий кінь у грецьких міфах.

А нам ще треба підрости,
пройти сирітські всі пости,
навчитись ждати без кінця
вже призабутого отця,
навчитись треба кози пасти,
щось взяти з поля, тобто вкрасти,
ні, взяти все-таки, мабуть,
бо в полі досі всі беруть,
хоча свого там не кладуть;
ще слід навчитися у школі
тягти знання, як ріпку в полі,
і школу вуличну пройти —
усіх круг пальця обвести,
бур'ян курити чи махорку,
а потім вже закрити шторку.

А ще забули ми про Жорку...
Таким шаленим друг мій ріс,
немов сидів у ньому біс!
Сидів, сидів — і раптом зник,
із хлопця вийшов трудівник,
він — і шахтар, і садівник,
він — і шофер, і... Будь здоровий!
І прощавай, мій друг бідовий!

2. ТАКІ ПРАДАВНІ ІМЕНА

Поема, звісно, має свій
віками вироблений стиль:
найперше — тема героїчна,
частіше дуже драматична,
де повідають про війну
і славнозвісну давнину,
де у кривавому двобої
величні сходяться герої,
бо раз герой — то не простак,
а цар чи князь, або козак,
чи вождь рабів, як той Спартак.

Годиться й тема про кохання,
де є і сльози, і благання,
отрута, ніж або свинець
і відповідний теж кінець,
як у Отелло й Дездемони,
чи ближчі візьмемо персони:
Марусю й Гриця — як взірці
їх наші згадують співці
і змалювала горда Ліна*,
яка не стала на коліна
(така вже вдача тополина),
коли у наш брехливий час
колінкував увесь Парнас**.

А я на що перо настроїв?
Яких представлю вам героїв?
Простих дітей-шахтарчуків?
Худеньких, босих хлопчаків?
А що?! Не бачу в тому свинства:
усі ми родом із дитинства,
як хтось казав. І в нас своє,
яке не є, начало є.
Нехай воно в нас без ліцеїв,
без гувернанток і лакеїв,
без титулованих батьків,
без ніжних ангельських років...
Нехай воно до краю бідне,
але воно без краю рідне,
таке близьке і вірогідне!

Он ждуть мене товариші —
два моцні брати Стрибіжі,
живуть якраз через дорогу.
Чи не рідня вони Стрибогу?
Хіба не справжня дивина
такі прадавні імена?!
У степовому закапелку

* Ліна Костенко — поетеса, йдеться про її роман «Маруся Чурай».

** Парнас — світ поезії і поетів.

ми знайдем не одну цукерку!
Самих Божків у нас куток
із давнини веде моток.
А я продовжу свій урок
і дам пугівку слідопиту
до ще первіснішого світу.

Яка в нас річка? Тьху! Ручай!
А ти, читачу, помічай:
знаходять тут на крутосхилах
ще крем'яні ножі й рубила,
а по горбах в недавні дні
баби стояли кам'яні,
і навіть в когось біля хати
було їх можна споглядати:
отак стоїть коло воріт
той скіфський ідол, наче дід,
або лежать млинові жорна
чи інша давність рукотворна...
А де вони? Де наш музей?
Лиш терикон — як мавзолей,
або точніше, піраміда,
колись близька моя сусіда.
В ній поховали земляки
своє здоров'я і роки.
Невже оця руда порода —
вся їхня слава й нагорода?

А що нам слава? Пустоцвіт!
Ось диво де: змінився світ!
Тріщить імперія похмура,
і більшовицька диктатура
вже захлинулась у крові,
а ми, нівроку, ще живі.
І жити будемо! Чужого
не треба нам, і ні до кого
не треба йти просити прав
на землю цю, що Бог нам дав.
Хвала йому за степ, як море,
за сонце тепле саме впору,
за наші ріки, наші гори

і за донецький цей пейзаж,
де між буграми — закут наш!

З усіх районів України
люд заселяв зручну долину.
Який тут простір для душі!
Село постало на межі
якраз між шахтами і степом.
Широка чаша, повна неба,
недаром кликала до себе.
А що?! Є річка. І вода
в криницях світла, як слюда,
а що смачна — то не розкажуй,
і ґрунт масний, хоч хліб намажуй,
такий чорнозем — аж на метр!
Колись було й повітря — мед,
тепер під боком кочегарка —
Донецьк димить, аж небу жарко.
Та в нас міцна людська заварка!

Хто тут східняк? Хто західняк?
Хто старожил? А хто чужак?
Це вороги нас поділили,
щоб ми у сварці рвали жили.
Шлях з Прикарпаття не близький —
а скільки прізвищ в нас на *-ський!*
Якщо в поемі їх навести,
сторінок зо дві буде тексту.
Чи я згадаю всіх тепер?
Той переїхав, той помер...
Та й ображатимуться інші,
у кого прізвища не гірші:
на *-юк*, наприклад, чи на *-як*,
хто родом, звісно, подоляк
чи волиняк — немає зла,
одна Земля колись була.
Хоча тяжіння до Волині
завжди було в моїй родині.
А із Полтави і Дніпра
тут *-енків* більше, ніж добра,
є навіть вулиця Шевченка,

де гарна дівчина Оленка
колись ходила у садку,
бував і я на тім кутку.
Бував? Ходив немов на свято!
І повертався пізнувато.
Та вже ночей сплигло багато,
і всох, мабуть, знайомий клен...
То ж я вернуся до імен,
з якими ми запанібрата.

А де взялися -ус і -ата
у списках нашого села?
Звичайно, Греція дала:
із неї впливли ромеї,
меткі і дружні, як євреї,
та і єврейський спритний рід
у нас викохував свій плід.
Але ще довші одисеї
робили Кіми із Кореї,
і Лю заходили в наш край,
був навіть виселок Шанхай.
Тому-то очі мигдалеві
і чорні коси, мов сталеві,
тут можна стріти у красунь.
У нас таки чудова юнь!

Деся еталоном є блондинки.
А що хіба?! І українки
є теж біляві, як пушинки,
а ще коли туга коса
і синь в очах, мов небеса —
схвилює кожного краса!
Це я таким вродився дубом
чи (трохи м'якше) однолюбом:
люблю чорнявок з юних літ.
Мабуть, у мене був пристріт,
бо чорні очі з-під хустинки
і бровенята, як вуглинка,
і нині правлять за женьшень,
хоч я старий уже, як пень.
Однак мовчу! Анітелень!

Ледь підсоливши нашу воду,
як сіль, розтали діти Сходу
у морі нашого народу,
бо тут осіли назавжди
Грушківські, Бойки, Момоти,
Дейнеки, Лебеді, Спартесні...
Які всі прізвища чудесні!
А ці хіба не інтересні:
Сорокотяга, Чиліхан,
і Владзімірський, і Барчан?
Не всі з них коренем тутешні,
та всі вже з нашої черешні.
В нас на кутку були й на -ов
(ось — Колпаков чи Крутенков),
і я поклястися готов,
що жодне з них не дерло носа,
не корчило великороса,
мовляв, я — кращий, бо кацап,
це розсмішило б навіть баб,
і розмовляли теж як люди,
а не теперішні зануди:
*«Купил, сука, пирожок,
а он, падло, с мясом».*
А хай їм біс! Мовчу! Щоб часом
не поламати язика —
тоді лікуй від стовбняка!
А це хвороба нелегка.
Перехворів колись я нею,
як і належало плебею.
Хвала Творцю, що не навів
я поламав було язик!

Російський дух отруйним газом
все висне й висне над Донбасом.
Як не варнякай — все одно
усі поглухли вже давно.
І не поглухли так Ворстрої,
селянські ферми чи забої,
як ті чиновницькі покої,
де занімів уже всерйоз
якийсь полтавський малорос,

чи гелготить, як жирна гуска,
колишній лапотник із Курська.

Та я вернусь до Стрибіжів,
бо їх на вулиці лишив,
на нашій рідній, де пилюка
по кісточки, а то й по вуха,
де м'яко падати й боротись,
чи йти по воду — тут колодязь!

Зійшло вже десять сотень літ,
коли Стрибог покинув світ,
і хоч внучата голомозі
поклони б'ють другому Бозі,
але Стрибог ще в них живе,
дає завзяття бойове.
Як імена у хлопців давні,
так кулаки вдалися славні,
і не один малий боєць,
відчувши їх, шептав: «Капець!»
Вилицюваті, білочубі,
немов дубки міцні і грубі,
або геройські вояки,
що поглядають з-під руки,
стоять брати біля криниці,
і лиш попробуй посвариться —
вже до криниці не ходи
і залишайся без води!
Чи топай аж до Скрипниченків,
там теж колодязь глибоченький,
а що не близько — не біда.
Все змиє час, як та вода
змивала прикрощі колишні
від двох братів — сусідів ближніх.

Був їхній батько шахтарем,
його ще звали Стригалем.
У повоєнну ту годину,
велику маючи родину,
пішов він в поле крадькома,
коли нічна настала тьма,

щоб колосків собі настригти,
бо вдома хліба ані крихти.
Сидів, пшеницю тихо стриг
і мріяв, мабуть, про пиріг.
Високий був. А тут облава.
І не тікав. Тюрма. Розправа.
Відсидів рік після війни,
прийшов, мовчав, а хоч би хни...
Були і хлопці мовчуни.
А що дебелі, то дебелі!
Завжди готові до дуелі.

Мені подумалось тепер:
міг вийти з кожного боксер
і так прославитись у світі,
як два Клички ті знамениті.
Ех, був би в нас тоді спортклуб
та харч такий, щоб дибивсь чуб!
Ого, куди роззявив рота!
На танцях також є робота,
або пройтись на той кінець,
коли до бійки є свербець...
Ох, бійки, бійки, хай вам грець!
Бо зразу слід згадати Бойка,
не одного, а їх обойма,
і кожне б'ється як за трьох.
Нехай спасе їх душі Бог!

На жаль, з відвагою сліпою
б'ємось ми завжди між собою.
Якби із ворогом до бою
ішов так мужньо весь народ,
не мав би він таких скорбот,
не був би в світі перегноєм,
не битим був би, а героєм.
Хай не герой, а все ж козак!
Це нам знайоме як-не-як
і зрозуміло, звідки вдача
у пацанів така гаряча.

3. І КОЖНИЙ ВІРИВ ТАК, ЯК МІГ

Я був хрещений, хрестик мав,
але подалі заховав,
і «Отченаш» навчила мати,
та в школі став я забувати,
бо жадний був я до наук,
ловив у школі кожний звук.
А там учили, що без Бога
до щастя ближча нам дорога,
і скоро злидням прийде край,
бо комунізм — то справжній рай.
А як нам палко говорили,
що всі ми — правнуки горили,
що грішні Єва і Адам
нехай ідуть під хвіст котам!

І храм зірвали активісти
в голодний рік. «Хто хоче їсти,
хай просить Бога, він подасть!» —
сміялась та безбожна власть,
лишивши тільки цеглу биту
після удару динаміту
і поселивши вічний страх
у зблідлих намертво хатах.
А прицерковні всі будівлі,
немов зерно при заготівлі,
іще раніш забрав райком,
і вже надовго чиряком
усілась тут партійна свита.
Сидів тут і Хрущов Микита,
особа справді знаменита,
тоді він тільки починав
хохлів учити добрих справ,
як учить кроликів удав,
а згодом так пішов утору,
що вже й забув стару контору,
дарма що Мар'їнська земля
привіти слала до Кремля.
Не так земля, як Глухов-князь*,

* Глухов Захар — компартійний керівник Мар'їнського району.

що сорок літ місив тут грязь,
місив і наші грішні душі
у тій райкомівській калюжі,
ліпив із нас покірних слуг —
напіврабів, напівхапуг.

А гори нашої пшениці
пливли від нас по залізниці,
і степового молока
кудись від нас текла ріка,
і все добро із наших сіл
пливло, пливло комусь на стіл,
бо у Росії — добра пелька.
І хоч родюча в нас земелька,
та не наповнила таки
голодну прірву за роки,
як не старався мудрий Глухов
і як він Мар'їнку не рухав
до комунізму, де народ
повинен мати повний рот.

Все наче рухалося справно,
але завершилось безславно,
колгоспні злидні, як мітла,
всю молодь вимели з села.
Рвонули дружно всі до міста,
яке розбухло, наче тісто.
Доми — як вулики для бджіл,
у кожний входить кілька сіл.
А де для всіх набрати меду?
Це невідомо і поету.
Із ким тепер чиновна рать
комуна буде будувать?

Ех, повернулося б сьогодні
усе з московської безодні!
Не старцювали б ми тепер
ні в понеділок, ні в четвер
ні у Нью-Йорку, ні в Берліні,
допоки безлад у країні.
Коли ж новий настане лад —

вертати крадене назад?
Усе, що виростили вдови,
усе, що Глухови й Хрущови
забрали в них на свій бенкет,
зайнявши владний кабінет.

Я не триматиму в секреті,
що й сам у тому кабінеті
колись інструктором сидів,
проте не вийшло з нас вождів.
Я, бачте, вдарився у вірші
і вибрав, мабуть, не найгірше:
допомогли вони мені
не потонути у брехні,
допомогли хоч манівцями
наосліп вилізти із ями,
де я вже спився б чи здурів
серед князьків-секретарів.

Недавно думав я: «Ну, годі!
Вже все змінилося в природі!»
А придивився: дивина!
Це сам я виліз із багна,
а там же люди затонулі
ще й досі борсаються в мулі,
забувши дні давноминулі.
А всім комуно-байстрюкам
пора, пора згадати храм:
можливо, їхні хмурі душі
пошвидше вилізуть з калюжі
та дружно стануть на коліна,
щоб гріх простила їм руїна.

Така святиня, як у нас,
була одна на весь Донбас —
як мальва гарна і висока,
вона й тепер милує око
на фото, звісно, тих років
та ще у згадках стариків.
Я виростав уже без храму
і лише чув про давню драму

від очевидців злодіянь.
І ти, читачу мій, поглянь!
Тоді вся наша Україна
також лежала, як руїна
посеред нашого села.
Немов різник свого вола,
народ компартія вела,
і гімни їй співав Тичина
із божевільними очима,
хоча блискучий був поет,
як не зламав іще хребет.

Лиха, лиха була година,
як вимирала Україна,
як панував тут Голод-цар,
і той Кремлівський комісар,
і те єврейське комісарство,
яке хотіло власне царство
на Україні збудувать,
раз Бог послав цю благодать,
що гой* надумав вимирать.
А світ мовчав, немов не бачив,
що комунізм творив звірячий.
Ото б уже втішався Маркс,
якби на той поглянув сказ,
якому дав дороговказ!

Ні лях, ні турок, ні татарин
не завдали такої кари,
як у ярмулці комуніст —
стара пухлина наших міст.
Він при поляках був поляком,
при австріяках — австріяком,
і росіянам допоміг
віками їсти наш пиріг,
не прислужився тільки німцю,
бо той усім пустив тут кривцю.

Які страшні покоси тіл
із наших виморених сіл

* Гой означає нееврей.

лежать донині без могил,
лежать без нашої жалоби!
Що перед ними той Чорнобиль?!
Поганка, порхавка гнила.
А як Європа загула,
коли чорнобильська зола
полоскотала їй у носі —
мадам настрахана і досі!
Коли ж морив нас комунізм,
того не чув шляхетний ніс.

Та буде суд на Україні!
Бо тут живуть не тільки свині,
завжди готові йти під ніж
і всім продатися за гріш.
Минає вже доба свиняча,
душа пробудиться ледача,
згадає все, згадає всіх,
згадає той всесвітній гріх,
згадає недругів народу —
усіх від роду і до роду.
Наш дух живий, наш Бог не вмер!
Не пізно жити і тепер!

Моє злощасне покоління
росло без богопоклоніння,
та Бог всесильний нас беріг,
і кожний вірив так, як міг.
В людей було життя подвійне,
одне — парадне, безнадійне,
із войовничим партквитком,
а друге нишком і тайком
впускало сумніви до себе,
ночами думало про небо,
про тайну Всесвіту, про смерть
і про минущу круговерть.

Я вірив змалку в світ небесний
і навіть бачив сон чудесний,
як я літаю у раю,
неначе пташка у гаю,

а під дубами за столами —
товариші мої, а з нами
сусіди всі і все село,
а на столах всього було,
як на Різдво чи на Великдень,
коли жирує навіть злидень.

Приходу цих веселих свят
я і тепер, як хлопчик, рад.
А про дитинство що й казати!
Із ніг збивалась наша мати,
білила, прала і пекла,
сікла, садила, волокла,
непосидюча як бджола.
І я, бувало, перед святом
носив продать яець десяток,
на Трудовський ходив базар,
а там, продавши свій товар,
купляв чи цукру, чи олії,
чи ще якоїсь бакалії.
На те й базар. Усі дороги
сюди плелись тисячоного,
місили грязь чи пил мели,
а вздовж дороги будь-коли
старці, мов статуї, тулились
і матюкались, і хрестились,
хто без ноги, хто без руки —
недавні ще фронтовики —
той плаче п'яною сльозою,
а цей жартує над собою:
*«Розкажу історію одну,
як ходив я, братці, на війну,
як на ліктях, на колінах
я доповз аж до Берліна,
а тепер гуляю, ну та й ну!»*

А серед людного базару,
що дуже схожий на кошару,
гармонь притисши до грудей,
хтось грав, не маючи кистей,
і лиш цурупалки червоні

ходили звично по гармоні:
«Ой, машина ти залізна,
де ти милого завезла?
Гей-гей! Уха-ха!
Де ти милого завезла?»
І люди з круглими очима
стоять в музики за плечима,
а мідь у шапку дзвяк і дзвяк,
летить туди і мій п'ятак,
здобутий теж не просто так.

І всім відома баба Ганна,
чи то дурна, чи трохи п'яна,
обходить з торбою ряди
і гурт роззяв веде завжди:
«Ой, пий, поки капа,
бо міліція залапа,
забере змію і куба,
пропаде уся рахуба!»
«Голод, голод, голодуха,
пухнуть ноги, пухнуть вуха.
Мати з'їла синочка,
тільки дивляться очка», —
стара виспівує і скаче,
і в торбу тягне все, що бачить.
Хоч кляту бабу всі женуть,
але не дуже і клянуть,
бо знають бабину рахубу:
внучат-сиріт годує купу.
Ніхто не знає, чи вона
насправді хитра, чи дурна,
співає наче заводна:
«А Сталін Леніна любив
і гроб скляний йому зробив.
Лежи, товаришу, лежи
і пісьма партії пиши!»

І сивий лірник у шинелі
підіграє собі на релі:
«Всякому городу нрав і права,
всяка іміє свій ум голова...»

Блукає тут і дурень Йосип
(його з Михайлівки приносить),
він не співає і не просить,
а вимагає з люттю: «Дай!!»
Як стовп зупиниться — і край,
а ще страшнючі очі втупить,
і всі дають, бо не одступить.
Закине торбу за плече
і знов базарний пил товче
п'ятою чорною, і свиту
таку, як сам він, знамениту
волочить слідом за рукав...
Ух, як він раз мене злякав!

А що за ринок без циганів,
без шахраїв і вуркаганів?!
Він для усіх, як рідний дім,
тут вистачає місця всім.
І сонце з-понад терикона,
немов олію із бідона,
на всіх весняне лє тепло,
щоб жити добре всім було.

А я із купленим товаром
іду до церкви за базаром,
а що сюди мене веде,
і сам не відаю про те,
хоч мама, серцем не сліпа,
мені учитись на попа,
бувало, радила. Та піп
який із мене? Я, мов біб,
маленький був, непосидючий,
усіх допитливістю мучив.
Мабуть, ця вада непроста
мене й манила до Христа.
Попом не став я, і поетом
не став з гучним авторитетом,
грошей і звань я не нагріб.
Можливо, що церковний хліб
для мене був би і солодший,
і духом був би я молодший,

щодня ходив би в Божий дім...
Ходім, соколику, ходім!

Над перекошеним бараком
злітає хрест підбитим птахом,
ані паркана, ні воріт...
Біля дверей куняє дід,
а над дверима Божа мати
схилилась ніжно до маляти.
А далі в отворі — імла
і світить свічечка мала,
на стінах зблискують ікони,
і темні тіні б'ють поклони,
і чути з церкви тихий спів,
неначе туркіт голубів.
Та я стою, зайти не можу
у світлий морок, в хату Божу,
не для таких панів, як я,
господня свічечка сія.
Така прибудда босонога
лиш прогнівити може Бога,
а ще й полатані штанці
і драний кошик у руці,
я і молитися не вмю,
і мама вдома жде олію...
Побачу краще дзвонаря,
що замість дзвонів ударя
в обрубки рейок. Скоро свято!
І креше молотом завзято
дзвонар блаженний, наче б'є
в чутливе серденько моє.

Я все пригадую, мов казку...
Пече вже мама вдома паску
в тривозі, чи не пригорить,
і крашанки пора варить
у цибулинні. І тепер ти
також при ділі: слід розтерти
в горнятку цукор і білок —
біліє паска, як грибок.
А дух який смачний у хаті!

Ми з братом, горді та багаті,
до полуночі не спимо,
світанку Божого ждемо,
як зірочки дощем уміті,
у втихомиреному світі
ждемо найбільше із чудес:
— Христос воскрес!

Минулі дні. І давня казка.
Те диво вже вкриває ряска...
А ви скажіть мені, будь ласка,
хіба можливий світ без див?
Таким Творець його зродив,
впустивши нас до храму неба,
і нам далеко йти не треба
у галактичну далину,
щоб відшукати дивину.
Вона у нас перед очима
і під ногами, й за плечима,
вона у кожному із нас,
у всьому людстві водночас.

Була недавно ще держава,
що світ у страхіві держала,
і сто народів-роботяг
її ярмо несли, як стяг,
усі — від Куби до Європи —
лизали їй немиті стопи,
а громовий її кулак
завжди готов був до атак,
здавалось, буде без кінця
душити нас примара ця.
Хіба ми думали ще вчора,
що рухне враз вона, як хвора
трухлява груша у саду,
прим'явши поросль молоду?
Чи це не диво, що без зброї,
без колотнечі світової
гладка імперія вмира,
зникає нібито мара?!
Аміль! Туди їй і дорога!

А нам молити треба Бога,
щоб допоміг пошвидше він
усім нам вийти з-під руїн!

4. ОЦЕ І ЩАСТЯ: ГОЛУБИ!

Жили від нас недалеченько
і голуб'ятники Дяченки.
Це їхній батечко Трохим
здоровавсь перший будь із ким,
хай навіть стрінеться маля,
а він гукне іще здаля:
— Ну як, Андрейович, житуха?!
Чи є хлібець або макуха?
А ти підріс — ого цабе!
Вже скоро женимо тебе! —
І підморгне тобі притому,
і понесе шахтарську втому
в руках натруджених додому.
Чи ви живі, Трохим Ілліч?
Без вас скучніше б жив Бардич!

А без захоплених синів
і день так щедро б не яснів.
А що те небо, двір чи дах,
як не гуде на ньому птах?!
Тож у Трохимових синів
від голубів аж двір сивів.
Недаром Толик галасливий
і звався по-вуличному «Шивий».
«Де, Шивий, був? Що, Шивий, бачив?» —
не ображався він одначе.

О, ці дитячі імена!
Не стерла їх і давнина.
Були й образливими клички,
та в них характер наш і звички,
могла і долю визначать
липуча вулична печать.
Один із нас їх мав з десятком:

Камчатка, Циган і Припадок,
Тюрма і Тюря і так далі,
не буду тиснуть на педалі,
щоб не образилась, бува,
його вже сива голова
і досі, мабуть, бойова.
А щоб не дати нам осічки,
назву я також власні клички,
у мене був їх менший ряд:
Васютка, Вуточка, Пірат,
а ще (хай вибачить ця жінка!)
дражнили «Леся Українка».
Я зрозуміти все не міг,
чого беруть мене на сміх.
Ти б ображався, мій читачу,
як я, на цю війну дитячу,
коли без книг нема життя,
а чинить вулиця тертя
і вслід тобі скандує стінка:
«Вуточка, Вуточка! Леся Українка!»?
Пусте — а в пам'яті сидить.
Нехай собі! Воно — не гидь,
і не така вона незряча
проста вигадливість дитяча,
ніхто без вигадок не зріс...

Тягар знання зі мною ніс
шкільний мій приятель Борис,
і дружба з ним (це вам не смішки)
не уявлялася без книжки.
І біля хати в холодку,
і десь у школі у кутку
вона до нас тулилась близько,
немов причіпливе дівчисько,
із нами все кудись брела,
відсторонивши всі діла.
Коли я з нею став дружити,
почав і віршами грішити,
і помаленьку затягло
це неспокійне ремесло,
як затягає нас горілка,

із нею, правда, інша спілка,
але таки не менший хміль —
про хліб забудеш і про сіль,
а тут недовго і пропасти,
як від смертельної напасті.

Отак я те дівча любив!
Люблю й тепер найбільше з див,
книжок і сам я наплодив,
та до дитячої любові
ой як далеко старикові!
Її з собою теж повіз
кудись в Карелію Борис.
І чим зманили хитрі фіни
мого дружка із України?
І чим привабив хмурий край,
куди не їздить наш трамвай?
Ходив слушок: якась актриса
зманила Глущенка Бориса.

А скільки хлопців і дівчат
пішло із бідних наших хат
шукати в світі грошеньят!
Скількох, скількох причарували
степи цілинні за Уралом,
чи Заполяр'я біла шаль,
чи приамурська магістраль!
Найкращу молодь роботящу
ковтнула там імперська паща.
Де та Тюмень, де Боркута?!
Скрізь наші люди гнуть хребта,
і час їх снігом заміта.

Та розбалакався я з вами,
лишивши хлопців з голубами.
Нехай я вуточка чи гусь —
на нашу вулицю вернусь,
на кращу з вулиць, я клянусь!
Вона в нас довга, наче стрічка —
із пилу й жужелиці річка
отак кілометрів на п'ять.

І дві шеренги хат стоять
із саману і черепиці,
і де-не-де стоять криниці,
і повиходили стовпи
погомоніти, як баби.
Промчиться вихор мотоцикла —
і знову вулиця затихла,
лиш вітер куряву мете,
коли давненько дощ не йде,
а пройде дощ — розкисне траса,
і без крилатого Пегаса
попробуй вибратись у світ
та ще без гумових чобіт!

Така в нас вулиця преславна.
І назва в неї теж забавна —
«Орджонікідзе». Що за хрін?!
Кому з нас родич цей грузин
із банди Сталіна? Нікому,
крім більшовицького райкому!
Всім нашим вулицям сповна
він дав блискучі імена:
і Маркса, й Леніна, й Артема,
і Йоськи Сталіна зокрема...
А дідько з ними! Скверна тема!
Я по коліна в ній зав'яз.
Підвів, підвів мене Пегас!
Забув, які дороги в нас.
Тоді читали ми не раз:
«У місті Сталіно на заводі імені Сталіна
сталевар Сталіненко, ставши на ударну
сталінську вахту, встановив новий сталінський
рекорд виплавки сталі, і був представлений
до Сталінської премії, яку в Кремлі
вручив йому сам товариш Сталін»*.

Така в нас вулиця. Картина
вас засмутити не повинна:
ви лиш погляньте на сади,
коли вони почнуть цвісти,

* Сталіно — колишня назва міста Донецька.

на палісадники в жоржинах,
на хати в білих одежинах,
на цілі хмари голубів...
До них я знов розмову звів,
бо ще не все вам розповів
і не відмовивсь від нагоди
погомоніти про породи.
Як голуб'ятник я — не зух,
однак ганяв не тільки мух.

Частіше в нас водились *дикі* —
птахи проворні і великі,
що так шугають десь по корм,
як літаки сучасних форм.
І я завів раз диких пару,
але нагнала мати жару,
щоб голуб'ятником не став
і як людина не пропав.
Збагнути материну думку,
звичайно, трудно недоумку,
допоки в школу носить сумку.
Були у хлопців для душі
чубаті, навіть — *дутиші*,
у них таке роздуте воло,
немов на сцені тягнуть соло
якісь грудасті співаки.
Забув я дещо за роки,
а щось пригадую таки.
Різнились птахи й за мастями,
та в нас любили до нестями
шляхетних *льотних* голубів,
чи *миколаївських*, інакше.
І як повідати вам м'якше
про метушню, спортивний шал
і голубничий той аврал?!

То був парад, було то свято,
коли злітали голуб'ята!
Ні, не злітали — їх з розмаху
метали хлопці вище даху,
і птиці танули в імлі,

немов метелики малі,
а згодом крихітні мачини
лиш мерехтять перед очима,
немов на ниточці, висять,
не відхилившись ні на п'ядь
від даху рідного і двору,
від оченят, що зирять вгору.

Ось вам і щастя! Голуби!
Задерті в небо всі чуби,
задерті всі носи кирпаті,
прямі, качині й конопаті,
і найкрутіше — у братів,
чий рій до сонця полетів.
І галасливий Толя-Шивий
вже не ходив — літав щасливий:
у цілім селищі навряд
чи знайдеш кращих голуб'ят!
Але й аварії бували,
коли хмарини, як чували,
те щастя в небі накривали
чи заставала рання ніч...
В тривозі бігав весь Бардич.
— Не чув! Не бачив! На Шанхаї*?
У Кременній? В Зеленім Гаї? —
Старе й мале ловило гав.
Дяченкам кожний співчував,
хто про трагедію чував.
Душа болить, як зникне пара,
а тут усіх забрала хмара —
якого льоту! А мастей!
Не передати всіх страстей,
ридали тихо Толя й Женька...
А я їм кланяюсь низенько!
І вам, і вам, Трохим Ілліч!
Чи всі ви топчете Бардич?

А читачам я на додачу
іще такий штришок відзначу:
буває, зникнуть голуби,

* Шанхай, Кременна, Зелений Гай — шахтарські селища.

нема їх день і дві доби,
а десь на третю — глядь на дах!
вернувся твій щасливий птах!
Ну що тут скажеш? Ох і ах!

Отак літа мої минулі
знов повернулися, як гуді.
Привіт вам, любі блукачі!
Які вам дати калачі?
Як привітати? Як втішати?
Вдягти в які словесні шати?
Я підучився віршувати
і міг би вибрати строфу
для вас пухкеньку, як софу,
чи вас укутати в сонети,
та я обрав прості куплети,
прямі і гострі, як штахети.
Хай рафіновані естети
облають мій не пишний стиль,
але ж він мій — і в цьому сіль!
Була б настройка поетична.
І що мені шпана критична?!
За більшовицької доби
вона живих тягла в гроби
та вихваляла лиш халтуру.
Недаром ту літературу
тепер здають в макулатуру.

Найкращі критики таки —
це ви, донецькі земляки,
мої сусіди-бардичани,
що жити в світі научали!
І вам продукцію свою
я в першу чергу віддаю.
Беріть її, хваліть чи ганьте,
чи регочіть, чи гопки станьте,
або подайте скаргу в суд,
якщо когось образив тут!
Писав, як міг, я тільки правду,
а ви, читаючи, поправте,
де збився я на манівці.

Тож приготуйте олівці!
А нам, деньки мої минулі,
чи не гайнути в гай на гулі?!
А там якраз кують зозулі...
І манить, манить їхній спів
мене від славних голубів.

5. МИ ТЕЖ НЕ АНГЕЛИ, ДРУЖОК

А скільки сонць ми зустрічали,
сусіде мій Миколо Чалий?!
Без барикад і без оград
вітались вікна наших хат,
як білолиці дві сусідки,
і не сварились навіть зрідка.
І я з тобою, як ні з ким,
вдихав безпечно шахтний дим,
хоч довели разок до бійки
і нас лукаві парубійки
і хихотіли в стороні,
коли ми бились, як півні,
під улюлюкання гучні.

А пам'ятаєш, як з тобою
ми в степ ходили і з бідною
тоді закінчили похід?
Хай буде це найбільша з бід!
Твоя сім'я жила в достатку,
і гарний дім був у порядку,
твій батько мав хазяйську хватку,
в чужі діла не сунув ніс,
усе у двір — не з двору ніс,
хоча у шахті вік ішачив,
а не злословив, не пиячив,
і під його крилом рости
ти міг, мій друже, без нужди.
А ще ти мав старого діда,
такого, кажуть, домосіда,
що і солдатчини не звідав,
ніде не був, не кочував

і жодну ніч не ночував
він поза хатою своєю,
так дорожив, мабуть, сім'єю.
І баба тиха теж була,
всього на день пережила
свого старого. Дивний рід
у тебе, друже юних літ!

А ти уперше для розваги
чи із хлопчачої відваги
пішов у степ по качани...
Тобі не сняться ще вони?
Набрались ми тоді рахуби,
попавши сторожеві в зуби!
Він наче виріс з-під землі —
і ми торбиночки малі
так і впустили на дорогу
і дралала з переполоху!
Я трохи був хитріший лис,
із-під коня вужем ізлиз
на чотирьох, а то й на пузі
(роз'ївся, бачте, на макусі!)
і розчинився в кукурудзі.
А ти метнувся на ріллю
і там, як заєць — улюлю! —
біг, спотикаючись від страху.
Так відпустив би чорт невдаху!
Е, ні! Чорти не ловлять гав,
він гнався, гнався — і догнав,
і взяв за шкірку. Справний воїн!
І хлопчєня погнав конвоєм
попід селом, як перед строем.

Ми теж не ангели, дружок!
Пора віддати наш боржок:
ті качанці й на них проценти
(ми все-таки інтелігенти!),
хоч так підтримаймо колгосп,
який на диво всім чогось
не з'їла досі ще держава,

хоч як вона не обдирала
сільських забитих трударів,
як і між іншим шахтарів.

Гай-гай, писав про кукурудзу,
а знов проїхавсь по Союзу!
І дивуватися не слід,
бо наше сало схрумав кіт
і лиш погладжує живіт.
За кожную вишеньку чи сливу
платив податок хлоп щасливий
і найщасливіша вдова,
щоб будувалася Москва.
Спливли, спливли туди садочки,
стирчали в селах лиш пеньочки,
немов злиденні трудодні.
Хіба такі вже ми дурні,
що нас скубуть, а ми ні-ні?!
Та ніби ж люди — а не пні!
Хоч ми і повзали на пузі,
та доповзали і до вузів,
пройшовши школу в кукурудзі.

Ти, друже, теж науку гриз
і жив десь там, де п'ють кумис,
чужих дітей учив у класі
чужої мови, а в Донбасі
учили нас — теж дикий ліс!
Котив, котив ти братній віз,
та в шахту, чув я, знов поліз.
Не знаю, чи свої вже діти
тебе заставили одіти
шахтарську робу — вчитель все ж!
Хоч краще де, не розбереш,
чи там в землі, чи на поверхні
весь вік точити дітям брехні?
Ох, як це солодко уму,
я знаю! Краще вже в тюрму!
І не одного педагога
туди приводила дорога.

Звичайно, шахта — не тюрма,
та й марципанів там нема,
не всі там квітнуть від роботи:
одного висушать сухоти,
що лікар зве «туберкульоз»
і вже як скаже, то всерйоз,
другий згасає від печінки,
а той байдужий став до жінки,
або точніше, до жінок,
а це йому сумний дзвінок,
бо молодиця, як лошиця,
на весь куток почне казиться.
І вже яке тоді життя?
Постійні сльози та ниття.
Щасливий той, кого ця чаша
минула, наче куля вража!

Мій друже, хай тобі Господь
оберігає дух і плоть!
Із-під землі здоров виходь!
А ми з тобою на піддашку
колись засядем, взявши пляшку,
тю! помилився, краще — чашку
із морсом, що о тій порі
робили наші матері.
Посиджу трохи, подивлюсь
на рідну хату. Пожурюсь,
якщо її уже немає,
а може, служить ще сараєм.
Гай-гай! Колись же був і сад,
але пропав, як експонат
дитячих днів моїх веселих,
які розбіглися по селах,
і погубилися сліди
серед густої лободи...

А ти, друже, здоров ходи,
як твої прадіди-діди!

6. В ДИТИНСТВІ ВСЕ БУЛО СОЛОДШЕ

Піду і я собі неспішно
по нашій вулиці розкішній,
бо там, казали, вже асфальт,
і цегляних надбали пальт
нові хати. Пройшла пора
того саманного хутра.
Зайти вже час мені до друга,
бо як згадаю, душить туга.
Одвіку доля в нас така:
бідак іде до бідака,
а сирота до сироти,
зберуться разом — як брати.
Сходжу і я до друга-брата,
зайду хоч подумки до хати,
яка на нашому кутку
аж потопала у садку.

Каплун Володя котре літо
вже зустрічає інвалідом.
А жвавий був, а був добряк!
А з добряками часто так
вчиняє доля-лиходійка:
загнала в шахту парубійка,
як звіра в пастку — і гаплик!
Вже відходився чоловік:
не ноги носять, а коляска,
не допомгла шахтарська каска,
коли ламався і граніт
(людина все-таки не кріт).

А ми із ним в часи колишні
було облазимо всі вишні,
ніде смачніших я не їв,
здається, як у Каплунів,
що соковиті, що... Коротше,
в дитинстві все було солодше.
І їхній сад був, наче ліс,

а наш тоді ще не підріс
при нашій хаті, хаті новій.
Чи не тому такі чудові
були ті вишні Каплунові?

Як диво дивне, ніби сон,
у них я слухав патефон,
бо у щасливі ті годочки
в нас не було й радіоточки
і не освітлював ще хат
післявоєнний кіловат.
Хвала, хвала тобі й понині,
шахтарська лампо на бензині!
З тобою стільки добрих справ
наш гурт хлопчачий не проспав.
Хіба без неї вечорами
здолали б ми шкільні програми?
Серед густих вишневих крон
чи спорудили б справжній схрон?
Чи в тій землянці ми зладнали б
такі чудові самопали?
Пічурку навіть там звели,
не раз картопельку пекли,
а що з сусідського городу —
тим більшу мали насолоду.
Звичайно, красти — лютий гріх,
але, здається, не для всіх.
Хто не робив в дитинстві шкоди —
не знає присмаку свободи!

А скільки гумових чобіт
ми переклеїли як слід
удвох з Володею! Ще довго
в шахтарських ботах рід мій човгав.
Ідеш у них, мов тягнеш воза,
бо в нас грязюка вище носа,
а по коліна, то якраз,
завернеш в клуб, почувши вальс,
і сум бере, і сором ріже,

а тільки молодість сильніша.
Ах, юність, юність, бідний цвіт,
тебе п'янив весняний світ!
Розстебнеш комір сорочини
і просиш руку у дівчини,
і серце стукає твоє
на все залюднене фойє.
А що вона? Не тільки руку —
пішла б з тобою і на муку,
і в неї радість у задумі,
бо теж танцює в клятій гумі.
Які часи — таке взуття!
Сміялося саме життя:
*«Спасибі Сталіну-грузину,
що всіх одів нас у резину!»*
А ще в куфайку чи в бушлат
він одягнув усіх підряд, —
і чимчикуй хоч на парад!

Було б нам стать чоботарями,
мій друже! Не було б і драми.
Те підлатав, а те підбив,
чи справжні чоботи зробив...
Тепер не знав би ти коляски,
і я зазнав би в долі ласки,
не став би, може, віршомазом,
бо й тут обвал буває часом,
ти щось напишеш до пуття —
і переховуй все життя,
щоб не дізналось «пилне око».
Та дізнавалось. Мав мороку.
Де не поїдеш, скрізь тебе
трима на мушці КДБ,
і тільки що — бере за шкірку:
«Дивись! Ми знімем з тебе мірку!»

І тут у Мар'їнці тоді ще
якесь принохувалось псище.
А що в нас нюхати було?

Пивничку? Школу? Ми ж — село.
Ну, правда, кілька літстудійців
товклись в газеті, наче вівці,
щоб до усіх червоних дат
встругнути вірш, немов плакат.
А Гламазда — старий редактор,
мов жартома, хвалив цей фактор:
«Щоб вам завжди було добро,
ви, хлопці, славте партбюро!»
Ні-ні, брешу! Були і люди!
Чи Корнієнка* я забуду —
горбатого веселуна?
Чи інші скромні імена...
Яка це, друзі, давнина!
Таки бриніла тут струна,
хай не гучна і не кобзарська,
та українська і шахтарська!
Недаром нюхав тут сліди
той чорний тип — носій біди.

Хай перед образом дитинства
і наша совість буде чиста!
Я також, друзі, не святий.
Романтик був я, молодий.
Хоч батько мій помер в неволі,
ішов до правди я поволі,
топтався довго в комсомолі,
бо привалив нас, як обвал,
комуністичний ідеал.
Не так від світла, як від страху,
ми не дивились вище даху.
Та хоч би хтось шепнув мені:
«Не вір казенній тій брехні!»
Всі зацікавили, як солдати,
яким наказано мовчати,
а хто сказати слово міг,
той власну голову беріг.
Отак-то правду ми ховали,
немов картоплю у підвали.

Душа стогнала, а перо
все зирк і зирк на партбюро,
чи не нахмурило там брови
якесь мурло тупоголове,
і нахимерив я віршів,
щоб з толку збить «товаришів».
Так звір сліди свої мережить,
коли за ним сильніший стежить.
Я думав: буду як іржа,
помщусь за батька без ножа,
і мстив як міг, признатись мушу,
але брехня з'їдала душу,
бо неможливо день при дні
молитись Богу й Сатані.
А що поробиш? Давнє рабство
завжди породжує лукавство.

І скільки люду без душі
повзе між нами, як вужі!
І я повзу. Де правду діти?
Повзу й клянущі вас, душоїди!
Ви нас покрили, наче тля.
Коли ж очиститься земля?
Коли розігнемо вже спину,
розвеселивши Україну?!

А ти, мій друже юних днів,
пробач мені, що я заскнів!
Ніяк це вічне «соб — цабе»
не дасть провідати тебе.
Ех, повернути б нам колишне
і знов посидіти на вишні!
Та подивляйтесь на степи,
де в далину бредуть стовпи
де мріють ниви жовтотілі,
та смакувати переспілі
аж чорні ягоди, як мед.
Веселий був би в нас бенкет!

7. ВУЛИЧНЕ КІНО

А ти де зараз, лікар Владик?
Розумні дав би ти поради,
бо із здоров'ям щось не те,
для тебе діло це святе.
Пройшов ти довгі інститути,
допоки вибився у люди.
Малим без матері ти ріс,
а батько значивсь «боротьбист»*,
або — бухгалтер Герастовський,
кругленький, як горіх волоський,
спокійний, тихий, як вода —
його ламала вже біда.
І ти в дворі біля криниці
самотньо жив як у в'язниці,
дивився тільки у вікно
веселе вуличне кіно.

А наша вулиця ізрання
уже влаштовує змагання
і копошиться аж до ночі:
рубас, стукає, волоче,
співає, плямкає, сопе,
копає, ріже і довбе,
несе в руках і за плечима,
сміється ротом і очима,
гуде, свистить на цілий край,
а то реве, немов бугай.
І де у неї брались сили?
Немов чорти її носили!
То м'яч ганяє, то гарбуз,
вчиняє справжній землетрус,
то грає в скраклі, то у свинки,
щоб не було в житті замінки,
чи ріже в «дурня», чи в «буру»,
або в «очко» — злодійську гру,
стріляє з лука, із рогатки,
вужем повзе з чужої грядки,
ганя курей чи голубів,

* Боротьбисти — члени партії, що діяла на Україні в 1918–1920-х роках.

аж пір'я сиплеться з чубів,
аж горло хрипне у бабів.

До ночі вулиця гасала,
немов багацько їла сала,
то майструвала самокат
чи самопал як на парад,
то йшла по здобич у посадку
і колоски несла спочатку,
а там і дині, й кавунці,
і білозубі качанці,
усякий овоч та насіння,
чинила всі гріхопадіння,
купалась теж до посиніння
у обмілілому ставку
та вигривалась на піску,
і аж тоді сушила весла,
як чорна курка яйця несла
і плавав місяць, мов карась —
вона додому ледь плелась,
немов гуляка з перепою
або натомлений в забої
немолодий уже шахтар,
і часом їй світив ліхтар
зручний такий, під самим оком.
Ходив, ходив і я тим боком
і засинав, хоч бий з гармат,
а під бочком тулився брат.

А під землею десь під нами
ходила в шахті наша мама
і бурки бухали в землі,
аж посуд дзенькав на столі.
Під ті підземні канонади
у вікна билась бідна мати,
прийшовши з праці уночі,
а ми спимо, як паничі,
у сні ганяючи м'ячі.
А завтра знову все спочатку,
ну, може, в іншому порядку.
Куток наш, бачимо, не чах,

а жив і цвів, і навіть пах,
як життєрадісний реп'ях!

А ти нас, Владику, обходив,
за хвіртку рідко так виходив,
провів ти стільки свят-годин
як не зі мною, то один.
Чи ти вродився домосідом,
чи децю батько твій повідав,
як за Уралом він обідав,
а по сибірах пив чаї
(і мій відвідав ті краї
і полюбив, як люблять смерть,
навіки ліг у мерзлу твердь).

Проте не це нас поріднило,
а жінка лагідна і мила.
Звичайно, мачух так не звуть,
твоя — то виняток, мабуть,
була вона спокійна й пишна,
землячка мамина — Пшенишна,
вона ж — порадниця й кума.
Обох, обох давно нема.

Було зберуться в нашій хаті
і, чую, вже летіти раді
у неблизький Подільський край,
де довелось покинуть рай
або точніш — колгоспне пекло.
Воно і тут було не тепло,
бо скрізь той рідний ССРСР,
де і живеш, а наче вмер.
Та й заспівають молодиці
рідноголосо, як сестриці,
тоненько — мама, а кума...
Давно, давно обох нема,
пішли кудись погомоніти,
де їх уже не чують діти,
де сліз нема, а рай без меж.
Могили їхні рядом теж.
Ти і за мене при нагоді
вклонися низько їм, Володю!

8. ОХ, ЯКА ЦЯ ВДОВА БІДОВА!

А я хоч подумки верну
у незабутню давнину
на приазовські крутосхили,
де терикони — як могили,
де кличе все мене здаля,
як хустка, траурна рілья.
Там рідна мати в домовині
покоїть думи удовині
і сина гріє біля себе,
мійого брата. Синє небо
над ними тихо шепотить:
«Блажен, хто спить, хто вічно спить...»

О, де ти взявся, рік проклятий
сорок дев'ятий?!
Останні сили молоді
палила мама у труді
на вахтах каторжних у шахті.
Яку Господь послав нам матір!
Всю силу, все своє життя
нам віддала без каяття!
О, мамо, мамо, наша доле,
яке страшне пройшла ти поле!
І за чиї, скажи, гріхи?
Чого хотіли вороги?
Росла ти змалечку без неньки,
була і гарна, і ловкенька,
а вже співала, як пташа,
аж виливалася душа.
Ти й на коні, бувало, мчала
і батька в полі виручала,
в'язала, граючи, снопи,
а як косила, то лоби
у хлопців поруч аж диміли,
хоч і вони косити вміли,
і полотно таке, як сніг,
не кожний теж зіткати міг.

Та все це — іграшки, цукерки,
бо ждуть тебе ще шахтні смерки

і ждуть там каторжні літа —
залізне поле, як плита,
і вагонетки теж залізні,
і небеса підземні грізні.
Усе це буде. Та раніш
комуна в груди всадить ніж.
Немов рабиню-полонянку,
впрягли тебе в колгоспну лямку
і все до нитки відняли
підпили сталінські орли,
зняли із тебе й кожушину
серед села у хуртовину,
бо не пішов твій батько в рай
колгоспний їсти коровай —
і рідна хато, прощавай!

Така вже в тебе доля люта,
що десятьох звела б отрута,
ти ж, мамо, випила одна!
Весь вік — то голод, то війна
і вічний страх, як сатана.
І як змогла ти пережити?
Якби ж сама, а діти, діти!
У шахту, в пекло йшла за них,
за нас малих.
Таки у пекло. У жандарма
під нагаями ти не дарма
піти із хати поклялась
(її дала нам шахтна власть).
Не німчура був кат поросний,
а наш тутешній — Безотосний,
втік потім з німцями в обозі.
А ми — у смерті на порозі.
Піди знайди собі куток
з такою купою діток!
А разом з нами ще й корова,
достатку нашого основа,
хоч хто при кому жив тоді,
я не скажу по прямоті,
напевно, всі ми — при корівці,
її таки не з'їли німці,

бо нам би також був капут,
не врятував би теплий кут
і навіть сталінський салют.

Прийшли «червоні», як лавина —
знов повторяється картина,
знов наша доля уві млі,
нема нам місця на землі,
неначе тут ми пасажири,
з нової нас женуть квартири,
бо ми її не заслужили,
бо ми, напевно, вороги —
за батька маємо гріхи.

А він від каторги чи кулі
вже так заснув у Барнаулі,
як вже не спатиме ніде,
хоч ми не відали про те.
І хто що знав? «Враги народа»
безслідно канули у воду.
Який він «враг»? Селюк-шахтар,
чий батько мав на трьох гектар,
точніше, два — аж на шістьох,
на всю сім'ю. А тут — торох! —
прийшов колгосп і, як горох,
весь рід розкидав по городу
отак — від Заходу до Сходу.
Без книг ми взнали про Кавказ,
про Дніпрогес і про Донбас.

Чи так було угодно Богу
наш рід послати на Голгофу?
Ні, вся голодна Україна
тоді упала на коліна!
Міцні були більшовики.
Але були й Кармелюки!
(Поділля все — як вибухівка),
їх знав Проскурів*, Шепетівка,
чекала їх не турпутівка...
Аж на Алтай, на річку Об

* Проскурів — колишня назва міста Хмельницького.

ніс батько хрест, насправді гроб.
Ось вам і «враг»! Шахтар-селюк
хотів, бач, правди — і каюк!

О, скільки, скільки українців
у всіх колінах і колінцях
скришив на пил, на сірий порох
і цей, і той, і той ще ворог!
Це вже не мій сімейний біль,
народ весь — *лагерная пыль*.
Коли вже встанемо грудьми?!
Коли вже станемо людьми?!
Невже із гордого народу
зробили вже гнилу колоду?

І нам гукала смерть: «Ходім!
Для чого хата? В мене — дім!»
О, де ти взявся, рік проклятий
сорок дев'ятий?!
З останніх сил, як ранній птах,
що подолав весняний шлях,
старалась наша мудра мати
якесь хатьо собі зладнати.

Тобі я дякую, Бардич!
і вам, і вам, Трохим Ілліч!
І вам, шахтарки — рідні вдови,
за працю годну лиш волові,
за ту вдовину толоку,
ой, не єдину на віку!

Як зараз бачу край дороги
велику яму. Голі ноги
все місять, наче йдуть у тан,
солону й глину на саман.
Хрустить солома, по коліна
втягає ноги жовта глина,
і з неба сонячний стіжок
полову сипле на жінок,
і терикон навис, як хмара,
пахтить вугільним перегаром,
і все гуркоче порожняк,

мов награв жінкам гопак.
Голодні місять, а веселі,
щоб не було журби в оселі.
Водили в ямі і коня —
ледь не сконав він за півдня,
узвся піною жеребчик,
як молоком облитий глечик.
Трохим Ілліч сміявся: «Ха-ха!
Привів, баби, вам жениха!
Ну ви і скорі молодиці,
вже закасали всі спідниці!»
Жінки спалахують, як мак:
«При дітях змовчав би, дивак!»
А кінь ледь топав під киями:
не бачив ще такої ями.
Простяг би ноги навіть біс,
якби зробив один заміс.

А ще в станок натоптуй тісто,
щоб піт котився, як намисто,
та розклади на пустирі —
хай пропечеться на жарі,
та вбережи, допоки сохне,
а то вся справа тільки охне,
як забреде зненацька скот
чи зовсім п'яний ідіот,
хай стороною пройде злива,
як терикон димучий, сива —
тоді вже матимеш саман
гладенький, рівний, як бухан.

І тисяч зо три цих буханок
хатині піде на сніданок,
а на обід дістань їй дранок,
дверей та вікон штук по три,
і разом дах напнуть майстри,
і все те виклянчи, збери,
зладнай, помаж, причепури,
а знайдеш дошку на підлогу —
є і вечера, слава Богу!
Зітхне полепшено вдова —
стоїть хатиночка нова!

«Ось і скінчена робота,
їсти й пити нам охота,
і до пісні хилить нас.
Гей, хазяйко, де твій квас?!
А ще краще став горілку,
робітничу буряківку,
не якісь ми слабаки,
щоб сьорбати коньяки!
Тут зібралися не пані
їсти щуку у сметані,
і не пещені пани —
поросся нам не тягни,
не начальники-придурки —
нам не треба гуски й курки,
наші втомлені мозолі
просять хліба, дрібку солі
та борщу неси баняк —
йшли не жерти на дурняк.
А пригостиш помідором —
обспіваєм хату хором!
Обспіваєм кожний кут,
щоб добро водилось тут!
Тільки в тебе, господине,
на столі вечеря стигне.
Чом не п'єш і не їси,
наче сита від сльози?»

«Може, ти, господине, не рада,
що низька твоя глиняна хата?
Може, думи твої невеселі,
що голісінькі стіни в оселі?
Тільки є у ній стіл і два ліжка,
та худенькі синочки, і кішка,
тільки груба, що скиглить несито,
та у сінях відро і корито.
Не журися, що ти небагата,
ще у тебе є доля щербата,
ще у хаті почепиш ікону
і портрети у рамці з картону
та обвішаєш їх рушниками,
що колись вишивала ночами,

ще посадиш садок біля хати,
буде квочка в сараї квоктати,
погрібець собі вириєш згодом,
ну, а він вже подружить з городом,
усього там насієш, насадиш —
мов княгиня в палатах засядеш.
Піде світом гуляти розмова:
— Ох, яка ця вдова бідова!

«Висихай, саман,
при дорозі,
сохну я сама
у тривозі!
Виростай, мій дім,
височенько,
виглядай мого
козаченька!
Ой, нема, нема,
вже й не буде,
з-під землі повік
не прибуде!
Нащо нам було
заручатись,
як на два світи
розлучатись?
Ой, пішла б за ним,
тільки ж діти...
Виростай, мій дім,
щоб зігріти!
Хто ж зігріє їх,
як не мати?
Буду вже повік
вдовувати».

О, наречені, наречені,
навіки з лихом заручені,
худі, мов зняті із хреста,
вже вас взяла земля свята!
Вона і стала нам святою,
бо освятили ви собою.
Хай ваші душі у раю,

почувши розповідь мою,
зітхнуть легенько: «Хлопчик був —
а, бачте, сестри, не забув!
Він, може, по Господній волі
не забуває наші болі.
Ти, синку, все як є пиши,
частіше кайся, не гріши!
І наш Господь тобі допоможе
прийти до нас у царство Боже.
Хто в нього вірить, знайде тут
і вічний спокій, і приют.
А нам тут добре. Руки й ноги
вже не болять. Нема тривоги.
Не ждуть нас діточки малі,
не просять їсти. На землі
ми їли мало, серед неба
нам і того тепер не треба,
бо тільки духом живемо
і забуваємо ярмо.
І мама тут твоя щаслива,
у неї душечка красива,
в неволі вистраждала рай.
Ти, синку, теж страждай, страждай!
Не вір тим ситим і пихатим...
Та йди вже, йди в новеньку хату!»
— В яку, в яку? — я не збагну,
отак задумався, ну й ну!

Якраз ввійшли ми в нову хату...
І хату викопали брату
весни тієї у степу.
Лежав голодний і в гробу
студент і гордість — наш Володя.
По березневій злій погоді
додому із Донецька йшов
поїсти в матері. «Агов!» —
на півдороги смерть зустріла
в личині п'яної горили —
і крижана її рука
не пожаліла юнака.
Він зник. Привезли біле тіло.

Тоді піввулиці зомліло.
Його скривавлене кашне
і досі гріє ще мене,
рукою братньою пригорне,
коли болить, буває, горло.
А ще його блага пальто
носив я довго, як ніхто,
уже в свої студентські злидні...

Ми незнищимі, браття рідні!
Хоч вибивали до ноги
наш рід ікlistі вороги —
чекісти, п'яні комнезами*,
хоч засівали землю нами
від Бугу аж до Колими,
та ми пробилися грудьми,
як зерно, в ґрунті України
і разом з нею із руїни
ми ще піднімемось людьми!
Хоч діти наші, як не ми!

...В чужих позичених чоботях
я проводжав свого Володю:
у березневу каламуть
пішов мій князь в останню путь.
Оркестр студентський (теж голодні)
грав над труною, мов сьогодні.
І мов сьогодні, Пигида —
сусідка вже немолода,
коли усі пішли ховати,
зайшла в безлюдну нашу хату
забрати лахи. Не з нужди,
бо в неї хліб водивсь завжди,
а добру маючи нагоду.
Я з болем згадую цю шкоду...

Ось що зробили ви з народу,
вожді кремлівські! Наче скот,
в багно загнали ви народ
і, сміючись, назвали раєм

* Комнезам — комітет неможливих селян, опора комуністів на селі.

оце болотисько безкрає
комуністичне. Ти побач
діла всі їхні і заплач,
заплач, заплач із нами, Боже!
Та тільки плач не допоможе,
а кара, кара з висоти!
Скарай їх, Боже, і прости!
Ці люди впали у безодню,
в бездонну прірву-преісподню,
щоб ми помітили її
і сторонились, як змії.

Прости й мені, Владико грізний,
бо я збагнув усе так пізно
і жив так довго компромісно!
Уже мій вік іде на схил,
до рідних хилиться могил,
де я не був вже стільки років.
Земля вам пухом! Мир і спокій
хоч тут вам, рідні! Ждіть мене.
Ніхто, ніхто не обмине
це вічне поле вороне!

9. СКАЗАННЯ ПРО СНІГОВУ ЛЮДИНУ

В осінню пагубну годину,
засумувавши за дітьми,
у рідний край, на Україну
тікав сміливець з Колими.
Позаду — табірні бараки
і в'язнів лиця неживі,
позаду гналися собаки
і охоронці-вартові.

І день, і два, і три — погоня,
і день, і два, і три — тайга,
уже втікач — мов на долоні,
але завіяла пурга.
Не скоро віхола опала,
вляглися гори снігові...

Ніхто не знає, де пропали
втікач, собаки й вартові.

Вляглася буря й над народом,
війна затихла світова.
А чутка йде, що світом бродить
якась людина снігова.
Ніхто в лице її не бачив —
що за проява, що за звір? —
вона слідами тільки значить
то Гімалаї, то Памір.
Усе звертає в бік Європи,
верта туди, де сипле сніг.
І велетенські босі стопи
дивують жителів гірських...

Я знаю, хто це. І сенсацій
не ждять, дослідники-уми!
Це батько мій з гіркої праці
іде додому з Колими.
Іде із пухлими ногами,
обмерзлий весь, увесь як лід,
іде він, гнаний злими псами,
і вартові бредуть услід.
І вже тепла він уникає,
бо вічний холод у крові,
з весною знову повертає
назад у гори снігові.
Петляє нетрями й не знає,
що скаже вдома він вдові,
що сина в нього вже немає,
а двійко менших ледь живі,
що донька вийшла за каліку,
що влада з хати нас жене.
Ітиме батько мій довіку
і в снах гукатиме мене.

Дарма з мертвотних канцелярій
про нього мертві шлють слова —
додому йде для помсти й карі
жива людина снігова!

10. І ЗАРАЗ РІДНИЙ, ЯК НІКОЛИ

Був ще один у мене друг
близький мені, як зір і слух.
Це я про тебе, менший брате!
Була б не та без тебе хата,
і чорний хліб, і перша книжка,
і те одне хлопчаче ліжко.
І як би ми могли зрости,
без тебе — я, без мене — ти?!

Серед якої, брате, скрути
ми вибивалися у люди!
Був час не наш. І як же ми
перебули усі громи?
І чом без всякої принуки
ми так тяглися до науки?
Хоч нам не бачити б наук
без материнських добрих рук!

Наш путь стеливсь не до Артеків.
Ти скуштував і шахтних штреків
і довго їв студентський суп...
Твій кучерявий русий чуб
тоді подобався дівчатам.
(Не можу просто промовчати!)
Росли ми, брате, не без свят.
І бідній юності віват!

А ти пригадуєш корову?
Про неї вів я вже розмову.
Жила вона — жили і ми,
крутились якимось між людьми,
та довелось крізь плач продати,
бо треба хату будувати.
Тепер хібащо від бика
ми нап'ємося молока.

Привіт, привіт тобі, руденька!
Дивилась ніжно ти, як ненька,
коли я ніс жмуток трави.

Ніяк не йде із голови,
як ти давала неохоче
вдягать налігач проти ночі
мені, маленькій поторочі.
А біля двору ні хлівця,
ані якогось парканця,
і ми в ту зиму розпрокляту
взяли тебе до себе в хату,
в чужу сільрадівську палату.
Та наказали нам всерйоз
всім вибиратись на мороз.
Як жаль було нам продавати
тебе, молочна наша мати!
Хай райське небо голубе
і луг небесний ждуть тебе,
де ні мухви, ні огорожі,
де пастушки такі схожі
на нас братів — в одних трусах
і в лопухових картузах —
пасуть тебе на небесах!

А що? І справді високості
брат досягнув, гризучи кості,
точніш, граніт нових наук.
І учорашній шахтарчук,
що відкидав вугілля в лаві
і мозолі носив криваві,
таким ученим мужем став!
Він для отих підземних лав
машини мудрі став творити,
що знають все, як ерудити.

Я далі мав би говорити
про електронні чудеса:
в науки є своя краса,
тепер комп'ютерні мережі
долають всі кордони й межі,
прогресу вітер звідти дме.
Однак я тут — ні бе ні ме,
нужда хіба що підіжме.

Я краще, друзі, вам признаюсь,
що і тепер, бува, караюсь,
коли навідує мене
дитинство наше розбитне:
чинив, бувало, я сваволю
і кривдив меншенького Колю.
А він же знав мої стежки
і знав усі мої грішки,
і ображався до сльози,
йдучи скучати в гарбузи,
бо я не брав його в походи
десь на баштан чи на городи,
де спіють дині і горох
(то я беріг його, чи Бог?),
щоб не всадили часом Колі
у задне місце мірку солі —
таке траплялося у полі...

Зате удвох по колоски
літали полем навпрошки
ми з братом — щиглики худенькі.
А на лану, ой рідна ненько! —
уже півселища цвіло,
кого там тільки не було!
Ішли внучата із бабами,
перепоясані торбами,
ішли дівчата й молодиці,
і дідугани піснолиці —
усім хотілось паляниці,
коржа чи навіть пиріжка —
і сіно їв би із стіжка!
Але найбільше дітвори,
бо у жнива нам не до гри,
в одних трусах, а хто і в майці,
у тубетейках, мов китайці,
і всі, звичайно, босоніж,
та із торбинами усі ж.
(О, ці торбини, ці торбини
в щасливі сталінські години!)

А перед нами на стерні
гуде комбайн у даліні,

а скільки тих копиць соломи —
мов сяє місто невідоме,
пливе й не тоне в молоці!
У безбережній тій ріці
пливуть безтарки в два кінці,
і шлях з залізними стовпами,
і степ із скіфськими бабами,
і ми, заляклі із торбами,
неначе... Ні! Ми — не старці,
ми — піонери і борці
за щастя всіх людей у світі,
і нам усі шляхи відкриті,
і ми найближчі до зірок,
і нам до щастя тільки крок,
ось трохи ще поголодуєм,
ось переможемо буржуїв...

Та ми стовбичим на стерні,
мов скіфські ідоли сумні:
чи нам об'їждчик дозвіл дасть
іти збирати. Сильна власть!
Не допотопний пан-поміщик,
а цар чортів усіх — об'їждчик.
Ач, як гасає на коні —
обоє чорні і страшні —
аж та нагайка-батожище
вужем звивається і свище!
Півдня ждемо: чи дасть, чи ні
попастись людям на стерні.
І ось, як гуси ті, поволі
ми вже схиляємося в полі,
і сонце гладить спину голі,
і пахнуть в полі буханці,
пливуть вареники, млинці,
і піт спадає чи сльозинка
у найжачену торбинку.

Як підросли ми, Марсючки,
трусили в полі копички,
коли людей уже немає
і чорт-об'їждчик десь дримає.
З усіх робіт найкраща ця!

Гукнеш у гості вітерця,
постелиш майку під копичку
і скоро матимеш пшеничку.
Бери полову, вій і вій —
нехай летить за роєм рій!
І по зернинці, по зернинці
уже, дивись, в твоїй торбинці
було, було... Як сто шулік,
чорт налітав. Ні плач, ні крик
не допоможуть — тільки ноги,
а ні — молись пошвидше Богу!
Чи бачив Хто із-за хмарин
діла колгоспні, знає Він.

Молодший брате мій Миколо,
ти зараз рідний, як ніколи!
Хоч потріпав нас добре світ,
і я вже дід, і ти вже дід,
та в наших душах хай не в'яне
дитинство наше картопляне!
Воно, як нерв, єднає нас,
щоб рід у світі не погас.
Вже наша черга рід єднати,
як вчили нас сестра і мати.
Одну зламали вже літа,
а друга сива і свята,
мов на іконі біля Бога,
така стоїть сумна і строга,
стоїть в очах моїх щораз,
коли пригадую Донбас.

11. СЕСТРИ ТАКОЇ НЕ ЗНАЙТИ

Привіт тобі, сестричко наша!
Була ти в матері найстарша,
і нам, як мати, ти була,
за руку менших нас вела,
ділила з нами страх і голод...
(Бодай пропав той «серп і молот»!)
Ще й досі, досі він не зник,

все плодить злиднів і калік).
Пробач, Надійко, я у гніві
клянучи часи всі нещасливі!
З нещастям знатися тобі,
мабуть, записано в судьбі.

Віками нас, як грязь, місили,
та в українок стільки сили
і стільки гордої краси —
попробуй всіх переміси!
Ішли до праці, до науки,
хоч закривали сонце круки,
цвіли як вишні у саду,
перемагаючи біду.

Ні, не знайти у світі жінки,
яка миліша українки!
Сестри такої не знайти,
як є у мене, сестро, ти!
За душу світлу і багату
ти гідна б кращу долю мати,
а дав Господь таку, як є.
О безталаннячко твоє!
Молися, сестро! Все мине,
і радість нас не обмине.
Молись і нас в молитвах згадуй,
частіш відвідинами радує!
Я теж приїду навесні,
якщо піддужаю, а ні —
то хоч вві сні колись прилину
погомоніти на хвилину,
або у віршах, як оце,
скажу привітливе слівце
і пригорну твої сивини,
моя порадице єдина,
та й будем згадувать роки,
як хвилі вічної ріки.

...Я знов у пору ту далеку
до тебе йду в бібліотеку —
в сільську хатину, повну книг.

Я тут і жив би серед них,
бо вже читати добре міг.
Чого хотів, те згодом сталося,
бо серед книг жилося і спалося,
а дім із книгами — мій храм.
Ось і не вір дитячим снам!

...Ти вийдеш десь. Довкола тиша,
а я полицями — як миша,
все роздивлюсь, перегорну
одну сторінку, ще одну
і зголоднілий тут засну.
Одна книжчина — як подушка,
а друга шепче все на вушко:
*«Хрущі над вишнями гудуть,
Плугатарі з плугами йдуть...»*
(І тато мій з тюрми додому
іде назустріч вітру злону).
«Сім'я вечеря коло хати...»
(І з шахти йде щаслива мати,
і коло неї ми, малі,
і хліба повно на столі,
а за столом — і дід з Кавказу,
і дід з Поділля. Всі ми разом!)
*«Вечірня зіронька встає,
Дочка вечерять подає...»*

Прокинувся — справді світить зірка! —
моя сестра гуде, як бджілка,
знов крадькома щось принесе
мені поїсти. Ось і все...
Вже, сестро, час мені додому,
там скучно братику одному,
бо мама в шахті цілі дні,
а він, голенький, на вікні
мене зі школи виглядає,
а сніг дорогу замітає,
і все летять, летять рої,
як білі спогади мої.

12. СТРАШНА КРАСА

У трудовому передмісті
бродили ми, як дріжджі в тісті.
Які з нас будуть пироги,
ми знати, ясно, не могли.
Хіба без доброї начинки,
без маку, сиру чи печінки
щось путнє вийде? А млинці?!
А золотисті буханці?
А чим погані вергуни?
Годиться все — ми не пани!

Та з давнини воно ведеться,
що стати паном кожний пнеться,
бо ми, наївшись ковбаси,
десерту хочемо — краси,
і благоденства, і свободи,
краса — ворота насолоди.
А хто подав нам заповіт,
що красота врятує світ,
я не пригадую — і марно,
бо мудро сказано і гарно.
Ми всі врятовані були,
не помічаючи коли,
чи цвітом вишні, чи грозою,
а чи щасливою сльозою,
і ясен місяць (так було)
перемагати може зло,
була б на те Всевишня воля.

Одного разу я і Коля,
мій брат молодший, восени
пішли у степ по кавуни,
хоча в нас вересень — не осінь:
ще горобці роїлись в просі,
і клен в посадці зеленів,
і плеса зораних ланів
ще не взялись озиминою.
Уперше брат ішов зі мною
в далекий рейд. Іще за дня

я вів його не навмання
на той баштан, що, як ведеться,
охоронявся мов фортеця
і був аж на краю землі,
як уявляли ми малі,
хоч у свої тринадцять років
я знав життя вже з різних боків.

Неначе лиси молоді,
ми все петляли у путі
крізь нетрі соняхів, посадок
і, перепливши на остаток
ще кукурудзи океан,
ми враз побачили баштан
на косогорі. Через балку
до нього вже докинеш палку.
Так виникають дивні сни:
рябенькі кури-кавуни
пасуться мирно на узгір'ї,
і сонце в золотому пір'ї
до них сідає. Довгу тінь
відкинув сторожів курінь,
і вже об'їждчик Куцокінь
удвох з конем ще довшу тінь
тягли із поля, слава Богу!
Зате навіював тривогу
дід Блим з рушницею. Як пень,
він тут стовбичить цілий день,
а біля нього внук-школярник
під куренем щось куховарить,
і дим звивається в'юном.
І день червоним кавуном
за горб поволеньки заходить,
цвіркун мелодію заводить,
а жайвориний тихне свист,
на кукурудзі жовтий лист
ні ворухнеться, ні шелесне,
і раптом видиво чудесне
гвалтує постріл: хитрий дід
лякає весь притихлий світ.

Та у фортеці на пригірку
ми з братом знайдемо дівку,
до скарбу знайдемо ключі,
хоч ти стріляй або кричи!
І, як звірки на полюванні,
ми повземо у смерки ранні,
і скоро перший колобок
до нас покотиться в мішок,
і диньки-репанки медв'яні
з'їмо ми тут же на баштані,
вони аж тануть на губах,
і ними степ увесь пропах,
а кавунці, хоч видом гарні,
прослухати треба як в лікарні —
легенько щиглем тук-тук-тук,
і вибирай приємний звук.

Та що це? Що? Нічний ліхтар
на нас наставив хтось із хмар.
Чи місяць? Ні, Видюще Око
у балку дивиться глибоку
на наші спини, на курінь,
що знов відкинув довгу тінь,
немов до нас направив руку.
Ми лежимо. Ніде ні звуку.
Світ є неначе і нема,
є день одразу і пітьма,
ми з братом є і нас немає,
є щось Велике і Безкрає,
стоїть і дивиться униз.

Я щойно був, як хитрий лис,
та він із мене раптом слиз.
Я обдурив би діда Блима
І Куцоконя, разом з ними —
усіх людей, а небеса
не обдурю. Страшна краса
у бур'янах серед баштану
мене застала. Я не стану
їй опиратися, я встану
із пози, гідної вужу,

безстрашно встану і скажу
тихенько братові малому:
Ну, все! Ходімо вже додому!
А як же дині-кавуни?
Ще не доспіли, бач, вони.
А що я більше міг сказати?
Нехай мені пробачить братик.

Ми піднялись. І вже ніколи
я не ходив з мішком у поле,
хоч досі ще в полях люблю
стерню топтати чи ріллю.
І хай там золото розвісять,
а я дивитимусь на Місяць,
на Шлях Чумацький і на Віз,
що із дитинства нас привіз
і все везе кудись за межі,
де бути нам іще належить,
де вічний рух і вічна смерть
сплелись в єдину круговерть,
де все конечне і безкрає,
де всі ми є і нас немає.
І хоч мені не осягти
усі віддалені світи,
та щасливішої людини
нема за мене в ці години.
Ось і не вірте, що краса
творить із нами чудеса!

13. В ЖИВОМУ ХРАМІ СЕРЕД НИВ

Чи є у мене кращі згадки,
як наші степові посадки?!
Маслини, клени і дубки
в полях темніють, як полки,
що в давнину ішли на Калку,
яка усім відома змалку.
Мізерна начебто ріка,
та злою пам'яттю гірка.

Вона тут близько, за горбами,
що зеленіють шоломами.
Аж до азовських теплих хвиль
колись доплівсь монгольський хміль
і зла такого тут накоїв,
що ран і досі не загоїв
наш край, не бідний на героїв.

І за козацької доби
походи бачили степи,
не раз братва буйноголова
шляхи стелила до Азова.
І вже в мої дитячі дні
гули тут смерчі вогняні
і фронтові гриміли грози,
ішли запилені обози
повз темні вікна наших хат,
ішли з Європи і назад.

Мабуть, сам Бог помазав медом
наш край під сонячним наметом.
Усякий скіф, монгол чи гот
тут пасся сам і пас свій скот.
Чи не було тоді спекот?
Чи то міцніший був народ?
Для нас, коли панує спека
і сонце лле живицю з глека,
і мла тече за небокрай,
в степу посадка — справжній рай.
Идеш і дякуєш природі
і цій рухливій прохолоді
в живому храмі серед нив,
де липень золото розлив,
і золоті потоки сонця
в усі щілини і віконця
течуть-течуть у зелен-храм,
І він аж світиться від плям,
і все твоє худеньке тіло
у ньому теж позолотіло
і вже не йшло — воно летіло.

Чим далі в степ на косогір,
тим ширший, ширший кругозір.
І за плечима в нас, як драма,
вже розгорнулась панорама,
постав донецький краєвид:
гряда подвійних пірамід,
поля бетону і металу,
клубок якогось карнавалу
опор, мостів, димучих труб,
копрів, будинків і халуп —
немов стоїть великий дуб,
вже не росте, вже геть іржавий,
та ще живий, не порохнявий,
лиш важко дише день у день...
Шкода, шкода його легень!

І зрозуміло, що для мене
стократ миліший степ зелений
і голубий над ним намет,
і мій Пегас-велосипед,
а ще Амур, мій собачище.
І хто мені тоді був ближче:
чи пес, чи поле, чи Пегас,
чи сам собі я? Всі ми враз!
Ставав я полем, поле — мною,
пливли в теплі, сповиті млою,
а згодом поряд і дівча
тулилось ніжно до плеча —
моя сусідка й наречена,
але ця тема нескінченна,
отож притиснемо стремена!

Як манить декого буфет,
манив мене велосипед.
Усі довколишні дороги
пройшли мої колеса-ноги:
до Курахівки по шосе,
бувало, дідько занесе,
і у михайлівських криницях
не раз доводилось напиться,
і олександрівський ставок,

де з жабенятами я мок,
а потім спину пік терпляче,
мене з Амуром часто бачив,
бо мій спортивний інтерес
завжди ділив зі мною пес.

Якщо десь є серед небес
рай для собак, то ти у ньому,
наш охоронець, ангел дому!
Була у тебе сіра шерсть,
та аж ніяк не вовча честь.
Так довго й вірно ти стеріг
і погріб наш, і наш поріг
вночі від злодія лихого.
Ти, як і я, любив дорогу
і прямо рвав залізний цеп,
коли, бувало, я у степ
без тебе їхати збирався,
та так, щоб ти не здогадався!
Що ж, і в собаки є душа,
якій свобода не чужа...
Та і свободі є межа,
бо вже вертають нас кінцівки
з велосипедної мандрівки.

Я починав було про храм
розповідати читачам
і повторяю без вагання:
посадка також — храм кохання.
Хто знає, скільки ніжних стріч
тут дарувала літня ніч?
І скільки щедрих обіцянок
тут говорилось для коханок,
щоб їх забути вже під ранок!
Не тільки танці та кіно
манили нас колись давно,
не все ж топтатись біля хати
всю ніч, як можна поблукати
полями в місячній імлі,
за руки взявшись, як малі,
чи обнімати теплі плечі,

чи ведучи безтямні речі,
рукою обвивати стан.
А перед вами, як екран,
сіяє місяць таємничий,
і шепітка посадка кличе,
ледь позолочена, як храм,
і вже вирішувати вам —
зайти чи ні під темні шати,
щоб почуття дозріле жати.
А я не буду заважати,
бо й сам колись був молодим
і шанувати звик інтим.

О жнивні ночі, жнивні ночі —
мої безсоння парубочі!
Перепелиний перегук,
тепло землі, і губ, і рук.
І на руках перед собою
ясне дівча несеш, як долю,
несеш полями. Водночас
земля в п'їтьмі несе і нас,
і Землю хтось несе світами
поміж небесними житами,
і Всесвіт Хтось кудись несе,
в Його обіймах мліє все.
І мліє мила серед жита,
моїми ласками сповита,
сповита шалом молодим,
коли зникає страх і стрим...
Та шанувати слід інтим, —
я знов подумав із зітханням,
бо захопився вже коханням.

Тепер, мабуть, пора б мені
вже забувати юні дні,
коли носив я по стерні
своє дівчатко — світ щасливий.
Чого такий я пам'ятливий?
Було в житті і зрад, і драм,
я на руках носив і дам,

і не один на серці шрам,
та в степовий зелений храм
(скажу на вухо тільки вам!)
я ще побіг би, як Адам,
якби русалка ждала там!

Свій чар тут був і восени
серед озер озимини.
У чорній зораній пустелі
стоїть наш храм без стін і стелі,
лиш світить ребрами. Стривай!
Ледь шепотить померклий рай,
і грак дріма на голій гілці,
і хтось неначе на сопілці
в терпкій маслині виграє.
Невже дрозди? Вони і є!
Теж вирушають у мандрівку.
А ти несеш, як милу дівку,
малокаліберну гвинтівку.
Усі поля, всі бур'яни
обійдеш, тільки звірини
вже менше стрінеш у районі,
аніж побачиш териконів.

Раз, правда, заєць по ріллі
кудись тікав на край землі,
а то у вибалку лисиця
чи то майне, чи то присниться,
чи перелітні журавлі
десь прокурличуть уві млі.
Аж у Свинячу зайдеш балку,
вже зброю несучи, як палку,
бо не поцілиш навіть галку.

Зате який щасливий труд!
Із поля тягнеш грязі пуд
на вже оспіваних чоботях,
і гуркотять кишки, як потяг,
і слідом пес біжить, мов тінь,
із наших бідних володінь.
Таки вернулися. Амінь!

Ні, тут і взимку є принади,
коли колючі снігопади
такі замети наметуть,
що до весни закрита путь,
а від розкішної посадки
стирчать з-під снігу лиш рогатки,
та довге пасмо кучугур
біліє, мов китайський мур.
Сидиш удома, як пічкур,
аж поки призабуті лижі
у степ не виманять із хижі
з ружжом пошлятись навмання
одного сонячного дня.

З горба на горб легкі дві дошки
тебе несуть, лиш білі стьожки
та сині тіні, як волошки,
женуться слідом. Гарно як!
Лиш де-не-де сухий будяк
темніє в балці, як людина.
Бідненька нібито картина,
а скільки простору навкруг —
перехопило навіть дух!
Ані димка, ані оселі,
ніде нікого у пустелі,
серед заметів тільки ти,
один, без страху і мети.

І десь під скиртою в дозорі,
піддаючись легенькій зморі,
ти споглядати будеш зорі
і ждати лиса, що сюди
давно утоптує сліди,
щоб мишкувати. У соломі
шурхочуть миші, як у домі.
А ти вже клякнеш у кублі,
і зорі стали, як джмелі,
і степ гойдається в імлі.
Ох, не заснути б коло скирти,
бо це не з дівчиною флірти!
Аж місяць льодом захолов.

Ні, треба йти — хай гріє кров!
І вже хрустять по насту лижі
і колючками вітер ниже,
ні, прямо бритвою чикриже,
а ще й мороз — нехай їм грець!
А на узгір'ї вже Донецьк
горить, як сто небес, вогнями,
аж бліднуть зорі над полями,
аж оживають у душі
весняні теплі міражі.
І тільки вдома повна склянка
та ще натоплена лежанка,
та материнське співчуття
тебе повернуть до життя,
а то пропав би без пуття.

Ну, а весна така ревнива —
не підпускає нас до дива,
в полях таку розпустить грязь —
хто хоче жити, не залазь!
Лише струмки із косогору
біжать в лощину, наче дьору
дає шкодлива дітвора —
дзюркоче сміх аж до Дніпра.
Весела все-таки пора!

В ярах поблискують дзеркала
і зеленіє вже відтала
озимина. А це що? Цить!
Ручай чи жайворон дзвенить?
В шовкову вкутані блакить,
горби парують теплим боком,
і журавлі летять високо
над кістяками лісосмуг
і мандрівний тривожать дух.
Та я вже згадував халепу,
яка чекає серед степу,
де править марець-баламут:
тепер і танк не пройде тут.
Чи не відстрочити маршрут?

Хоч сам я зроду березневий
і маю норів повеневий:
то колоброджу, то киплю,
але тепліший час люблю.
І вас запрошую у травні
погостювати: дуже славні
тоді взеленені поля,
і степовий гайок здаля
синіє довгою рікою,
і сонце теплою рукою
голубить весь Донецький кряж.
Хіба миліший є пейзаж?!

Комусь, можливо, кримський пляж
миліший, іншому — Карпати...
Я теж люблю їх, що й казати,
за чистоту, за аромати,
однак простори степові
в моїй розчинені крові.
І сам я можу, правда, в згадках
пройтися будь-коли в посадках.

Ось і тепер хтозна відкіль
прийшов сюди за сотні миль,
бо нині став я одеситом,
черпаю вірші з моря ситом,
не стаючи від того ситим,
та несподівано Пегас
мене доставив у Донбас.
Однак подумати ще треба,
чи в мандрах цих була потреба
якраз тепер, коли в полях
груднева віхола гуля
і грає буря приазовська,
неначе вольниця махновська,
аж поки люте бісівство
мороз не спинить під Різдво.
Тоді б ото сюди попати!
Хоч і тепер нам не пропасти!
І раз ми вже здолали путь,
до друзів треба завернуть.

14. КРУГОВОРТ

Літа, літа післявоєнні,
мов снігові баби студені,
ви нас, розхристаних сиріт,
як зерно, кинули у світ
на поле мерзле, не прогріте —
а може, з нас що-небудь вийде.
І ми крізь віхолу знегод
росли з народу у народ,
росли з побитого коріння,
росли з глибокого терпіння,
росли з голодної сльози
серед всесвітньої грози.

А що з такого вийти може,
знав тільки ти, великий Боже,
та був ти високо, а ми
були маленькими людьми,
серед землянок, териконів
не знали ми твоїх законів.
І хоч манив нас вільний дух,
мов козака зелений дуг,
ми йшли на шахти, на будови,
лягали щебенем в основи
комуністичних пірамід,
щоб став комуною весь світ,
щоб нас помітив хоч здаля
червоний ідол із Кремля.

Ну і театр! Щасливі ролі —
але такі важкі гастролі!

Пройшли ми весь круговорот,
з народу вирости в народ,
вже власний маємо город —
оце б нам сіяти й орати!
Та все покрали торбохвати
і знов у найми кличуть нас
тягти сусідський тарантас.
Хвала тобі, сусіде-свате!

Навчив нас землю засівати
голодним трупом і кістками...
А ще подякуємо ми,
якщо розійдемося людьми,
бо зволікання із розводом
всім обертається на шкоду.
І сам я мав таку пригоду,
коли тріщав мій перший шлюб,
точніше, нив як хворий зуб.
Ну й поносився я із флюсом,
як дехто зараз — із Союзом!

Ех, жаль деньочків молодих!
І жаль ровесників моїх!
Не всі вони вже сонце бачать,
не всі до пенсії ішачать,
а хто жує пенсійний шмат,
то теж не дуже сонцю рад.
Одних у гроб загнала чарка
(відома нам ця санітарка!),
тих з'їла шахта, тих — тюрма,
вже багатьох нема, нема,
пішли від нас ще молодими.
Хай будуть спогади не злими!

І Санжаревський не дожив
до переломних наших днів,
стомився жити Анатолій,
з яким я з'їв немало солі,
ходив у школу і в райком,
коли він був там вожаком,
і в Красногорівку, бувало,
ми погуляти завертали,
а ще студентами колись
в чужій квартирі ми товклись
валетом на одному ліжку
(нестатки заженуть і в діжку).
Дружили б ми і до свин,
та час забив між нами клин.
Мій друг тягнувся до начальства,

а я схилився до зухвальства,
і кожний з нас свого досяг:
я все блукав, як той варяг,
серед поетів і нетяг,
а обережний Анатолій
тримався лиш надійних колій.
Він був веселим товстуном
і, як ведеться, ласуном...
Хай спочиває мирним сном!

А я відзначу у поемі:
ми всі служили тій системі,
бо всі комуною жили,
під тінню партії цвіли,
немов під лавкою макуха.
А що?! І то була житуха!
Дивись начальству тільки в рот,
хихикай, наче ідіот,
покійно шию гни, мов скот —
тоді одержиш жмут соломи,
і жуй її хоч до оскоми.
Та жити краще можна скрізь:
найперше — в партію пролізь
(ми цю проходили науку),
і на чиюсь обпершись руку,
хоч важить дещо й голова,
вилазь із спільного хліва.
І враз побачиш серед двору
гарбу велику, мов комору,
із назвою «КПРС»,
де є і сіно, і овес,
і різна дерть, і різні крупи,
усе, що проситься на зуби,
усе немислиме добро,
і де сидить Політбюро —
такі собі старі діди,
аж приросли до лав зади,
це — «совість, ум і честь епохи»,
сидять і мляво довлять блохи.
На передку над усіма

стоїть Генсек біля керма,
і ворухне лишень бровою
над велелюдною юрбою —
усі готові вже до бою
за правду, волю, за народ,
за повний віз, за повний рот!

Впрягайся і ти в червону бричку
і зразу їстимеш травичку
чи бурякову добру гичку,
а як заслужиш, то з небес
тобі посиплеться овес,
і сир, і кури, і ковбаска,
горілка й мед. Хіба не казка?!
Усі шлункові чудеса!
І для душі там є краса:
гучні паради і бенкети,
космічно-ядерні ракети
і найсуворіші секрети,
і ордени, немов котлети,
театри, опери, балети,
повії, дачі, кабінети,
свої безсовісні газети,
свої кастровані поети,
усе партійне, все своє,
коротше — все, що треба, є!
І навіть більше! Хто полічить?
Тягти нам воза більше личить.
Тягни, тягни і всіх топчи —
до щастя матимеш ключі!

Та я не жив на повну губу
і радий був тарілці супу,
бо тягнуци ту бричку люблю
і ловлячи дорожніх гав,
я тільки ззаду попихав,
коли з гори вже віз котився.
І як я весело дивився,
коли летів він під укїс
із чотирьох усіх колїс,
аж загудїв довкола ліс!

Однак я вештався недаром
довкола воза тим базаром,
бо вибравсь, бачте, із хлівця,
із степового хутірця,
навчивсь тримати олівця
і став потроху віршувати.
Та, видно, мало біла мати,
не приучивши з ранніх літ
до праці братися як слід,
а так не вийшло з мене пана
(хіба він виросте з Івана?),
а вийшло щось ні те, ні се.
Нехай і так! Приємлю все!
Зате і жадність не гризе,
не мучать слава чи безслав'я,
що заслужив, те і дістав я.
І за минулим не тужу,
жартую навіть, як пишу,
і зараз, бачите, братове,
про що веду свою розмову.

Ну, нащо згадувать тепер
уже покійний ССРСР
або червону ту гарбу?
Ще перевернуться в гробу!
Хіба над цим сміятись можна?
Година ще така тривожна.
Хоч і прожив я довгий вік,
та несерйозний чоловік!

Узявся б краще прославляти
героїв наших, славні дати,
як ляхів тиснув батько Хміль,
як до татарів не по сіль
ходив Сірко — володар степу,
здавав би гордого Мазепу,
що влип із Карлом у халепу,
як проклинали, мов баби,
його історики й попи,
слід оспівати і Петлюру,
як у добу для нас похмуру

він Україну захищав
від сарани, що Ленін слав
(ох, і червона сарана!
Ох, і скажений сатана!),
і не жаліючи паперу,
нам слід прославити Бандеру,
бо стільки ним страхали нас,
аж досі зляканий Донбас,
хоча таких борців у світі —
на пальцях можна полічити!
І вже мовчати нам ганьба,
як славно билася УПА*!
«Іду на смерть, а Україні
здобуду волю!» — чути й нині
повстанські клекоти орлині,
як дзвін шабель у Чигирині.

Чого б не взятися мені
когось прославити? Так ні —
розкритиковую сучасне,
немов таке воно злощасне!
Хіба не чую вільний дух?!
Хіба забув я славний Рух,
де не один є в мене друг?
І сам я був недавно в Русі,
що розливавсь, як повінь в лузі,
що заливав усі майдани,
із душ зриваючи кайдани,
і скандував аж до небес:
«Хай живе КП-СС
на Чорнобильській АЕС!
Ганьба катам! Героям слава!» —
аж влада падала трухлява.

Та не вдалось нам роздушити
усю червону гадь і гидь.
Рух увійшов у береги —
усе поблідло навкруги.
Прощай, годино ясночоло!
І В'ячеслава Чорновола

вже поховали саме вчора.
Він боронив народ, як міг,
його ж ніхто не уберіг.
А Рух обсипавсь, мов колосся,
і аж до гузна розколовся.
Тепер їх два у всій красі,
і кожний — на одній нозі,
і два вожді, мов карасі,
в болото кличуть нас. *Мерсі!*!
Чого навчають верховоди,
коли самі не дійдуть згоди?

А тут і третій вже карась
розвів таку словесну грязь —
аж у долоні плеще власть,
зате житуха в нього сита
біля державного корита.
Оце уми? Оце еліта?
Це зрада, зрада неприкрита!
Похоронили блазні Рух!
І на душі так важко, хух!

У політичнім авангарді
є, звісно, люди слави варті,
та я тепер цураюсь партій,
всіх їхніх лозунгів і хартій,
бо все пригадується *віз*,
що нас котив у комунізм.
А що із того, знаєм, вийшло —
стирчить в кюветі тільки дишло,
де вже куняє чорний грак,
мов попереджувальний знак.

Як від хронічної хвороби,
так від політики і злоби
(а ще під боком той Чорнобиль)
втекти схотілося мені,
щоб доживати в тишині.
Хай вибачає Київ столярний:
помандрував я в степ роздольний

* Мерсі (французьке) — дякую.

над Чорним морем, що весь час
мені нагадує Донбас,
хоч там сивіє дим і газ,
а тут, бува, морські тумани
пливуть, густіші від сметани,
а ще тут море і платани,
розкішні плавні і лимани,
одначе літня спека та ж
і той же мовний ералаш.
Тож на околиці Одеси
без товариства і без преси,
всі занедбавши інтереси
і рідко пишучи листи,
я думав затишок знайти.
Могти й хотіти — різні речі,
і хоч живу я по-чернечи,
та летаргії все ж нема
для неспокійного ума,
здоров'я теж таки чортма,
і українство тут дріма,
і дух чужинський, мов чума —
отож «ідилія» сама!

Оця самотницька житуха
взяла якось мене за вуха,
дала перо, дала папір
і загадала довгий твір.
На що і нащо (ось питання!)
іде снага моя остання?
Кому на рани сиплю сіль?
Кого схвилює скромний стиль?

Пожартувала з нами доля:
голодна воля — теж неволя,
і як цю волю не крути —
у неї присмак гіркоти.
Колись нас Бог карав гетьманами,
тепер — вождями, отаманами
або партійними шаманами,
бо розвелось, як в сучки блох,
чотири партії — на трьох.
А демократії, а гвалту,

а скільки ситого азарту!
Ну чом не лицарі-борці?
Гостри пошвидше олівці
та вимальовуй на картину
парламентарну Україну,
як, повернувшись із тюрми,
вона старцює між людьми.
А більшовицькі плутократи,
нові і давні казнокради
так присмокталися до влади,
так із народу смокчуть кров,
що він до волі охолов,
ще й ловлять дурнів на макуху:
«Спасибі Руху за розруху!»

Ну і часи! Чим вищий князь,
тим більший злодій він і мразь.
Нові вожді з обламків брички
зладнали кілька невеличких,
той взяв колеса, інший — дишло,
якась подоба воза вийшла.
Та головне — це візники,
рішучі, наче різники.
Ось хоч би Петя Сталіненко!
Він — не метелик-одноденка,
а з роду крупних хижаків,
отих червоних вожаків,
що люблять спати з карабіном
і дуже пахнуть нафталіном,
як і учитель їхній — Маркс,
з яким розігрується фарс.
Карл Маркс навчив, звичайно, Петьку
нам видавати хрін за редьку,
та скільки корінь не гризи,
а шлунок просить ковбаси
тієї, що буржуазія
у себе наче жне і сіє.
Цей буржуазний ковбасизм,
немов боксер, звалив марксизм.
Пора прощатися з мерцем,
а не махати прапорцем!

Ніяк цього ще не второпа
і отаманша з Конотопа —
комуністична Пенелопа*,
котру вже знає вся Європа,
бо репетує на весь ліс,
щоб рятували комунізм,
хоча такий здіймають крик,
коли наскочить гвалтівник —
а тут якраз йому гаплик.
Отож дивує дамський крик.
Ну, що поробиш? Темний спадок
у більшовицьких депутаток!

Такий порок і в Діяча,
який з поета-сурмача
перетворивсь на дитинча
і щось лепече про мутантів,
про таємничих окупантів
на нашій не своїй землі,
про те, що Сталін на ослі
ось-ось появиться в Кремлі,
як той Христос в Єрусалимі,
а з ним апостоли любимі,
уся стара кривава рать —
святу Росію рятувать.
Коли ж Великдень той настане,
червонопрапорний Бояне?
Скажи ясніше — не мугич!
Недочувати став Бардич
і став скупий на могорич:
не вистачає вже харчів
для всіх червоних сурмачів.

Хіба старі партійні аси
у нас не вкрали всі припаси —
гірку копійку з оцадкаси?!
Чого ще треба?! Іж ковбаси,
вминай ікру і ананаси,
доношуй брежневські лампаси,

та не точи хоч людям лясі!
А, бач, схотілось булави,
немов дитятковій халви!

А ще ось Міша Абрамович —
із Марксом також кровний родич.
Слизький і спритний, наче в'юн,
він нас повчає із трибун,
які потрібні нам закони,
які потрібні нам ікони,
а сам накрив уже мільйони
і до своїх нечистих рук
все прибирає, мов павук:
заводи, школи, магазини,
скупляє хліб весь до зернини,
до пня вирубує ліси,
купляє душі й голоси
і про права людини меле
в своїх газетах і на теле,
а українок, як полон,
жене в борделі за кордон.
А що йому? Він пан-барон!

І не один пузатий Міша
для нас свої закони пише.
В Верховній Раді всі кутки
обсіли ситі павуки
і тчуть, і тчуть свої мережі...
Вже там і наша незалежність,
як муха спіймана дзижчить,
народ же глипає й мовчить
в телевізійному гіпнозі,
лиш ловить чортиків на носі,
бо заважає п'яний чад
йому дивитись маскарад,
що здавна зветься «влада Рад».

Гай-гай! З лукавими вождями
не раз водили нас до ями
і укладали штабелями.

Ні! До нової булави
нової треба голови!
Коли вже діждемось Богдана,
нового славного гетьмана?!
Бо що не вигулькне гетьман —
спішить набити свій гаман,
за ним і вся його старшина
не бачить світу за грошима,
і весь кагал здійма аврал:
«Дайош первинний капітал!»

І так гребуть той капіталець,
що вже народ — як голий старець,
по всіх містах і там і тут
на смітниках гребеться люд,
зате пройдисвіти багаті
розперезались в нашій хаті.
На руку їм розгардіяш
і цей парламентський шабаш,
де в купу збились, мов у лазні,
недавні сищики і в'язні,
народні речники і блазні,
чужі запроданці і власні,
де нашу волю, як товар,
уже вивозять на базар
неситі ще скоробагатки,
які продати ладні й батька
і нишком змитись за кордон.
І що для них святий закон?
І що для них народні сльози?

Та вліз я, бачу, в нетрі прози!
Ви вже самі робіть прогнози.
Я в політичні ігри — пас,
у мене свій дороговказ,
для мене істина єдина —
це Україна, Україна!

А всі ті многі вороги,
що нас обсіли навкруги,
найперше — в нас самих, у нас,

і в нас самих — єдиний спас.
Де у суспільстві мудра згода —
за нього Бог і вся природа.
Непереможний той народ,
де і останній гріховод,
іще з колиски — патріот!

15. ЗА НАЙПРЕКРАСНІШИЙ ТРОФЕЙ

Коли все є — нам більше треба,
така вже, мабуть, примха неба,
щоб світом правила потреба.
І наймізерніше життя
миліше нам за небуття.
А ще як жити є для кого,
а ще як кличуть на підмогу
онуки й діти... Слава Богу,
він і мене не обділив,
подарувавши двох синів:
один змужнів уже, дорослий,
а другий — хлопчик малорослий
худеньким пагоном зроста,
мої повторює літа
і також тягнеться до книжки,
і мандрувати любить пішки.
Така вже доленька моя:
ростуть бешкетники, як я!

«Стривай! — чиюсь я чую мову. —
Ти знов на хлопців звів розмову
і строчиш, наче кулет,
а про дівчат — хоча б куплет!»
І справді вийшла опечатка!
Куди ж поділися дівчатка?
Невже на нашому кутку
їх не було і в сповитку?!
Вже вибачайте ви, сусідки,
мого дитинства добрі свідки,
що не пустив ровесниць, вас,
у свій тісний хлопчачий клас!

Моє дитинство — мій початок —
пробігло справді без дівчаток,
я з ними зовсім не дружив,
мов у другому світі жив.
Спектакль один, та різні ролі:
я більше знався на футболі,
на самопалах, на книжках
і териконами пропах,
а щоб дівчата, щоб дівчата —
для мене справа ця десята!

Хоч, правда, десь у років п'ять
ходив я в гості, наче зять,
в сусідній двір до Свети Світко.
Але сумна це оповідка:
прибив, спалив маленьку квітку
досвітній пагубний мороз,
або точніш, туберкульоз.
І досі згадка, наче фото,
в мені сколихує скорботу
і перший промінь почуття,
що загадкове, як життя.

Я бачу балку з осокором,
над нею хату з чистим двором..
І я в квітучому саду
за руку дівчинку веду,
немов кульбабку золоту.
Війна ще котиться Донбасом,
вгорі гудуть мотори басом,
і вдалині ревуть громи.
А ми удвох. Щасливі ми.
Йдемо у яр між дерезою,
і небо пахло нам грозою,
все зеленіло, все цвіло,
а в балці било джерело,
над ним — і наші два сердечка,
і пташенята у гніздечку
теж у воді колись-колись...
І раптом білі крила — блись!
Біліше саду все збіліло,

на землю сонце ніби сіло —
і враз померкло, помарніло,
аж почорніло джерело,
як бите скло...

Ніколи я не перестану
любити Світкову Світлану —
легку пушинку, першу панну,
яка осяяла мені
дитинство в рідній стороні.
Її вже, мабуть, всі забули,
усі вже родичі поснули,
і зник уже над яром дім,
і осокора вдарив грім,
і ні могилки, ні горбочка,
лиш нитка світлого струмочка...
Чому, чому жорстокий світ
не дав Світлані довших літ?
Чом пожалів для неї світла,
аби трояндою розквітла,
зустріла щастя молоде,
дитя вродила золоте?
Він дав їй світло, та не те.
А може, там їй, світе, краще?
Життя кругом таке пропаще!
Кругом зміїлось стільки зла!
Душа не встояла мала,
не захотіла жити в пеклі,
де всі блукали ледве теплі...
І тільки в пам'яті дівча
мені сіяє, мов свіча.
З тим сяйвом я прийду й до Бога,
не полюблю вже так нікого.

Любов дитяча, звісно, що свята,
але нову приносять нам літа.

І підлітком прийшло мені кохання
до дівчини-студентки із села
також пекуче, наче покарання,
щоб у вогні пектись. Та вже зола

оповила вогонь той сивиною.
(Навчання в педучилищі. Донбас.
Я там з любов'ю стрівсь, як із манюю).
Дівча сміялось тихо наді мною
із другим юнаком, чий гарний бас
над голосами іншими брав гору.
У хлопця батько був, достаток — теж.
Я ж мав шахтарку-матір хвору
та ще фантазії без меж.

Пройшло. Ночами відстогнало
журне коханнячко моє.
Шляхи розбіглись. Звісток мало.
З Донбасу пишуть: гірко п'є
суперник мій вже безголосий,
попід ларками чарку просить
та вечорами жінку б'є.
Ні, не мою кохану. Іншу.
Моя поїхала в село —
і мов снігами замело,
дощами змило, мов афішу.
Ані адреси, ані чутки...
І тільки очі-незабудки
ще не відснилися мені,
ще не відснились юні дні.
Мороз вбиває квіти ранні,
але ті квіти не останні.

Не той мудрець, хто довго жив,
а хто багато пережив.
І ми в роки свої дитячі
були всезнаючі і зрячі.
А нащо раннє те знання?!
Смерть косить, бачте, навмання
і найраніше кращих косить,
і навмання життя возносить
грубіші душі до вершин,
бо приміря на свій аршин.
Та мудрий, цілячись в десятку,
частіш розгадає загадку
і любить правду, а не грим,

не пише віршів задля рим,
для нього більше важить думка.
А форма що?! Порожня рюмка.

А нащо це я вам пишу,
філософічністю грішу?
Невже потрібно для сюжету?
Скажу. Немає тут секрету.
Я просто паузу зробив,
а нить розмови не згубив,
і повторю ще на остаток:
я хлопчаком цуравсь дівчаток.

Зате пізніш, в юнацькі дні
вже будуть снитися мені
то мрійна Лена, то вже Валя,
то три сестрички — Ліда, Галя
і... вже забув, ну, хоч убий!
І що це з пам'яттю? Старий!
Не так старий, як трохи давній
і грішний (каюсь, православні!).
Мені краєнки наші славні
не тільки снились, а було,
що й цілуватись за село
ходив я з деким. Ну, та досить!
Бо знову вбік мене заносить,
бо знову, чую, хтось сказав:
«У тебе серце, як вокзал!»
І присуд майже справедливий:
з таким я серцем — і щасливий!

Але не всім відома річ,
яких красунь ростив Бардич.
Таких струнких, таких стегнистих
і милооких, і речистих,
а ще і ямка на щоці,
а ще й колечко на руці,
або намисто, як на гріх,
помежи горбиків крутих —
ой, не кажіть! Дівчат таких,
дівчат із вогником в зіниці,

із голоском, як у синиці,
і чистих, як вода в криниці, —
клянусь, ніде більш не було,
хоч обійди усе село,
яке вже схоже на містечко!
І недарма, як рій на гречку,
сюди летіли залюбки
з усього світу парубки.

До нас постійну мали візу
сусіди наші — хлопці з Низу*,
а інші з Центру* калатали,
своїх дівчат їм, бачте, мало,
а там же танці і кіно
(смачне завжди чуже вино!),
і з Криволапа*, з Голубівки*
у нас шукали хлопці дівки,
і з Олександрівки ішли
коханням вражені посли,
п'ять кілометрів — не дорога,
коли землі не чують ноги.

І заглядав на наш куток
рудничних жевжиків гурток,
щоб вечорком дівчат полапуть
та язиком блатним поляпуть.
Дівчата що? Хі-хі! Ха-ха!
Де спів і сміх — нема гріха.
Та наші хлопці — не розтяпи,
дунав, як дзвін, сигнал: «Кацапи!»
(Не ображаються нехай
Ворстрой, Дев'ятка чи Шанхай,
бо як було, я так і мовлю,
і зовсім, друзі, не злословлю.
Ми теж не в радості були,
коли нас кликали: «хохли».
Так-так, ми ще не обрусіли
і міцно в Мар'їнці засіли,
мов у фортеці. А рудничне

було для нас як заграничне).
А вже Бардич почув сигнал
і на кутку зчинивсь аврал:
гукнули Крестика і Рака,
і Псіх приборіг, як злий собака,
і тут як тут Бардюк — вояка,
і Йоца — знаний забіяка,
і Мотя, дужий як чортяка,
і Бойків збіглась ціла пака,
і я крутився, як зівака,
і дехто ще з героїв був,
та їхні клички я забув.

Кого ждемо? Пора в атаку!
А зір на небі — наче маку,
і вийшов місяць на-гора
із-понад шахтного копра,
сади біліють, як сметана...
Та хто на них дивитись стане?
Всі наші славні парубки
вже міцно стисли кулаки
чи заборонену свинчатку,
бо, ясно, йдуть не на колядку,
бо кожний геть на все готов.
На що не підеш за любов?!
А я відстав чогось. Агов!

Прощайте, писані закони,
коли заграють в нас гормони!
Нам друг — не друг, і брат — не брат,
коли у наш полізе сад!
А як дійшло до колотнечі —
забава ця не для малечі,
бо треба мати дужі плечі,
і руки, й ноги, зуби й ніс —
ну, це вже в бійку я заліз!
А я ж не був її учасник:
жалів я слабших і нещасних,
то й пригальмую тут перо,
де хлопці б'ються за добро.

А те добро ще нічیه:
стоїть, насіннячко плює
і грає чорними очима —
куниця, ягідка, рибчина —
і білі крила за плечима.
Та це не значить, що легка
чекає здобич вояка!
Як часто гордий переможець
її привласнити не може,
а забирає третій хтось!
І не від нас так повелось.

Згадаймо лиш, як давні греки
здолали путь яку далеку,
яку затіяли війну
за ту Єлену чарівну,
що викрав в них чужак із Трої.
О, як боролися герої —
і Ахіллес, і Одісей —
за найпрекрасніший трофей!
І так старались грецькі вої —
лиш пил оставили від Трої!
Стара історія, стара.
Свою нам рухати пора!

Так само хлопці-бардичани
красунь-сусідок виручали,
не поспитавши в них, чи слід.
А всім відомо з давніх літ:
найбільше шкодить нам сусід.
Частіш-таки чужі мисливці
знаходять в нас сліди куниці,
які ведуть до ближніх хат,
і забирають в нас дівчат.
Було, було юнацьких воєн
з тим окацапленим Ворстроєм!
Та він, живучіший за Трою,
все зеленіє під горою,
не спопелили, бач, хохли,
як Трою еллінські орли.
Ми з ним усе ж були братами,

були вугільними кротоми,
в одному вирости кублі,
в одній копалися землі,
нас розділяла тільки річка —
худа, замулена калічка.
А що дівчат він крав щораз —
їх вистачало і для нас,
і гарні всі як на показ!

Казала Настя — як удасться!
І сам я тут надибав щастя.
Так-так, у нас на Бардичі,
де нам не темно і вночі,
де хлібний вітер з поля віє,
де місяць взимку навіть гріє,
де шахти здалеку гудуть,
де палісадники цвітуть,
де м'ята пахне біля ганку,
де пари мріють до світанку,
я пару теж собі знайшов,
зітерши й пару підошов,
і разом з нею в світ пішов.
Отак взяв дівчину за руку
і в інший світ повів, в науку,
повів без свадьби, без фати,
бо так було нам легше йти.
Лиш два дорожні чемодани —
всі наші статки і придане.
Зате які скарби надій
були у думці молодій!

* * *

Як голуби, що тільки-но зустрілись
і першою закоханістю повні,
за місто вийшли ми.
Ти першою взяла мене за руку,
а я веселі згадував пригоди,
твій сміх мене втішав.
І любо нам було. Почався травень,

вагітніли посадки сизим соком,
степ знову оживав.
А вдалині щось широко диміло,
як восени, коли палають стерні.
І ми пішли на дим.
Попереду котився теплий вітер,
і тисячі попереду в нас кроків,
а може, і доріг.
Хтось будував для нас ясну оселю,
де небо — дах, де стіни — синя далеч,
а ми одні.
Який чудовий день!

Незчулися, як підійшли до диму,
до урвища крутого серед степу.
Це звалище було.
Спеленате лахміттям сірим диму,
воно горіло, тліло, ворушилось —
жило своїм життям,
простим життям непотребу міського:
шматованих газет, об'їдків, дрантя,
недопалків...
— Стривай!
Не поспішай назад, моя голубко!
Он, подивися, як за кістку б'ються
вже здичавілі пси,
а кіт облізлий з мокрими очима
повзе до нас полащитись об ноги.
Який нещасний брат!
Здирається на прямовисну кручу,
нявчить і падає, і знову лізе...
І мовчки стежить крук.
То тут, то там оголює вітрисько
широку спину звалища від диму —
і скрізь гниття і струп.
Це лиш поверхня. Ще ж нутро існує
кишінням пацюків, черви і гаддя —
в напрузі боротьби.

Чому ж ти, мила, злякано залякла?
Тут діють за законами такими ж,

як діють і галактики, й планети,
і океани, і людські рої.
Це лиш одна-однісінька клітина
подертої на клаптики планети,
де птах війни довбе одвіку правду,
тягар обов'язку лежить на грудях волі,
де черви сумніву юнацькі мрії точать,
котом паршивим здибується ніжність,
де істину пацюк таємно нищить,
гниє любов зіпсованим продуктом,
а пси гризуться біля кістки догми,
і мудрість лиш димить...

— То чом же ми іще не скам'яніли?
Чом жах не спопеляє наші очі?
За що ми любим світ,
розбитий, мов таріль?

— Є, мила, є та сила всемогутня,
перед якою страх і тлінь безсилі,
вона — жага життя!

(Над звалищем став повертатись вітер
і до свого життя нас прилучати).
Ти й так бліда —
ходім, ходім мерщій!
Туди, де хтось буде нам оселю,
де небо — дах, де стіни — синя далеч,
а ми одні.

Услід нам тріпотіли хмури круки,
завили пси, бринів нещасний нявкіт
і вихор сміття ніс —
образився той світ.
До міста вийшли мовчки. Руки диму
сюди не діставали. Місто
не впізнавало нас.
Можливо, ми його не впізнавали.
Я знав, що ти моя (ти відчувала),
ти знала: я люблю.

* * *

Круті життєві повороти —
то поклик матінки-природи,
а молоді літа — то вступ
до співжиття, що зветься шлюб.
Ця річ божественна за змістом,
але за виявом — терниста,
та я лишаюсь оптимістом
і маю цілі зуби й чуб,
хоч відбуваю другий шлюб.
Хай вислів дещо прозаїчний
і вам нагадає в'язничний,
та головне, він юридичний.
Слова стулити до пуття
все ж легше, аніж два життя.

Ось ми з дружиною до пари,
але і в нас бувають хмари,
і дме морозом від Тамари,
не довго, правда, тільки мить.
І все ж не личить нам хвалить
своїх дружин, щоб не зурочить,
а то ще знайдеться охочий
такий собі міцненький дід —
наш скарб украсти. Тож не слід
так спокушати грішний світ.

Немає більшої мороки,
коли під старість грають соки
і тягнуть нас іще на скоки!
В осінню мряку і туман
душа розквітне, мов каштан,
квітує всупереч природі,
піддавшись лакомій пригоді,
чекає райдуг, літніх гроз,
хоч на підході вже мороз
і буря жінчиних погроз.
Душа пройшла вже всі науки —
ну нащо їй юнацькі штуки?!
Схотіла більшого — терпи!
На те в троянди є шипи.

Це звідав наш старий Мазепа
і заплатив він більш, ніж треба,
за двійко тих дівочих брів —
козацьку землю погубив.
Але це довгий детектив,
що описав давно вже Пушкін
во славу Першого Петрушки.
Немає вищих нагород,
як мужньо вмерти за народ,
хай і старий ти гріховод!
А щодо грішних насолод...
Любов завжди прекрасна казка —
хай не мине вас Божа ласка!
І вчіть любовний алфавіт,
допоки вас цікавить світ!
А я вернусь до юних літ.

* * *

Хіба без музики і танців
минають роки молоді?
Мов до призову новобранці,
тяглись до клубу ми тоді.
Були для нас вечірнім раєм
кленовий парк і круглий плац,
де на баяні звично грає
завжди рум'яний Будаянц.
Цікавий тип. Любив чарчину.
Але весь вечір грав як Бог...
Однак я публіку покинув —
юнацький гурт із сотень трьох.
В дівчат — коса, а то й модненька
якась перука на той час,
а в хлопців — чубчик коротенький
і ніж в кишені про запас.
О танго, вальси і фокстроти,
ми вас любили, як могли,
після занять, після роботи
кущем бузковим ми цвіли.
Ясних облич, очей, привітів,
тоненьких талій, теплих рук —

таких не буде вже на світі,
таких кохань, таких розлук...
Кружляли на цементнім крузі
бадьорі, горді, молоді,
кружляли незабутні друзі —
як ті деньочки золоті.
Хай не такий наш бал шикарний,
хай без манер *а ля Париж*,
бо поблизу диміли шахти,
а під парканом ріс спориш,
та не один мотив-перлінка
назавжди душу нам пройме —
і «Чорноока аргентинка»,
і чуйне «Мучо, бе са ме...»
Додому йшли гуртами часто,
за руки взявшись, чи за стан,
про неспокійне юне щастя
співали вже не під баян.
Лунали заспіви дівочі,
і долучалися баси,
вишневим цвітом серед ночі
лились із серця голоси.
Цвіли в гурті. На пари потім
порозбивались, розійшлись,
змарніли в клопотах, в роботі,
забули співи, що колись
вели у коло, в гай зелений,
де квітли очі і вуста...
Не погасай, благословенна,
не меркни, юносте свята!

* * *

І провінційну нашу юність
манили щира вільнодумність
і романтична висота —
на те і сила молода.
Та тільки скоро юні пари
для себе знайдуть інші чари,
затягне їх повільний вир

сімейних буднів і квартир.
Для духу знайдуться кайдани:
любівні чвари і романи,
непевні друзі і дурмани,
і вічне повзання вужем
перед начальством і грошем.
А як прийшли чини й повага —
прощайте, воля і відвага!
Прощайте, мрії молоді!
Прощайте, помисли святі!

Я не хлоп'ям почав тоді
свій шлях у парі, шлях бугристий,
немов стелив його нечистий!
Я між людьми уже потерсь,
немов на дошці шустрий ферзь
чи покупець серед базару,
і час настав обрати пару.

Нехай мене вже, блукача,
той шлях карав, а не дівча,
просто дівча з простої хати,
воно не встигло й погуляти,
бо вдень — робота, а надвечір
ще треба в школі гнути плечі,
а після школи (не секрет)
стрічати став сусід-поет,
який вже вуз кінчав заочно,
хоч так навчатися — це точно,
як цілуватися заочно.
Та як не як він був студент
і на кутку інтелігент.

А вчений сам до світла прагне
і за собою інших тягне —
святий порив не знає мір!
Хотів підняти я до зір
свою сусідку- щибетушку,
як принц казковий Попелюшку.
Який наївний був король!
Таку обрав собі я роль,

легку задумавши гастроль
для двок невизначених доль.
Відважна роль! Віват, король!
Перо покинь, орати зволь —
довкола трону тільки голь
і вірний стражник — алкоголь,
що величався самогоном.
Він, правда, був поза законом,
та в кожний дім вповзав, як змій,
і заповзаючи у мій,
шептав мені: «Ти щось блідий...
Пий і гуляй — ти ж молодий!»

* * *

О, юність, де твої жоржини,
нічні заропшені стежини
і недоспівані пісні,
і очі люблячі ясні?!
Роки блукань, роки вагання
перемагає мить кохання.
Я стрів любов і звав її
в нові омріяні краї,
у тополине Подніпров'я,
де оживав серед дібров'я
і дух сталив, а про здоров'я
не дуже дбав, хоча з тих літ
мене навідував бронхіт
і не простий, а астматичний,
тепер для мене, правда, звичний,
але то вже моя печаль...
Прощай, донецька сіра даль!

Прощай, Бардич — шахтарський вулик,
мій друг і бідний мій притулок!
Ти вже навіки став минулим.
І чом ти звешся так, Бардич,
ніхто не скаже ані гич.
Хоч всі тут знають розумахи:

барда — це той остаток браги,
що пахкотить на весь район,
коли вже скапав самогон.

А я додам, бо я прискіпа:
бардою звать ще кусень хліба.
І ти, Бардич, як рідний брат,
ділив зі мною чесний шмат,
ділив тепло і смуток хат.
Чого ще треба?! Сам не знаю.
Зманив, зманив нас пошук раю.
І досі, бачте, я блукаю,
не місця кращого шукаю,
а долі кращої, мабуть.
А хто до неї знає путь?
Авжеж не я! Сама планида
мене м'ячем футбольним кида.
Уже давно спочити час,
та знову гол і знову пас
і все не в той бік, де Донбас.

Я обживав Черкаси й Київ,
в Москві чималу торбу виїв,
і у тамбовській глушині
я волочив солдатські дні,
і Львів я бачив, і Варшаву,
в Софії пив балканську каву,
а Петербург, а Чернівці —
теж, друзі, не близькі кінці,
як не близький був і Кавказ,
я не кажу вже про Донбас,
де бачив там мене не раз
Донецьк, Шахтарськ чи Маріуполь,
знайомі всім, як чорний вуголь.
А скільки інших славних міст
оглянув я, немов турист!
Жив у Криму, тепер — в Одесі.
Чи зупинюсь на цій адресі?
Чи повернусь, як Одиссей,
топтати знов донецький глей?

Що юнакам шукати слід,
того уже не знайде дід.
Бо там найкраще, мій читачу,
де вперше сонце ти побачив,
де мати клала у купіль,
давала вперше хліб і сіль,
а батько брав тебе на плечі,
щоб ти зірки ловив надвечір,
де вперше бігав ти на луг,
де був у тебе перший друг,
де перша школа, перше «п'ять»,
де у степу могили сплять.

16. ІДУ ТУДИ, ДЕ СЕРЦЮ МИЛО

О, школо, перша моя школо!
Згадав — і радість в серце коле.
За що тебе любити так —
чи то казарму, чи барак?
Тепер ти наче й не висока,
якась плямиста, мов сорока,
а ти була, як справжній форт —
не подолає навіть чорт!
Була ти смертю із косою,
була дитячою сльозою,
але найбільш була ти святом!
І недаремно радість клята
кольнула в серце аж-аж-аж!
Це, друзі, корінь мій і ваш.
Хоч перші класи (визнаю)
ходив я в базову*, в гаю,
де педучилище містилось,
де стільки думалось-ходилося...

О педучилище моє,
тобі і в серці місце є!
Колись, як сили мені стачить,
я розкажу про дні юначі,
про наш старий студентський сад

і про рясний квітник дівчат,
а хлопці всі були поети...
Ніякі університети
вже не дадуть нам висоти,
як ти, училище! Як ти,
і ми зазнали гіркоти,
відчули тут осиротілість.
Кому, кому, скажіть на милість,
прийшло у голову дурну
тебе спалити у війну,
а в наші вже часи прикрити?
Цей дурень, видно, їв з корита.
Е, не такий вже він лопух,
раз нищив український дух!
А все тут пахло нашим духом
і опинилось під обухом.

Та спершу в нас була СШ
там, де проходила соша,
погано мощена бруківка
і громохка, як вибухівка,
вона виводила у світ
нас із багна, де всюдихід
загрузне навіть. А наука
не йде, ми знаємо, без дрюка.

Уклін мій вам, учителі,
найкращі люди на землі,
розумні, чисті, як дзеркала!
Вас перших доля прирікала
коритись різним писарям,
усім отим секретарям,
що цілим світом помикали
і ваші душі замикали
на сім замків, немов амбар.
А школа все одно — базар!
Базар веселий і святковий,
де кожний з нас не випадковий,
де продавцями — вчителі,
а покупці — то ми, малі,
малі мерзотники шмаркаті,

бо сидимо, як миші, в хаті,
а в школі кожне, наче біс,
у всяку шпарку суне ніс,
аби усім лиш показати,
яке дурне воно й рогате.

Простіть мій стиль, товариші!
Я насміхаюсь від душі
над півнем, блазнем — над собою
і над тобою, над тобою,
сусіде зліва, справа — теж.
Я вас, чортят, любив без меж!
І в згадках знов до вас приходжу:
в холодну мряку і порошу
іду я в гумових галошах,
іду, дратуючи собак,
попід дворами, як жебрак,
несу торбинку і чорнило,
іду туди, де серцю мило,
де серед вас, мов у котлі,
забуду всі свої жалі.

Можливо, й ви мене любили...
І як ми все те розгубили?!
Немов лоша біля кобили,
так біля школи кожний був.
Блажен, хто школу не забув
і хто минулим не гордує!
Ніщо так душу не годує,
як тепла згадка юних літ.
Тож повернімось до воріт,
що нас виводили у світ!

О, де ви? Чи живі-здорові,
тоді струнки і чорноброві
завзяті наші вчительки?
Одні жінки, одні жінки —
і Герус Ніна, і Дяченко
Людмила Іванівна (частенько
когось у лоба пальцем тиць:
«Осел! Не знаєш цих дурниць?»).

Була істориком Дубицька,
читала хімію Гнилицька
і математику вела
повненька Клавдія незла,
і вчила горда Тетеручка,
недоторканна, мов колючка,
бо чоловік — не проста штучка,
а у райкомі секретар,
для нас дорівнювало — цар!
(Десь там кульгав при тих царях
наш зять Іван у писарях.
Це він мене в один із днів
у педучилище одвів.
Я не жалкую анітрохи,
що теж пішов у педагоги).
Ви всі довіку у мені,
мої наставниці шкільні!

Чоловіки хтозна відколи
були, як виняток для школи.
Директор, завуч і фізрук
тоді вели нас до наук —
ото вся частка чоловіча
серед учительського віча.
У школі так воно й тепер:
як вид, мужчина вже відмер.
І в педучилищі, у групі,
де нас товкли у добрій ступі,
серед дівчачої крупи
було нас хлопців — два чуби!
Ну, звісно, я і друг мій лепський,
вже вам відомий Санжаревський.
А як учити розбишак,
що школа — храм, а не барак,
те знав директор наш Кисляк —
верховний суд наш і розправа,
за вухо раз! — відкрита справа,
по шиї — два! — закрыта враз.
Тепер лети, мов куля, в клас —
і попадися ще хоч раз!
Питали хором: «Що? Влетіло?»

І кожне думало: «За діло!»
І Санжаревський, наш зразок,
тих слив попробував разок.
Прийом не так педагогічний,
як бойовий, живий і вічний,
і буде жити, хоч кричи,
допоки будуть шмаркачі.
Хоч сам я, бувши педагогом,
так не учив, клянусь, нікого.
Мабуть, не справжній педагог.
Те знають люди, знає Бог.

І знає Бог, як я любив
своїх найперших вчителів!
Це вас, Олено Гончарова!
Чи ви щаслива? Чи здорова?
Вже сива, кажуть, і вдова...
Та й ми не юні вже, овва!
А де та вчителька-подружка,
весела, добра щебетушка?
Ваш образ досі ще живий.
А каліграфію, хоч вий! —
я не любив, бо я — лівша.
Була лівацька і душа,
і з нею я набравсь мороки,
не завжди зважаючи кроки.
До вас додому я ходив
колядувати. Диво з див!
Якби могли в райкомі знати
задами мислячі пірати —
було б Різдво вам! Був би клас!
І той Макар-телятопас!

Яка святкова світла згадка:
у вас ялинка і лампадка!
А ось іще одна загадка.
Я, третьокласник-лоботряс,
побачив Пушкіна у вас,
і так мене він збудоражив,
бо том із пуд, напевно, важив,
що став канючити цей труд,

щоб почитати хоч отут.
Добрячий був я шалапут!
В російській мові — ні бельмеса,
куди мені така грандеса!
Та з добрих рук корисне все.
Хай Бог вас милує-спасе!
Я під пальто сховаю книгу,
запам'ятавши мову тиху:
«Та не впади хоч у замет,
моє ти лишенько, поет!»
Неначе знала наперед
судьбу дитини. Хто що знає?!
Біжить, біжить, не замерзає
в душі той радісний потік...
Забудеш часом і про вік,
струмок біжить — і ти в дорогу,
та вже не ті, братове, ноги!
Я вже дорогам втратив лік.
А щоб малий пустун не втік
(ми ж не закінчили поему),
то я його в любиму тему
пошвидше знову заведу —
хай він біжить! А я піду.

Піду вклонитися низенько
вам, наша Ніно Коваленко!
Такої гарної, як ви,
від юних ніг до голови
не зустрічав я («Ти диви!
Було маля, а вже кохання!» —
чиєсь я чую здивування).
Так! Признаюсь! Любив за вроду
(це врода нашого народу),
за щире слово (наше слово).
У світі все не випадкове!
Без ваших брів, без ваших рук
чи полюбив би я, малюк,
на все життя, аж до могили,
усе, усе, що серцю миле:
наш край, і тишу вечорову,
і тополину нашу мову.

А мова нам понад усе!
Вона у світі нас несе,
із нею ми, як світ, великі,
без неї — вівці без'язики!
Хвала тобі, шкільний поріг!
Ти нас беріг, як тільки міг.

17. НЕПОСЛАНИЙ ЛИСТ

Кажуть, п'єте ви, Людмило Іванівно,
вчителько наша строга.
Чим вашу душу так глибоко ранено?
Чом ви забули Бога?
Вчили ми з вами про мандри Енея,
з вами гортали «Кобзар»,
потім радянська пішла ахінея
під завивання фанфар.
Партію славив, аж падав Тичина,
Сталіну клявся Бажан.
Що й говорити, у нас за плечима
віршиків тих — чемодан.

Що вас гнітило, учителько наша?
Знаємо, ваш чоловік
спився й помер, а за ним і синаша
в той розвернувся бік.
Як же так сталось! Були ви у школі
сильна і духом тверда.
Мабуть, засуха на нашому полі
вам обпалила літа.
Рідну нам школу об'явлено *русскою*
по пожеланію мас.
Хай тепер вдома насіннячко лускають
Глібов, Франко і Тарас.

Як епідемія, мова-душителька
всіх покачала дітей.
Стала чужою освістана вчителька
серед своїх же людей.
Стала на дереві всохлою гілкою,

гусінь де пряжу снує.
Сльози гіркущі змішала з горілкою,
горе втопила своє.
Всю Батьківщину мою одурманену
стисла проклята змія.
Плачу я з вами, Людмило Іванівно,
вчителько рідна моя!

18. Я З ВАМИ, БРАТТЯ, НЕ ЛУКАВЛЮ

Неначе дівчинка бідова,
цвіла у школі рідна мова,
у холоднечу, а цвіла,
не дожидаючи тепла.
І зрозуміла всім, і мила,
і чиста, наче мама вмила.
І раптом зникла. Циркуляри
з верхів посипались, як з хмари:
*«Зачем украинский язык,
когда хохол к ярму привык?
От ихней мовы лишь беда,
пусть изучают речь кнута!
Они понятливый народ,
усвоят вмиг: «Назад — вперед!»
Ну а поэты пусть себе
еще мурлычут «соб-цабе!»
Эй, кто там хочет больше знать?!*
Ану, малчать! Мать-перемать!!»

І справді мудрий наш народ
так полюбив *«назад-вперьод»*,
що вже на рідну паляницю,
немов той вовк, почав дивиться.
Стоїть голодний, а гордує,
жде, доки *«хлебом»* нагодує
московський булочний завод.
Він нагодує — ширше рот!
Вже як почне він годувати,
то швидко ляжете в кагати,
і кості тайно загребе,

коли з'їсте самі себе.
А всім, хто вийде з душогубки,
ще й пальчик покладе на губки
і навіть писнути не дасть,
як годувала рідна власть.

Та й наші вищі лизоблюди
забули, що вони є люди,
усівшись добре в нас на шиї
і хлебчучи чужі помії,
розпухли, наче гарбузи,
задерли хвостики-носи
і стали умно так балакать,
і гордо штокать, акать, какать,
як вже писав наш гуморист,
та тільки гумор їм — під хвіст,
бо в голові зламався міст.
Зламавсь не тільки у Донбасі,
такий — і в Києві на трасі,
в Одесі, в Харкові, в Полтаві
стоять також мости трухляві,
чи то мости, чи блок-пости,
чи мертві голови-хрести...
А вся біда — від безголів'я,
як учить нас одне прислів'я,
не тупцював би весь народ
уже віки «назад — вперьод».

Давно, давно не був я в школі,
у нашій школі, в новій ролі!
До неї, що була як мати,
не знаю, як і підступати.
Якісь приїжджі шмаркачі
іще повчатимуть: «Малчі,
калхознік тьомний, да учі
язик нармальний, как і ми!»
Отож між нами, між людьми
кажу відверто: я боюсь
цих шкіл, що нищать нашу Русь,
Русь українську, нині суцю,
тисячолітню, невмирущу!

У нас, на жаль, і назву Русь
колись украв московський гусь,
бо всякий злодій має звичку
своє ім'я мінять на кличку.

А що скажу я і кому?
Почую зразу: «Пачему?
Здесь вам не Львов і не Канада,
і нам бандеровцев не нада».
І сам я, каюсь, маю гріх,
не бивсь за всіх і більше всіх,
як Дзюба* бивсь, як бився Стус**,
я не гримів, як землетрус,
і в таборах я не сидів
за право добрих земляків
дітей водити в рідну школу.
Героєм я не був ніколи,
хоча пописував вірші,
які просилися з душі,
і слав у Мар'їнку Миколі***,
що тут оре в газетнім полі,
а він виводив до людей
моїх непаньканих дітей.

Що ж, добрий вірш — святкова скиба
та людям хліба треба, хліба!
Колись я з ним, із Хижняком,
ходив до клерка у райком
просить за українську мову,
і стало соромно при тому.
За що просити? І у кого?
Ми не старці ще, слава Богу!
Старці хоч просять не своє.
Як те просить, що вічно є?
Черкне одне сьогодні клерк,
а завтра інше черк-зачерк!
Хіба йому паперу шкода?
Така вже в писаря робота.

* Дзюба Іван — письменник, вчений.

** Стус Василь — поет, політичний в'язень.

*** Хижняк Микола — журналіст, поет.

А як же мар'їнський народ?
Мовчить, води набравши в рот!
Невже мовчатиме до скону,
втонувши в морі самогону?
Отак-то, мар'їнська братва,
забила баки нам Москва!
Тепер ви — майже москалі,
і ви, і діточки малі,
а ті, що вийшли вже зі школи,
для України — як монголи,
їм прищепили прямо в кров
до України нелюбов,
і нянька так заколисала,
що все немиле тут, крім сала.
Ось тільки б мар'їнська земля
ще відійшла до москаля,
отого справжнього, з наганом,
що походжав тут гордим паном.
Він потом наших шахтарів
століття всю Росію грів,
а брат-хохол під козирок:
«Давай отчизне вугольок!»
«Ми — всесоюзна кочегарка!» —
кричали так, аж досі парко.
Докочегарилися ми —
не видно сонця крізь дими,
де не ступни — під нами нори,
а де не глянь — кротячі гори,
і вже вугіллячко своє
нам, кажуть, Польща продає.
Спасибі, хоч собі чорнозем
іще з Європи не завозим!

Отак-то, братці, живемо
і Україну клянемо:
«Бач, за Москви усьо було!»
Було, було — та загуло,
усіх постригли наголо.
І ваші грошики із книжки
спливли у банк якогось Мишки
чи, може, Борьки або Гришки,

їх третья там біля Кремля —
як сміттям всипана земля.
Я не вигадую, читачу,
бо, живучи там, дещо бачив.
Москву я знаю, вір — не вір,
як свій старий споришний двір.
Столиця нібито й не глупа,
та поховать не може трупа,
вже не роки — десятки літ
він із-під скла лякає світ.
У ту гробницю-піраміду
із українського граніту
мене під примусом колись
також водили: «Подивись!
Це наша твердь і наша вись!»
Таки забули люди Бога,
бо до опудала людського
змією повз людський потік,
а я за спинами утік.
Чи я дурний? Чи цей потік?
Звичайно, я безмірно глуп!
Чого боятись? Труп як труп!
Тепер це вже не наша справа:
там свій народ, своя держава
і двоголовий свій орел,
з боків общипаний тепер,
котрому, ох, яка нелюба
колючість нашого тризуба!
Та нас єднає спільний страх:
і в них, і в нас є саркофаг,
у нас — Чорнобиль, там — Ілліч.
Кому судився більший бич?
Але хіба одним Чорнобилем
сусіди душу нам пригнобили?!

Мої шановні землячки,
вам не набридли балачки
про політичні болячки?
Я теж Донбас люблю, і в горі,
люблю лани ці неозорі.
Я, може, і вмирать прийду

в наш степ, щоб вмерти на виду.
Прийду, прийду і вже не в гості,
а в рідну землю скласти кості!
То ж ви, москалики мої,
візьміть для зустрічі кії,
аби пошвидше ваш піїт
покинув наш прекрасний світ
і не димів, як терикон,
та вам під ніс не ткнув закон!
Який закон? Які закони,
де правлять грошові барони,
а люди — грошові нулі
на їх мільярдах у крові!?
І хай для них я також нуль,
та не боюся їхніх куль,
як ваших гуль чи, може, дуль.

О земляки мої люб'язні,
ми з вами всі недавні в'язні,
у наших душах тліє ляк.
Не уявляю навіть, як
тепер зустріне і Хижняк
мої замітки сатиричні,
для брата нашого незвичні,
та вже однаково мені,
чи хтось похвалить їх, чи ні,
давно набридло в дурня грати
і видавцям лизати п'яти.
Минув мій ляк і переляк!
А ти, Миколо, як там, як?
Поет повсюди одинак.

Ще за хрущовської відлиги
ти юнаком в район приїхав,
такий охочий до пера,
і книжку видав на-гора.
А як заліз в газетну яму
на ту колгоспну пилораму,
то розлюбив і музу-даму
і на собі поставив хрест.
Ти й досі там один, як перст?

Не з'їв тебе редактор Свірський*?
Він чолов'яга наче світський,
в газетній лямці з юних літ
і все ще тягне, дідом дід,
хоч роздобрів і геть посивів —
до наших днів газету вивів
під українським знаменом.
А спробуй правити судном
серед донецького болота,
де обрусіла вся панота!
Тут мало гвалту донкіхота —
потрібна впертість патріота,
а український патріот
завжди страждає від заброд.

Але від їхньої напасти
і Мелюс** теж не дав пропасти.
Давно вже сидячи при власті
і переживши стільки влад,
Василь не дивиться назад.
Хоч на районному Олімпі
і не найвищий він (а міг би!),
та не останню грає роль
у круговерті справ і доль.
Він і зі мною здавна дружить,
і сам до Слова не байдужий...

У гурт зібрати б нас усіх —
ми й сатані скрутили б ріг!
Та легше нами степ зорати,
аніж докупи всіх зібрати.
За ті невільницькі віки
так залякали нас вовки,
так зачаїлись ми у тиші,
що боїмося писку миші,
а не дай Бог російська шавка
із-за воріт услід загавка!

І хоч надуті всі, як міх,
а я сміюсь. Можливо, гріх.

* Свірський Станіслав — редактор районної газети.

** Мелюс Василь — журналіст, держслужбовець.

Коли із нас точили кров,
у світі регіт як ішов!
А вже деруть із вовка шкуру.
Чого нам сльози лити здуру,
як та безпам'ятна вівця,
бо жалко, бачте, молодця?
А ми, донбасівці, не вівці,
ми все ще з вами українці,
хоч поробили з нас хохлів,
загнавши у московський хлів.

Ще будем, браття, й козаками!
Хіба каліки ми у мами?
Такі, як ми, у темну ніч
колись ішли на вільну Січ,
а у тугий радянський час
тікали потай на Донбас,
у глибочезні лізли нори,
але не гнулись від покори.

Живий, живий козацький дух!
Звільнити б тільки від недуг,
від тих пухлин, що на віки
вживляли нам більшовики,
вживляли в кров, вживляли в мозок,
щоб зник народ, як недоносок.
Та нам, братове, не амінь!
Ще буде й Мар'їнський курінь!
Під золоті свої оркестри
ми ще поновимо реєстри.
І ви, брати мої і сестри,
впишіть туди, як козака,
хоча б посмертно Марсюка,
бо не діждусь, напевно, часу,
коли ми виметем з Донбасу
чужинський дух, немов заразу.
І наперед вам сто подяк!
Хоч я блукач, але земляк!

Я з вами, браття, не лукавлю,
на повний голос край наш славлю!
На нашій зраненій землі

ми ще блукаємо в імлі,
ми розучились жити вільно,
ми не навчились діять спільно,
та оживає в нас душа,
спадає рабство, як іржа.

Я з вами, браття, не лукавлю,
я Україну-матір славлю!
Порвавши табірні дроти,
вона виходить з темноти,
із підземель тисячоліття
до сонця тягне зблідле віття
і кличе плем'я молоде
під знамено своє святе!

Я з вами, браття, не лукавлю,
я воскресіння наше славлю!
Незламну вдачу дав нам Бог.
Це запорука перемог!

19. БЕЗ ВОЛІ ВСЕ — ПОРОЖНІЙ ЗВУК

А від якого, власне, Бога
впаде нам з неба допомога?
Ні, на Єгову-Саваофа
нам сподіватися не слід,
із ним угоду-заповіт
давно уклав спритніший рід.
Хоч ми зросли на «отченаші»,
та не зварили з Ягве каші,
бо нам миліший Бог — трудар,
а не лихвар, хай навіть цар,
і наша Біблія — «Кобзар».
Хвала ізраїльським пророкам,
повчанням їхнім і урокам!
Та не стоїть на місці час —
ми перейшли у старший клас,
і Богом посланий Тарас
у душу вклав нам віще слово,
щоб ми на світ дивились ново.

Господь — єдиний для усіх,
і гендлювати ним — то гріх,
як не ховай той гріх у міх
чи у якийсь красивий міф.
І про Спасителя-месію
церковний світ казок насіяв.
Ну, був великий чоловік,
що свіжу істину прорік!
Так ні, звернули в інший бік:
він — і нешлюбний син Єговин,
і вмер за людство, скорбі повен,
і враз воскрес живий-здоровий,
а там подався до Єгови,
оповістивши древній люд,
що прийде знов чинити суд
у день останній і кромішній
на всій планеті нашій грішній.
Та ось уже дві тищі літ
Ісуса жде хрещений світ —
а хоч би звістка чи привіт!

Не дочекались нам підмоги
ні від Аллаха, ні від Йоги,
чи Кришні й Будди. Схід є Схід,
не зовсім нам відомий світ,
та й не охочий до оглядин
і часом грізний, як Бен Ладен —
ісламський джин. Будь він неладен!
До кого ж нам молитись слід?
Невже ми — кволий пустоцвіт,
що загубив свій родовід?!

Я книг святих не хочу гудить,
бо їх писали мудрі люди.
Та зі своєї халабуди
вже не один «святий» шахрай
нам будував химерний рай,
де хоч живи, хоч помирай!
Чужі Боги — то наше лихо,
що в душу нам смертельно диха,
як наші браття москалі...
Чий ж ми діти на землі?

Згадаймо, братіє убога,
прабатька нашого Дажбога!
Так записав монах-писець
його ім'я на свій взірець:
Дажбог, Даждъбог. А у народі
Дайбогом звали. При нагоді
зовуть і досі. Ну та годі!
Не слід затягувати спір!
Час дорогий, як і папір,
що я і так по-царськи трачу.
А ти, допитливий читачу,
якщо є думка не пуста,
черкни мені колись листа,
порозуміємося, може,
спом'янемо ім'я Дайбоже!

Коли ми з ним вертали шлях,
тоді нам кланявся варяг
і греки шили нам жупани
(дарма що ревні християни),
і юдизований хозар
возив до Києва хабар.
А як зреклися ми Дажбога,
князями хрещені, як погань,
то й нас зреклася перемога
і на хресті вже сотні літ
хрещений мучиться наш рід,
а хрестолюбнії сусіди
терзають нас, як людоїди.

— Хрест прилучив вас до наук! —
повчає нас якийсь дундук.
Воно то так, та ось де трюк:
без волі все — порожній звук,
без неї можна тільки тліти.
Без волі вимерли, як діти,
вже стільки тих малих племен,
не залишаючи імен!
Лиш від Уралу до Камчатки
вже від стількох нема і згадки?
Сильніш сибірських завірюх
звалив їх спирт і *«русскій дух»*.

Нас добре вчили і марксисти,
такі вже праведні і чисті,
і так топили у крові,
аж дивно: все ще ми живі!

І дивно ще: єврейська раса
дала обох — Ісуса й Маркса,
дала для світу, а сама,
хоч і гордиться обома,
до їхніх вчень глухоніма,
бо в неї добрий дах — Єгова,
а гроші — стіни і основа.
Ось і гасають по землі,
де пахнуть гроші немалі,
любимці Ягве — гендлярі!
Колись монгольська дика сила
півсвіту зашморгом душила,
тепер зажерливий семіт
грошима душить цілий світ.
Куди монголові до нього!
Монгол не мав такого Бога,
якого виняньчив юдей
і одурманює людей,
що світ тримають тільки гроші,
що гендлярі — то «люди божі»,
що світ і всесвіт — все базар,
а Бог — це вигідний товар,
а найцінніші із валют, —
звичайно, Біблія й Талмуд*.

Тож слався, славсь, доба торгова
і Бог ділків усіх Єгова!
І хай будують на землі
свій рай всесвітні гендлярі!
Гасають хай хоч на мітлі,
аби не в нашому селі!
Бо стільки вже його доїли
і так йому осточортіли
усі захожі доярі —
ці комісари, шинкарі,

ці шахер-махер-лихварі —
воно реве вже, мов корова,
якій набридли і полова,
і ця свобода мотузкова...
Та це між іншим я, до слова,
щоб не сказав отой дундук,
професор ялових наук,
а в парі з ним якась дундучка —
в марксизмі вимочена штучка,
мовляв, я теж-таки брешу,
всієї правди не кажу
і лиш на кухні шу-шу-шу!
Не слід, мовляв, на роги лізти,
бо гвалт піднімуть сіоністи* —
давно відомі скандалісти —
тоді хоч вуха затикай!
— Нехай! — кажу я всім. — Нехай!
Чуже шануй, а правду край!
Я так люблю усіх чужинців,
як ті шанують українців.
Нехай прибуду-таргани
в нас не жирують, як пани.

Мотала нами путь-дорога,
немов хвостом конячка вбога,
туди-сюди, туди-сюди,
то в бік добра, то в бік біди:
туди — ми орії, арійці,
сюди — злочасні українці,
туди — Дажбогове коріння,
сюди — Ісусове насіння,
туди — цвіли ми козаками,
сюди — схилились кріпаками,
туди — із тризубом Петлюра,
сюди — махновщина похмура,
туди — червоні прапори,
сюди — колючі табори,
туди-сюди, тоді — тепер,
наш кожний день — немов бар'єр:
тоді — комуна і сваволя,

* Сіонізм — войовничий єврейський націоналізм.

тепер — голодна ніби воля,
тоді — радянські живодери,
тепер — буржуї-ненажери,
тоді — московське православ'я,
тепер — біблійне різнотрав'я,
тоді — священники-чекісти,
тепер — баптисти, єговісти,
хлисти, мормони, адвентисти,
п'ятидесятники, штундисти,
скопці, ченці, євангелісти*,
і православних аж три гілки,
а ще католиків є стільки...
Нехай вже вибачать мені
ті християни, що в тіні
я їх лишив, забув назвати.
О, ще згадались уніати**!
Оце борці! Ні смерть, ні грати
не вбили їхній дух завзятий
і української душі
ні тут, ні десь на Іртиші,
чи там, де водяться моржі,
куди чекістські шабаші
їх розметали по глуші.

Світ християнський — світ великий
і на всі боки різноликий,
як збруцький ідол Світовид,
що боронив слов'янський рід
колись від гота і від гуна,
але його, як і Перуна,
княжата скинули у твань,
Христові тим віддавши дань,
що був, бач, носієм прогресу,
точніш, чужого інтересу,
бо давній грек, як нині жид,
колись обплутав цілий світ
і ссав із людства свіжі соки
в ім'я ідей своїх високих,
мовляв, я кров із тебе ссу,

* Члени християнських церков і сект.

** Уніати — вірні Української греко-католицької церкви.

бо світло знань тобі несучу.
Хижак завжди розкаже казку,
ікло ховаючи за маску!

Якого ж вибрати Христа,
коли тих вірувань до ста?
Для кого як — мені ж морока,
якого слухати пророка:
і той до слова має хист,
і той щебече, як артист,
а той, залітний африканець,
веде відправу, наче танець,
і люд гелгоче, як у сні,
на негритянській тій гульні
у нашій рідній стороні.
Ех, джунглі, джунглі кам'яні!
Ковтнули люди трохи волі,
а їхні душі голі, голі
іще не встали із колін.
Чужі вітри з усіх сторін
їх гнуть і мнуть, як пластилін,
і меле млин, всесвітній млин.

Гай-гай, так довго нас мотало
гіркої долі калатало!
І тим солодша нам тепер
вода із батьківських джерел,
і тим рідніша нам дорога
до батька нашого Прабога.
Він не в церквах і синагогах
чекає нас, а всюди є
і всюди нам тепло дає,
бо він і є Теплом Всесвітнім,
і не сидить у небі сиднем,
а весь безмежний світ пасе
і творчим духом живить все:
близьке й далеке, світле й темне,
віками приспане й недремне,
наш кожний ген і кожний рух —
у нас його безсмертний дух.

Бог живить і мою надію,
що я тепер не лиходію,
в руках тримаючи перо,
а проповідую добро.
Пророк я, правда, нікудишній,
бо чоловік я тихий, книжний,
не галасую із трибун
і не метаю, як Перун,
на ворогів списи вогненні,
хоч дулю не таю в кишені,
коли пройдисвіти блаженні
паскудять нашу булаву.
Я жив і вірою живу
у нашу зірку світову.
— Блажен, хто вірує! — всміхнеться
християнин без гніву-серця,
бо знає: віра — це святе,
що нас на подвиги веде,
що дух підносить над хаосом
і що раба ріднить з Христосом.

І сам я з братства християн.
Мій білий хрестик-галісман
на грудях в мене змалку блискав,
та із Христової колиски
я виріс-випав вже давно,
хоч не цураюсь все одно
ні слів святих, ні товариства,
які я виніс із дитинства.
Мені здається, що й тепер
християнин в мені не вмер.
Хіба містерії святкові
не веселять моєї крові?
Любов і мир хіба чужі
моїй ізраненій душі?
Хіба ми, вічні гречкосії,
не ждали волі, як месії?

На жаль, церковні королі
затмили Бога на землі,
зарились в «Біблію» по вуха —

ото вся мудрість і наука!
А нас красою манить храм
від повсякденних дум і драм,
і я не раз маячив там,
світив свічу, світився й сам.
Хоч давньогрецькі ці обряди
і всі попівські маскаради
уже музеєм віддають —
біди нема, не в тому суть.
Чому летять до матки бджоли?
Чом дітвора біжить до школи?
Щоб разом істину знайти
і смакувати її плоди!

Я б і тепер ходив до церкви,
та світлий рай у серці стерли
московські вихрести-попи,
для них і досі ми — раби,
як за вчорашньої доби,
а в нас не ті уже лоби!
Таких нас, Боже, полюби!

Однак ще рано нас любити,
хоч ми твої, Дайбоже, діти!
Без волелюбної еліти
забув наш люд-страхополох,
що Бог — це воля, воля — Бог.
І Бога іншого не треба
нам на землі і серед неба!
Минає час богів-заброд.
для мене Богом є Народ,
він мій Творець і мій оплот.

А що таке Народ без Волі?
А хто вершить Галактик долі?
Є запитань іще доволі.
І я у роздумах, поволі,
як на екзамені у школі,
пишу своєї віри код:
Усесвіт, Воля і Народ.
Оце і є для мене Трійця —

найвища віра українця,
а не біблійна каламуть,
що нас навчила спину гнуть!

І маючи таку програму,
всю Землю я вважаю храмом,
де все моє і не моє,
де всім народам місце є,
де й Україна — слава Богу! —
уже очунює потроху,
а я, її дозрілий плід,
усе роздумую про світ,
про дивен світ, як самоцвіт...

Крім Світу, Хто ще бути може?
А де це Хто? На кого схоже?
Ти підказав би щось, Дайбоже,
цуратись родича негоже!
Мені старому знати слід,
кому по смерті дам я звіт.
Чи я зустріну в тій безодні
таких близьких, як є сьогодні?
Назад не буде вороття —
то я звітую за життя!

20. ПОГОЖИХ ДНІВ ВАМ, ОРАЧІ!

Нову ми маємо проблему:
пора кінчати нам поему,
а то ще лопне, наче м'яч —
і розчарується читач,
якщо він досі не відкинув
мою об'ємну писанину.
(«Це не поема вже — роман! —
та ще й премудрий, мов Коран,
аж в голові стоїть туман» —
якийсь підмітить графоман,
прилігши зручно на диван,
і позіхне усмак притому,
дружині скаржачись на втому).

Ну, як роман, то хай роман,
я в жанрі даному — профан,
а головна моя турбота —
міцна і якісна робота,
бо люди враз побачать брак
і на смітник пошпурять — бряк!

Напевно, Свірський і Хижняк
уже давно зробили так.
Вони обоє — давні друзі
моїй ліричній скромній Музі,
та не до шмиги їм тепер
мій первачок, а не лікер.
Послав уривок до газети —
і наче канув він у Лету.
А що тут діяти поету?
Пора завершувати труд:
товар то є — потрібний збут.
Торгівля — жіночка примхлива.
І я не жду від друзів дива,
в них клопіт свій: газетна нива
вже з'їла їхні юні дні,
а все тримає в борозні,
встигай лиш сіяти й полоти
серед невірної погоди.
Ори, ори та оглядайсь,
бо газетяр — іще не князь,
а тих знавців, як слід орати,
було і є на три кагати.
«Отак зори, отак посій,
отак збери, а так не смій!» —
завжди указує чийсь палець,
а ще в колеса стільки палиць,
а скільки тих мінливих діб...
Трудний, трудний газетний хліб!
Я, правда, ним не годувався,
а як печеться, приглядався.
Погожих днів вам, орачі,
і снів приємних уночі!
І вам, шановні читачі!

Мабуть, помітили ви, други,
що твір пишу я без натуги,
і шику вченого нема
в мого шахтарського письма,
а що недоліків — то тьма.
Ось навіть замість слова «друзі»
я «друзи» вжив, бо так у Вузі
студентом вивчив. Це одне,
і зовсім ще не головне.
Тривожить більше тут мене,
що глави всі не рівноцінні:
одні — веселі, емоційні,
з вогнем у думці, інші — так,
немов молитву тягне дяк —
і дуже довгі, і повчальні,
а є занадто вже печальні,
неначе світ — це море сліз
чи непролазний темний ліс.
Я тільки виберусь із лісу
і розведу вогонь із хмизу,
як у політику залізу,
як у город шкодливий цап
або в Чеченію цацап.

А перечитуючи фрази,
роблю здивовані гримаси:
цей вислів гострий, мов коса,
а інший кишкою звиса,
немов дешева ковбаса.
Стривай! І тут же є краса
своя шлункова. Чудеса!
Ви гляньте, скільки рим на «са» —
це чортзна-що! Якась буза!
Якась засолена хамса!
А що?! І бочка із хамсою
для мене світиться красою,
та ще в такий злодійський час,
коли усім не до ковбас.
Хлібець, картопелька, цибулька —
ось наша їжа, ну, і тюлька,

а ще оте, що з пляшки булька...
(Знов рими в ряд, немов бурульки!
А це ж поезія — не гульки!).

А скільки ще бліденьких рим,
яким потрібний дамський грим,
ви при читанні помічали
і гострим нігтем відмічали?
Ну, а який у нас сюжет?
Якийсь донецький вінегрет!
Читай хоч ззаду наперед,
немов оте письмо семітське,
що не таке уже й сирітське,
адже увесь арабський світ
його читає з давніх літ.
Ні, без цікавого сюжету
не обійтися і поету!
І критик враз мене кольне,
якщо вже длубатись почне.
Щоб не було йому роботи,
свій лан я мушу сам полоти,
хоч мало в тому насолоди.
Та хай для спільного добра
іде роман мій на-гора!

Отож я маю те, що маю —
за Кравчуком я повторяю
(хоч ледаченький він гетьман,
але московський зняв кафтан,
що нас душив, як злий собака, —
уже за те йому подяка,
а ще за вислів цей гучний,
для шахраїв такий зручний).
Та я клянуся — хрест на пузі! —
(в дитинстві так божились друзі):
я не для забавки писав,
подій із пальця я не ссав.
Хіба я можу вам брехати,
коли ми всі з одної хати,
усі не з княжої палати?!

Писав і жив я так, як міг,
як дощ іде, як сипле сніг,
як ми голубимо дитину,
як обіймаємо дівчину,
як часом зблискує гроза,
як часом котиться сльоза
(знов збита рима, от гриза!),
писав, як хист мені дозволив,
ніхто нікого не неволив
(таки минає час монголів!).
Хотілось ясно, до пуття
своє повідати життя,
його прелюдію, початок,
а не об'їдений остаток,
не цей заїжджений кінець,
де смерть чатує, хай їй грець!
А все ж доводиться згасати.
Не міг я просто не писати,
як зупинитися тепер,
хоч поміняв вже стільки пер,
як дам завзятий кавалер.
Візьмімо ще один бар'єр!

А я не гаятиму часу,
підкину ще сінця Пегасу
та й буду їхати з Донбасу.
Хоч так не хочеться мені
знов покидати юні дні,
де побував я, мов на прощі,
де я пізнав все найдорожче
і найгіркіше у житті,
що не згубилося в путі.

Не дуже розповідь весела?
Весела вже пішла на села,
а нам свою кінчати слід.
Прощай, дитинства зореліт!
Прощайте, друзі ранніх літ!
Така вже вийшла в нас розмова,
комусь сказав я хоч півслова,
а іншим щось сказав не те

і не згадав когось... Проте
не треба нам робити драми:
гряде ще юність перед нами,
як друга серія кіно,
де нам зустрітися дано.
Ще не забув я ні побачень,
ні почуттів, ні слів гарячих,
ані гірких розчарувань.
Вперед, вперед без нарікань!

Вже нас гукає шлях за обрій
і пісня жде при чарці добрій,
в ній вигравав не тільки квас.
Любили ми — любили й нас!
Зведемо келихи іскристі
за честь і згоду в товаристві,
за наших подруг, нашу юнь,
за нашу старість (тут хоч плюнь!)
і на коня — за наш Донбас!
Прощайте, друзі! В добрий час!
І я гукаю вже з коня:
— Прощай, прелюдіє моя!

*Жовтень 1997 – червень 2001 р.
Одеса – Київ*

МОСКОВСЬКИЙ ЧАС

(Роман у віршах)

ПЕРЕДМОВА

Ще під час мого дворічного навчання на Вищих літературних курсах у Москві (1975–1977 рр.) я виношував задум написати поему про своїх однокурсників, про їхні захоплення, творчість, про тодішні настрої літераторів.

Мої дружні стосунки із письменниками різних національностей, різного віку і естетичних уподобань давали мені багатий матеріал для творчих роздумів. Але поема в класичному стилі мені все не давалася, а писалися тільки окремі фрагменти, цикли, вірші. Надрукувати їх, за деякими винятками, ні тоді, ні пізніше я не міг через цензуру.

А коли тепер я склав докупи свої тодішні записи, вірші, чернетки і вніс значні доповнення та пов'язав із сьогоденням, то побачив, що вони складають одне ціле, своєрідний роман.

27.10.2009 р.

Розділ 1. НЕСПОДІВАНА РАДІСТЬ

ПРИЛІТ

Ти знов несеш мене, крилатий коню,
над кратером вечірньої Москви!
Аеродром підставить нам долоню,
освітить нас від ніг до голови.

Я прилечу, на електричку сяду,
а потім у метро — вперед, вперед! —
і випірну із Пушкінського саду,
де височіє бронзовий поет.

Оце вже я в Москві. Місця знайомі:
Тверський бульвар, будинок 25.
Злітається з усіх аеродромів,
збирається уся студентська рать.

І в чужині знайшлись у мене друзі.
— Салям, салям, куначе мій казах!
— Привіт, кацо — мій приятель із Грузії!
— Буряте-брате, як здолав свій шлях?

Чи всі вже є? А чи нема кого ще?
О, скільки мов зійшлося водночас!
Так богомольці йшли колись на прощу —
а що, братва, сюди пригнало нас?

Не від добра покликали нас мандри
у кам'яну московську далечинь.
Зігріти скорбну душу біля ватри
прибивсь і я в письменницький курінь.

Нехай когось тут гріє Красна площа
або концерти в сотні децибел!
А я вже звик до Мар'їної Рощі*,
та до хмільних розмов у ЦДЛ**.

І сум зі мною прилетів із дому,
і вештається слідом по Москві,
сліпучі ліхтарі аеродрому
його не засліпили в голові.

1975 р.

* Мар'їна Роцца — історичний район столиці.

** ЦДЛ — Центральний дім літератора.

ПОРТРЕТ ІЗ ВИШИВАНКОЮ

Миколі Яновському, письменнику із Івано-Франківська

Що це за дивак у вишиванці
заявивсь в московський інститут?!
Йду, знайомлюсь. Ми з ним — новобранці,
нам два роки терти стіни тут.
Вже не юні і життям потерті,
козаки без друзів і рідні,
Україну люблячи до смерті,
ми не розслаблялись в чужині.

Як це? Українці — і без лірики?
Без обіймів п'яних і журби?
Ми жили насправді, як розвідники,
в пошуках святої боротьби.
*«Чути: кру! кру! кру! В чужині умру,
заки море перелечу, крилонька зітру».*

Всякого було, гуцуле-брате,
не було лиш зради і образ.
Ти літав думками у Карпати,
снівсь мені задимлений Донбас.

Ми були як береги Дніпрові —
в наших думках Київ майорів,
в нас притулок був Мельничукові,
як вертав з тюремних таборів,
і не раз ми Лучуку годили,
аж зі Львова їхав — теж не гра!
І самі провідати ходили
на засланні Шелеста Петра*.
Тільки до колишнього вельможі
нас не допустили вартові.
А яке іще героїство можна
учинити в мачусі Москві?

Хтось шукає доблесть у коханні,
інший безрозсудно лізе в бій.
Ми ж у добровільному вигнанні

* Шелест Петро (1908–1996) — довгорічний керівник Компартії України, знятий із посади «за націоналізм» і висланий 1972 року на другорядну роботу до Москви.

гартували *слово*, як набій.
Нас не покалічив дух імперії,
тільки загострив, немов багнет.
Ось такий з тобою в нас портрет,
побратиме по студентській келії!

1977–1980 pp.

P. S.

Та безсилим виявився гарт
вдома вже, де побут вдарив з тилу.
Рідний твій Івано-Франкоград
звів тебе завчасно у могилу.

Без сім'ї, без грошей, без тепла
як митцю не збитися з дороги?
І твоя дараба* не змогла
до кінця пройти гірські пороги.

*«Де мати плаче — криниця стоїть,
де сестра плаче — річенька біжить,
де мила плаче — там роси нема,
там роси нема, трава посиха!»*

Може, вже хоч потойбічний світ
щасливішу дасть тобі утіху:
серед райських друзів і кобіт**
ти напишеш там найкращу книгу.

12.08.2009 p.

ЦДЛ

Що це ви, друзяки, невеселі
стоїте в буфеті в Цедеелі?
Подадуть тут завжди досхочу
і коньяк, і рибу чавичу.
Дорогий, ви кажете, товар?
Не журіться: маю гонорар!
І не гріх нам взяти по чарчині,
всівшись на Парнасі, на вершині,

* Дараба (гуцульське) — пліт, який сплавають гірськими річками.

** Кобіта (полонізм) — молода легковажна жінка.

де снує столичний авангард,
де Шкляревський грає у більярд,
де зустріти можна розвеселу,
то сумну напівтатарку Беллу,
де її колишній чоловік
в ресторані чмокатися звик
(мова йде, звичайно, про Євгенія
Євтушенка — із апломбом генія),
де Каплан — ікра на бороді —
демонструє зуби золоті,
а Юрко Денисов — наш студент —
тут щоночі треться, як агент.

О, шпиків-агентів у столиці,
як кондукторів на залізниці!
Щось не так скажи, або ступни —
враз тобі пришиють три вини.
Раз і я з Юрком попав до суду,
всіх подробиць згадувать не буду:
за газету, зірвану у сквері,
усміхались нам тюремні двері.

Звісно, сумно нам, товариші:
й на Парнасі правлять торгаші,
хоч на сцені, хоч у ресторані
всі місця захоплені зарані,
всюди шепіт, шепіт, як іржа:
«Я — тебе, а ти — міне, і ш-ша!»

Ну, а нам, простим провінціалам,
нині у куточку місця мало.
Вже читає голосно сонет
по-башкирськи скромний наш Давлет,
а завжди усміхнений Зоїдзе
цілуватись до буфетниць лізе,
навіть обережний Карчик'ян
піднімає тост за Єреван.
Ми уже розкуті і веселі,
час порозважатись в Цедеелі.
Хай розтане весь мій гонорар —
але нас почує цей базар!

ПРО НАВЧАННЯ

На курсах у Москві мене навчали
передовим літературним стилям
Хемінгуея, Маркеса і Джойса,
та інших світових авторитетів,
від котрих я на лекціях куняв.
Чого про них я завжди забуваю,
чого про них я навіть не згадаю,
коли почую українську пісню,
де кожне слово сяє діамантом,
де кожне слово падає з небес?
*«Ніч яка, Господи, місячна, зоряна!
Ясно хоч голки збирай».*

1977 р.

АЛТАЙСЬКИЙ ЗЕМЛЯК

Миколі Черкасову, російськомовному поету

Ось і на зиму в Москві повернуло,
час придивитися, хто тут і як.
Коля Черкасов із Барнаула,
видно по крові — черкаський козак.
Статний, бадьорий і чорновусий —
він приглядався до мене здаля,
все щось вагався, ховатися мусив,
що не чужа українська земля.

Врешті прорвало холодну загату,
і задзвенів поміж нами ручай.
Добре у вічі дивитися брату,
навіть мовчати, смакуючи чай.
Як там жилося тобі в Барнаулі,
друже з Алтаю, що снився мені?
Я би поїхав туди не на гулі —
батько мій мучивсь у тій стороні.
Десь він лежить без хреста, без могили —
сталінське пекло боялось хрестів...
Прадід твій висланий, кажеш, зі Сміли?

Слава Творцеві — хоч корінь пустив!
Смерч прокотився по нашому полю,
витоптав, випалив щедрий наш лан.
Нас, наче зернят, мій друже по болю,
в лігво своє закотив ураган.
Схоче — й розтопче нас на асфальті,
схоче — і звабить парадністю клумб.
Хто виростав у пониженій хаті —
в нетрях столичних пливе, як Колумб.

Ти не кажи, що я згущую тіні —
стиснута воля всі зашморги рве.
Їдь, поживи на святій Україні!
Їдь! Чи почувеш там слово живе?
*«А вже років двісті, як козак в неволі,
понад Дніпром ходить, викликає долю:
— Гей, вийди, доле, із води,
визволь мене, серденько, із біди!»*

Годі, облишмо ці траурні сценки!
Доля у всіх тут ішла косяка.
Чи не гукнути нам Толю Гриценка —
з Дону поета і земляка?!
Хай він заводить, а ми підспіваєм
щось про вдову, що визбирує льон...
Нас уже трію, а гурт прибуває,
а у Москві нас таких із мільйон.

*«Ой горе тій чайці, чаєцці-небозі,
що вивела чаєняток при битій дорозі».*
Хто серед ночі збере всіх у коло?
Хай би зігріли сирітство своє!
Ми ще не спали, мій друже Миколо.
Бачиш — світає, вже день настає.

1976 р.

ЗНАКИ ДОЛІ

Що дітьми бувають поети,
я пересвідчивсь не раз.
Башкирський поет Давлетов

заглянув до мене в той час,
коли я в своїй кімнатині
додому писав листи.
Тут часто о пізній годині
до нас може гість забрести,
а може прибитись ще зранку —
гуртожиток наш — не тюрма —
той радий, що втік від коханки,
а інший сумний, що нема.

Той, бачите, скучив за домом,
за раєм сімейним малим...
Та гість мій зайшов не по тому —
став вірша читати Галим
про лебедів білого й чорного,
що в парі пливуть однак,
і вигнута шия у кожного,
немов запитальний знак.
Той білий, той чорний — дві долі —
яка з них чекає в імлі?
Знак волі і знак неволі —
поетовій рідній землі.

Кремезний і зовні безхмарний,
а зростом — підхмарний батир,
і в дружбі, подекують, гарний —
розчулився в мене башкир.
Читає Галим і плаче,
і сліз не хова, як дитя.
Поплач, не соромся, куначе,
зроби своє поле-життя!
Поплач! Твої чисті сльози
хай змиють на серці жалі,
змаліють хай чорні загрози
твоїй лебединій землі.

І сам я душею печалюсь,
в твою задивившись судьбу,
і навіть поставити чаю,
і врізати хліба забув.
Та вже я повік не забуду

поета схвильований схлип,
коли у годину скрути
потрібен духовний хліб.

Яким тебе словом зігріти,
мій гостю, у пізній час?
Народу свого ми діти —
і біль його плаче у нас.
Йдучи, поклонився Давлетов.
А за що? — здивований я.
Поети всієї планети —
одна лебедина рідня.

1976 р.

ПОРОЗУМІННЯ

Анатолію Гриценку, російськомовному поету

Анатолію, друже з Ростова,
в нас не клеїлась зразу розмова.
Може, чай я не так заварив?
Чи злякав мій земляцький порив?
Яснозорий, дебелий, рум'яний
і від доброї чарки не п'яний,
ти все вірші читаєш мені —
не бадьорі, але й не сумні.

Та на вірші вже в нас алергія,
тут їх кожний писати уміє —
а крім віршів є цілий світ.
Ось послухай про мій родовід,
про Донбас, де почався мій слід,
про козацькі, мої вже, Черкаси,
і химерної долі гримаси...

Ти також із козацьких країв,
та про шлях свій жалієш слів.
В українську вслухаючись мову,
то на Буніна зводиш розмову,
то на Чехова (твій бо земляк).

Я їх, звісно, шаную. Однак
звідки знаєш ти так українську,
ще не зовсім для тебе чужинську?

«А читав мені батько-шахтар
у дитинстві Шевченків «Кобзар».
Тільки згодом в донській стороні
призабув я кобзарські пісні».

Ну і зустріч! То ми, Анатолію,
сповивались одною долею?!
Правда, батько мій рано поліг,
у тюремний попавши барліг.
«Кобзаря» я вивчав самотужки,
з керосинкою, з куснем чорнушки
в український вростаючи світ.
А у шахті гримів динаміт,
аж трусив нашу хату-саманку,
там у шахті тягнула лямку
бідна мати моя, плитова,
і тягнула не рік і не два,
навіть коней вже вивели з шахти —
в ній ще довго ішачила мати...
*«Гудки протяжно загудели,
народ валит густой толпой,
А молодого коногона
несут с разбитой головой».*

Заспіваймо ще, друже із Дону,
про калину у лузі червону,
про братів, що тікали з полону
із Азова, з турецьких галер!
І розмови вже зайві тепер.
Поговоримо іншим разом
і про бунінського Пегаса,
і про чеховський Таганрог —
є про що нам згадати удвох.
*«Ой, наїхали хлопці з України,
та пустили коні по долині,
почепили сідла на калині...»*

21.11.1975 р.

САМОТНІСТЬ

Черкаський* провулку у центрі Москви,
чому мені тут, як ніде, самотно?
Кругом ні деревця ніде, ні трави,
від мурів похмурих втомилося око.

Усе тут не схоже на рідний мій край,
де хвилі дніпровські шепочуть про волю,
де синім вогнем палахтять небокрай,
де сонячний вітер схиляє тополю.

Нічого немає. Пустельний асфальт.
У сірих будинків не очі, а більма.
О білі вервечки простих наших хат,
я рад, як дітей, вас узяти в обійми!

У нас же зозулі улітку кують,
і стогнуть льоди у годину скресання.
А я поміняв їх на цю каламуть,
як хлопців міняє блудниця остання.

Залишив я друзів зацькований гурт,
залишив сім'ю і «недремлюще око».
Смак волі відчути хотілося тут.
А що я знайшов серед сірих споруд?
На рідній землі хоч не так самотно...

1975 р.

НЕСПОДІВАНА РАДІСТЬ

Із ліричного блокнота

1

У Мар'їній Рощі є церква —
«Нечаянной радостью» звать,
збудована графом**, як жертва,

* Назва «Черкаський» на карті Москви не поодинокі, що свідчить про осілість тут українців ще за козацьких часів.

** Йдеться про графа Шереметєва, чий палац зберігається неподалік від Останкінської телевежі.

в честь зустрічі з милою тут.
Лишилися і графські палати,
алеї, озера в гаю...
А що тут мені збудувати
на згадку про зустріч мою?

Не маю я графського статку,
студентом живу у Москві.
Лиш вірші оставлю на згадку
про те, що кипіло в крові.
В Москві я лиш тиждень. Одначе
на форум книжковий піду,
на київських стендах побачу
і власну книжчину худу.

Та всі ці барвисті вітрини
затьмарила руса коса,
мене вже тягтиме щоднини
сюди українська краса...
Не спалося, звісно, ночами,
у вірші вкладав почуття,
отак закохавсь до нестями,
неначе наївне дитя.

Приходив, читав їх киянці
і пив її погляд-блакить,
та мало було в мене шансів
залітну красуню схилить.
Зізнання мої, як належне,
сприймала вона і цвіла,
в кафе на Останкінській вежі
і руку на дружбу дала.
Та зустріч небесно висока
скінчилася враз на землі:
поїхала голубоока,
навіки розтала в імлі...

А вже ось безрадісна старість
ступила мені на поріг.
Свою «несподівану радість»
я досі у серці беріг.

Тепер я думки не гріховні,
свої почування живі
відкрию, мов двері церковні
у Мар'їній Році в Москві.

09.10.2009 р.

2

На високій Останкінській вежі
запалали вечірні вогні.
Я в степах не боявся пожежі,
а вона спалахнула в мені.

Я не ждав тут ні лиха, ні дива
серед вільних столичних розваг.
Нащо, нащо киянка вродлива
перетнула самотній мій шлях?

Все найкраще в житті — випадкове,
і найгірше — це випадок теж.
Тільки щастя таке чорноброве
випадає лише для пожеж.

І розмови, і руки, і рухи —
все доречне і миле, як світ.
За красу таку зраджують друга,
з вежі роблять смертельний політ.

До лякливих я ще не належу,
хоч тривожно і смутно мені,
як дивлюсь на Останкінську вежу,
на вечірню Москву у вогні.

3

І я свого діждався свята,
хоч, може, щастя й не зловлю.
Хай за надію жде розплата —
я не боюся: я люблю.

Киянко, видиво, прояво,
з якої ти зійшла зорі?
Тебе, як рибку золотаву,
в які спіймати ятері?

Поети, звісно, фантазери,
і легко падають в обман —
я, мов зі струн, сплітаю з нервів
для тебе золотий аркан.

Казала Настя, як удасться!
Хіба я знав, що доля дасть?
Аркан сплітають не для щастя,
його сплітають для нещастя.

4

Я вже одвик від ніжних слів,
від почуттів одвик гарячих,
гадав: навік перегорів,
і майським цвітом не заплачу.

Та раптом доля нас звела,
дала мені від смутку ліки.
Хтось шепотить: «Кричи: хвала!»
А інший шепче: «Вилий! Викинь!»

Любов — це лиш прекрасна мить,
як спалах блискавки миттєвий —
і спалахне — і загримить —
і в непроглядну кине темінь».

Та я підводжу до губів
отруйний келих і не важу,
я наче досі не любив,
не пив іще любовну чашу.

5

«Не знаю. Не хочу. Не можу» —
я чую від тебе весь час.

Пробач, що я знову тривожу:
кохати — це вище за нас.

Чи може у пору весняну
цуратися квітки бджола?
Та навіть на дні океану
травинку трава обняла.

Солодшу за мед насолоду
дає нам напій з дурману.
Твоя недосяжна врода
зробила із мене струну.

Якщо я тужливо граю —
не мій це музичний гріх:
у мене вже волі немає,
бо струни у пальцях твоїх.

6

Ти не прийшла. Нехай хоч ці слова
розірвуть поміж нами перепону.
Не віряться: невже ти не жива?
Невже ти — намальована мадонна?

Картинам також моляться митці,
в екстазі тихо ставши на коліна.
Ти теж така — холодна і чарівна,
з косою русою, неначе у вінці.

Та мною володіє не екстаз,
а лиш ревнива думка: де ти, де ти?
І тліє гнів. Але сумні поети
ховають гнів у квітах ніжних фраз.

Мій гнів — не гнів, а відчуття утрати:
немов дитина вислизнула з рук
і боляче забила. Бідна мати
слів не знаходить від страху і мук.
Моя любов — упущений малюк.

7

Вродливим доля не дає
ласкаву й добру душу.
Вони диктують: все моє,
всіх полонити мушу!

А ніжним *що* дають вони?
Одні страждання й болі...
Твоєї тут нема вини:
така усмішка долі.

Це сміх зеленої сосни
над кленом — над поетом,
який віддав їй восени
всі золоті монети.

Упало золото моє
до ніг твоїх в калюжу.
Як жаль, що доля не дає
вродливим ніжну душу!

8

Вітрами птахів понесло
в той край, куди ти їдеш,
Навіщо вірити було,
що ти на зустріч прийдеш?

Було б мені правдивих слів
тобі не говорити:
нехай би я вже догорів,
як гай, дощами вмитий.

Навіщо я тебе зустрів
таку вродливу й горду?
Мій дух на вічність постарів —
і рад молитись чорту.

Лихий, і той би допоміг,
хоч заманив би в пастку.
А так, для кого я беріг
в душі троянду-ласку?

9

Ах, люба, я уже не рад,
що нам прийшлося зустрітись!
Ти ж не музейний експонат —
аби лиш подивитись.

10

Іще одне тобі скажу:
живи спокійно й тихо,
забудь про те, що я тужу,
що покохав на лихо.

До ніг твоїх ще не один
хтось кине білі квіти.
Якби колись змогла і ти
так палко полюбити!

Я на коротку мить зазнав
такого щастя й дива!
Наскільки я нещасним став —
хай будеш ти щаслива.

11

Отак, Москво, дала ти радість
і одібрала через мить.
Ну, нащо так жорстоко гратись
і обривати мрії нить?

Як далі бути нам, столице?
Ходила рядом яснолиця,
а нам з тобою не вдалось
її затримати чогось.
Чого, чого? — скажи, столице!

Ти будеш сяяти, як цвіт,
тягтись до сонця вище й вище,
а я дивитимусь на світ,
як на велике попелище,

та поглядатиму частіше
в той край, де ділася вона.
Там зараз довга, довга тиша
і гірко-синя далина.

08–14.09.1975 р.

НАД КАР'ЄРОМ

В підмосковному давньому місті
над кар'єром, де брали пісок,
я знайшов українське обійстя —
там трудився самотній дідок.
Вже хатина сповита утомою,
тільки сливи кругом, як сім'я.
Дід озвався найчистішою мовою,
наче мати озвалась моя.

Він нічого, здається, не чує,
пильний погляд, міцненька рука.
Внук, буває, у діда ночує,
і провідує часом дочка.
Прочинив у минуле двері:
він — священик, в тридцятих — тюрма,
дивом вижив, осів у кар'єрі —
в Україну дороги нема.

Україна лишилася снами,
залишилась горою золи,
шлях до Бога заріс полянами,
шерстю душі людські заросли.
І в дочки тут судьба норовиста
(муж пиячив, пиячив і зник),
кличе батька до себе в місто,
але він до кар'єру звик.

Ген внизу тут світліє озерце,
мов осколок старого Дніпра.
Як згадає — аж тьохкає серце...
І похована близько стара.
Он темніє над урвищем хрестик,

лиш недавно поставив — боявсь.
Ще собаку рудого пестить —
і бродягам до саду — зась!

Похилився підбитою птицею
і слив'янку все гостеві лле.
Тут не пахне мені заграницею,
щось моє у цій птиці є...
Віє холодом після зливи.
Дальній потяг в дорогу гука.
О, які тут солодкі сливи!
А яка тут вода гірка!

21.09.1976 р.

* * *

Чи всі померли в Україні?
Чи, може, вже її нема?
Дивлюсь на Південь в далі сині —
неначе пустка там німа.

Ніхто ні слова не напише,
мовчить і друг, і рідний дім.
Аніж оця гнітюча тиша —
бодай би звідти вдарив грім!

25.09.1975 р.

* * *

Вино самотності моєї
раніш не так я важко пив:
ще не була вона змією,
бо я ще мріяв і любив,
бо я ще вірував у казку,
у молоді гарячі сни,
я ще надіявся на ласку
серед людей, серед весни.
Але минулася імпреза

отих надій. І гіркота,
мої обвугливши вуста,
вже дістає до серця лезом.

03.10.1975 р.

* * *

Вночі ніяк не дочекаюсь днини,
а днями жду, коли настане ніч.
Нема ні друга поруч, ні родини,
в гіганті-місті — жодної людини —
орда сухих однакових облич.

На всю Москву — єдиної тополі,
за день і слова рідного не чув.
Тут є усе, але немає волі,
її нема і там, де є тополі...
Я все забув, цього лиш не забув.

28.11.1975 р.

ДОНЕЦЬКИЙ ГІСТЬ

У мене гість — товариш із Донбасу,
із Горлівки, точніше — мій земляк,
і не простий. Ми підлітками разом
учились в педучилищі. Ось так!
Стрічались потім раз на десять років,
писали з юні віршики якісь.
Тепер Чайковський Коля доброокий
рукопис на рецензію привіз,
привіз, щоб показати К... Вадиму,
найпершому знавцеві у Москві.
Зустрівся з ним — тепер смутніший диму
печалиться з туманом в голові.

Знавець сказав, що «слишком жидковата
ткань у стихов». Микола сам не свій.
Я утішав: «Не переймайся, брате,
то «жидковато» мислить грамотій!

А ти б на нашу переходив трохи,
ти ж із села, де мова ще жива».
*«Язык теперь там близкий к катастрофе,
Донбасс перекарёжил все слова...»*

Я мовну ломку теж пройшов із болем —
духовна костоломка, що й казати!
А ввечері послухати Миколу
зійшлась до мене поетична рать.
Микола аж пітнів, коли читав
усе, що найрідніше для поета:
*«...А мужик вечерами мечтал
о ботинках на жёлтых винтах
и рубахе небесного цвета».*

*«Друзья, он божьей милостью поэт! —
гукнув Черкасов. «Строфы неплохие. —
додав Гриценко. — К сожаленью, нет
в них украинской истинной стихии».*
(А де вона, мій друже, нині є?
У Києві? У Харкові? В Одесі?
Скрізь наше слово нихвіє-гниє —
і на широких вулицях, і в пресі).
*«Гомін, гомін по діброві,
туман поле покриває,
мати сина виганяє:
— Иди, сину, пріч від мене,
нехай тебе москаль візьме!»*

З тим і поїхав давній мій товариш,
позичивши в Москві собі ума.
У мандрах тільки душу розбазариш,
коли підрунтя рідного нема.
А нас усіх чого пригнав лукавий
в заслання добровільне з рідних хат?
Ну, на прощання — по ковткові кави,
і хай цвіте у наших душах сад!

Бувай же, друже! Не корись канонам,
топчи свій шлях в донецьких полинах.
Побачиш, може, там під териконом

хатину, що в моїх біліє снах —
вклонись від мене матері похилій,
хай вибачить, що рідко шлю листи,
ти їй скажи, що я іще при силі
і навіть з генералами на «ти».

Хай втішиться моя самотня мати,
що врешті доля милує мене —
їй так було нелегко піднімати
своє дитя, бліде і бунтівне.
Ти не кажи їй, що вночі не спиться,
що аж стогну від невеселих дум,
що остогидла вже мені столиця,
обрид її парадний гам і шум...

Я сам їй розкажу щось, як приїду,
якщо зненацька тут не пропаду,
ще й прихоплю гостинців до обіду,
і за столом присядемо в саду.
Сад підросте, а хата стане нижча,
старенький пес зустрине, як дружок.
Залізу ночувати на горище
поближче, як в дитинстві, до зірок.

Під рідним небом всі життєві хмари
росою до схід сонця опадуть,
забудуться глухі сімейні чвари,
осяде почуттєва каламуть.
«Мечты, мечты, где ваша сладость?» —
запитував відомий нам поет.
А нам, друзяко, час уже обнятись —
гукнув донецький потяг: уперед!

15.12.1977 р.

ГОРЕЦЬ

Студент із Кавказу тримався із честю,
дивуючи всіх у столикій Москві:
бараняча шапка із довгою шерстю
біліла завжди на його голові.

Я терся в Москві серед різного зброду,
що з'їхавсь сюди від Балкан до Курил,
і бачив: цей хлопець з такого народу,
який спопеляли, а він не згорів.

Ми з ним мимохідь зустрічалися, зрідка.
«Салям!» — я вітав, додаючи: «Кунак».
А він усміхався у чорну борідку
і тепло дивився, бо я — не русак.
Він був десь із Грозного, чи із Назрані,
та гордо дивився, як лондонський лорд.
Напевно, він вичитав *те* у Корані,
що вже недоступне для вибритих морд.
Не знаю, куди занесла його доля,
але коли Грозний тонує у крові,
я певен: у горах він бився за волю
в папасі отій, що носив у Москві.

Може, він бився з останньої сили
десь під могильним горбком в долині,
де дотліває в забутій могилі
дід мій вигнанець в чужій стороні.

Тут він засох, як закинута гілка,
зламана бурею в ріднім краю,
і безіменна його могилка
стала окопом в чужому краю.

Ні! Не чужак він уже на Кавказі,
ставши землею, як спалений плід.
Хай молодій голові у папасі
дасть порятунок, як раненій птасі,
пагорб, де спить мій дід!

1977–94 pp.

ДЕЗЕРТИРСТВО

Я хоч тепер признаюсь щиро,
що був я злісним дезертиром.
Напевно, в беріївський час
я довго б десь телята пас,

де їх Макар давно пасе...
Але детальніше про все.

Я не пішов до Мавзолею —
нехай зрівняється з землею
з граніту витесаний гроб,
де пранцюватий людофоб
лежить, як символ комунізму!
Я не пішов туди — я слизнув,
коли нас строєм привели,
щоб ми дивились, як воли,
на це опудало по формі.
Так жабенят у хлороформі
демонстрували вчителі
нам ще у школі. А в Кремлі
уже огидні ці забави.
І я пішов ловити гави.

Зайшов би у «*Большой театр*»,
та взять квиток — потрібний блат,
або валюта іноземна,
а це для мене справа темна,
бо я безгрішний вільнодум.
Отож іду в священний ГУМ*,
де вічні тіснява і шум,
де галереї, галереї,
а в них шикуються плебеї,
яким до гузна мавзолей,
а роздобути треба крам,
зайнявши чергу тут і там,
і, може, десь всміхнеться доля,
як козакові серед поля.
Як може, вдасться і мені
купити чоботи жоні
і одіслати у Черкаси...
Щасливі люди папуаси —
не треба одягу! За цей
їм Богом даний привілей
нехай і ходять в Мавзолей!

1977–90 рр.

* ГУМ (рос.) — Государственный универсальный магазин.

Розділ 2. МОСКОВСЬКИЙ РОМАН

ВЕЧЕРЯ В ГЕНЕРАЛА

Балашов* — москвич, русак, одначе
родом з Маріуполя — земляк,
запросив якось мене на дачу
баличка поїсти під коньяк.
Ще взяли Яновського Миколу —
козаку розвіятись не гріх.
Підмосков'я. Вечір. Ще ніколи
не ступав я на такий поріг.

Гарна жінка грала на роялі,
ще гарніша дарувала спів,
інші вальсували у танцзалі,
доки підвечірок не поспів.
*«Только раз бываю в жизни встречи,
только раз судьбою рвётся нить,
только раз в холодный серый вечер
мне так хочется любить...»*

Представляють нам співачку: Настя,
я назався коротко: поет.
*«Украинский!? Это ведь несчастье!
В языка же перспективы нет».*
*«Про яку ви, Насте, перспективу?
Це байки ще царських потороч.
Я орю, як можу, рідну ниву,
а жінки для мене, знайте! — дощ...»*
Настя заспівала знов охоче,
теплотою тішачи гостей:
«Ой, очі, очі, очі дівочі,

де ви навчилися зводити людей?»
Все було: застілля, гості, жарти
і чіпка увага до хохлів,
як годиться, мирно грали в карти,
доки генерал не захмелів.
*«Ты вот, друг Микола, из Галиции,
значит, из бандеровских краёв...
Я тогда служил, считай, в милиции,
крепко чистил ваш бандитский Львов...»*

Аж неловко стало Балашову,
і хоча він друзям співчував
і завів про Власова розмову,
генерал нас далі лінчував:
*«Вот в Москве мы кормим вас и учим,
но известен мне ваш подлый брат:
вы презрели наш язык могучий,
завтра уж возьмёте автомат...»*

І тоді з Миколою, невдячні,
вийшли ми в північну темноту,
де зірки світилися коньячні
і стовбичив місяць на посту.
Кинули ми вина і ковбаси,
і веселу зграйку молодиць,
навмання пішли шукати трасу
серед дач, немов серед гробниць.

По дорозі згадували Настю,
і красу її, і гарний спів.
Тільки це було не наше щастя,
нашому ще час не підоспів.
*«Гей, гук, мати, гук, де козаки п'ють,
і веселя та доріженька,
куди вони йдуть».*
Аж під ранок до Москви добрались,
в келіях забились... Та у сні
знову я побачив генерала
в Києві на білому коні.

P. S.

Я і досі вдячний Балашову:
він мою книженцію худу
видав у Москві. Але я знову
з ним до генерала не піду.
Хай він золотий або срібляний,
нафтовий, чи інший чинодрал,
хай він навіть добрий, коли п'яний,
але він — московський генерал!

Нащо йти мені в далекі далі,
щоб посмакувати на дурняк?
Нині стільки жирних генералів
в нашій Україні п'ють коньяк!
В армії я був простим солдатом
і пером здобути звань не встиг —
і тому сміюсь, коли пихато
бидло йде в погонах золотих.

16.08.2009 р.

РОЗМОВА З ДУШЕЮ

— Чом ти, душе, страждаєш і нині?
Ти ж хотіла свободи — тримай!
Я надовго утік від дружини
і від служби. І знову — не рай?
— Не того я, козаче, хотіла!
Ти отримав свободу для тіла.

— Ох, яка, моя душе, ви вперті!
(Аж зненацька на «Ви» перейшов).
Тут для тебе театри й концерти,
можеш гратись у вільну любов.
— Не того я, поете, хотіла.
Я просила свободи для діла.

— Я облишу банкетні вечері
і не гляну на жодну з повій,
зачинюся ченцем у печері

і літопис писатиму свій.

— Я не прагну чернецтва для тіла —
і воно хай послужить для діла!

— Я труджуся для волі Вітчизни,
віддаю їй свій скромний хист,
я не жду, доки рак нам свисне,
і, здається, в житті оптиміст.

— Раз Вітчизна твоя у неволі,
не шукай собі райської долі!

1976–77 pp.

ДИКТАНТ З РОСІЙСЬКОЇ

Жінка з підмосковного Чертанова
нам російську лексику читала,
викладала вміло, без нудьги,
мов пекла до свята пироги.
І братва студентська без дубця
споживала страву фахівця.
Я також з учнівським інтересом
смакував чужим делікатесом,
хоч моя найкраща смакота —
паляниця наша золота.

А мої брати-великороси
сиплять-сиплять вчительці «вопросы»,
обрусіла чудь і кострома
теж на семінарі не дріма,
і помор Лічугін, мов за трьох,
сипле діалектний свій горох
(Він не знає, скільки того плоду
впало з українського городу —
рознесли його лихі вітри
і густі тюремні табори).
І не дивно. На таких просторах
грає ціле діалектне море,
кожне слово має варіант...

Але ось ми пишемо диктант,
пишемо цілісіньку годину.
Уявіть собі таку картину:
вже не юні чукча і чуваш,
і узбек, і я, сповідник ваш,
Балашов, Денисов, Белокрилов
і старенький драматург Анкілов
(всі з'явилися на важливе діло)
томляться над комами й тире —
текст такий і Даль не розбере!
(Звісно, Даля — мовного знавця —
я назвав для красного слівця).
А тепер, колеги, трохи виждіть,
що нам скаже вчителька за тиждень.

А вона сказала (всі мовчать):
«Тільки двом поставила я «п'ять» —
Марсюку й Яновському Миколі».
Нас як громом вдарило у полі,
як почули замість похвали:
*«Что же это?! Лучшие — хохлы?!
Нам остались двойки и колы?
Так зачем вам, братцы, ваша мова?»*

І пішла-поїхала розмова
про велику Русь, де свій талант
Гоголь наш розкрив, немов атлант...
Ну, а нам, за Гоголя не кращим,
нащо так комизитися? Нащо?
І найбільше гарячивсь помор —
аж почервонів, як мухомор.
Мабуть, із архангельських боліт
він найдалше бачить божий світ.
І прозаїк начебто писучий,
і шалено любить свій *могучий*...
Жаль, що я і справді не атлант —
ех, такий би влаштував диктант!

БІЛЯ ПАМ'ЯТНИКА

В сквері Гоголь похилився,
похилився — зажурився,
углиб себе задивився —
весь як туга світова.
І чому його Москва
у кущах сховала, в сквері,
як пустельника в печері?
У яких тепер світах
мандрівний витає птах?

Чи сумує він за Римом,
за його неповторимим
мармуровим сном руїн,
де полтавським Одісеєм
під величним Колізеєм
походжав роками він?
Втікши лебедем з Росії,
де святі слова посіяв,
і поглянувши на світ —
європейський самоцвіт —
він тепер боїться стужі,
де кругом лиш *мертві душі*,
де кругом брехня і тлін, —
та не втік від себе він...

Може, саме в цю хвилину
пригадав він Україну
і за неї молить Бога?
Чи збирається в дорогу
сам до нього вже на звіт —
тільки жаль лишати світ?
Ой, ти, Гоголю — земляче,
все ти чуєш, все ти бачиш,
хоч в затіненому сквері
між домами — як в печері
похилився — зажурився,
углиб себе задивився...

16.05.1977 р.

МОСКОВСЬКИЙ РОМАН

Здається, і Яновський закохався,
бо згадує під час усіх розмов
той бал на дачі, а частіше Настя
із язика не сходить. Це любов!..
Задумливим він став і неухважним,
нарешті Насті написав листа,
наважився освідчитись відважно,
мовляв, тут необхідна прямота.

Ну що я міг порадити Миколі?
І сам в любовній грі отримав мат.
На відповідь він довго ждав доволі,
нарешті дочекався, наче свят.
Дає мені читати. Ось уривки,
що врзалися в пам'ять ще тоді.
«Я розумію, Ви ще молоді
і Вам потрібне товариство жінки.
Скажу одразу: я не підійду
на роль таку, хоч у житті я вільна.
Я викладаю музику, веду
діяльність і концертну, хоч помірну.
Листів писати довгих не люблю.
Вітаннячко — поету Василю!»

Микола кілька ще послав листів,
чекаючи на відповідь, все марно.
Та ось зайшов до мене — аж розцвів:
— Читай, що пише наша чічка* гарна!
«Листи солодкі Ваші, як десерт,
та з солодом борюсь я, мов з недугою.
Даю у філармонії концерт —
приходьте *неодмінно* разом з другом!»

Аж ось ми у театрі. Творчий звіт
студентів-співаків. І Настя вийшла
наприкінці — співуча і розкішна —
така, звичайно, зачарує світ.
«*Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці,
бо на вечорницях дівки чарівниці*».

* Чічка (гуцульське) — квітка.

Додому проводжали Настю разом,
несли букети пишні, як снопи.
То нас вона під руки брала часом,
то кидала нам жарти, як шипи,
частіше вбік щасливого гуцула.
Наспівувала, жвава і гінка,
і по путі тайком мені шепнула,
що телефон такий-то — жду дзвінка!
Біля дверей підставила нам щічку —
і тільки бачили ми нашу милу чічку.

Телефоную за десяток днів
і крізь тепло почув я Настин гнів:
*«Я думала, Вас не услышу больше!
У Вас, возможно, есть уже партнёрша?
Такая выдержка — хоть в КГБ на службу.
А я Вам предложит хотела дружбу.
На даче в папы были Вы иным.
Зашли бы, хоть и завтра, на блины!
А Николай? Конечно, он любезный,
но вид в него уж больно затрапезный,
в нём навсегда засел крестьянский дух.
А мне иной приснился милый друг...»*

Завжди нежданна ця любовна Муза,
і вже мені нашіптує спокуса:
*«Йде в руки гарна книжка — прочитай!
Умій і на землі пізнати рай!»*
Та тільки стрепенулось серце бідне:
мій рай у Подніпров'ї зараз квітне.
А як же друг — закоханий козак?
Ну, як йому я в очі гляну, як!?
Сказав я Насті: «Будемо відверті:
для мене зрада друга — гірше смерті».

*«Я думала, что в Вас казачьий дух,
а Вы такой же тип, как все вокруг!
Ну что же? Я желаю встретить принца,
а Вам на вдовушке богатой поджениться...»*

P. S.

Літ за п'ятнадцять знову я в Москві,
приїхав виступати в Цедеелі
у поетичній кийвській капелі
(традиції іще були живі,
аби нацмени щебетали трелі).

Я справді виступив, але не в унісон —
читав не марш, як бравий солдафон,
а свій памфлет про похорон Генсека
(наш диригент від страху аж замакав)
і про Чорнобиль колисковий вірш —
і диригент набичився ще більш.
А публіка зустріла на «ура!»,
хоч більшовицька ще була пора,
а з мого боку — небезпечна гра.
Це, може, вперше цедеельна зала
почула українця без забрала
(на похвальбу мене, бач, потягло,
хоч не моє це — каюсь! — ремесло).

А перед виступом, приїхавши в Москву,
я Настю пригадав і рандеву
після її концерту. На віддяку
хай би прийшла послухати писаку
із України! Дай їй подзвоню,
і разом з тим цікавість вдовольню,
як мається ображена принцеса!
Я в телефон представивсь: «Я — із преси»,
коли старечий голос відповів —
дідок закашлявся там і заанімів —
а далі скорбним голосом із тиші:
*«А Настя уж давно живѣт в Париже.
Увѣз мою красавицу француз,
отпетый хам, хоть и богатый туз.
Остался я без доченьки теперь,
живу в берлоге сам, как дикий зверь...»*

Аж навіть жалко стало генерала,
хоч ми від нього, наче від вандала,
тікали із Миколою колись.

Тоді вино і музика лились,
тоді там граціозна, наче рись,
співала нам пісні смілива Настя...
Та тільки то було не наше щастя.

1989–93 рр.

УЗБЕЦЬКА ДИНЯ

Абдулкахару Ібрагімову, узбецькому драматургу

Узбек Тімур, вернувшись в інститут,
привіз із дому диню, мабуть, з пуд,
оплетену-заплетену, мов кошик.
В таких випадках діють без запрошень —
зійшлись колеги зразу — ніде сісти —
серед зими духмяну диню їсти,
а може, навіть келишок вина...
Але вечеря вийшла в нас сумна —
я розкажу в скороченому плані.
Тімурів брат служив в Афганістані
військовим будівельником (*стройбат*).
Як раптом група наших же солдат
у горах згвалтувала двох афганок.
...Всю ніч гроза гриміла. А під ранок
був вирізаний сонний весь загін,
пішов і брат Тімура під загін —
тепер його наметове містечко
довіку в небі спатиме безпечно...

По скибці дині з'їли ми, а плов,
як білий сніг, заметом захолов.
Поспівчували друзі за брата:
така вже прикра доля у солдата
і в мирний час, не тільки на війні,
а ще в такій суворій стороні.
*«Мне кажется порою, что солдаты,
с кровавых не пришедшие полей,
не в землю нашу полегли когда-то,
а превратились в белых журавлей...»*

Не знали ми, що через пару років
в Афган посунуть танкові потоки
радянських визволителів. Тоді
вже ріки крові потечуть руді.
І скільки тих нещасних журавлів —
посічених, безкрилих і безногих —
тут кров і душу віддадуть не Богу,
а цій чужій згорьованій землі...

Це буде завтра. А в Москві сьогодні,
вже на узбецьку диню не голодні,
в кімнаті теплій посеред зими
свої скорботи спогадали ми
та й розійшлися по своїх кімнатах.
Хоч диню з'їли, а не вийшло свята.
До свята нам ще треба дорости.
У вікна нам, як кобра, з висоти
Останкінська дивилась телевежа,
найвища в світі, раз вона належить
державі, теж найбільшій на землі.
А ми у ній — як гвинтики малі.
А місяць у гало, мов у корзині,
світив, як пам'ять по узбецькій дині.

1977–2009 рр.

СЬОМЕ НЕБО

По Москві розгулялись завії,
салютує снігами зима...
А в поетів гостюють повії,
кращих Муз на сьогодні нема.
Безталанні зійшлись молодиці,
розгубивши в дорозі мужів,
не красуні, але яснолиці —
вихор віхоли їх закружив.

Та конторниця, та кастелянша,
та, здається, знімалась в кіно,
а весела коректорка Саша

вже готова іти у танок.
«В роще моєї пел соловей,
спать не давал он теще моєї.
Возьму я ружьё, убью соловья —
спи спокійно, теща моя!»

І поети сьогодні веселі,
зносять вина і варять плов,
про далекі забувши оселі,
де родинний вогонь захолов.

Що я злого скажу про тебе,
інститутський притулок-готель?
Сьомий поверх — як сьоме небо,
коридор — безкінечний тунель.
Дух шурпи* на загальній кухні.
В одиночці є ліжка і стіл.
Що поету ще треба в комуні?!
Хист мисливця і точний приціл.

Вже не юні пішли ми до школи
пити мудрість з московських джерел.
Чаювали у мене монголи,
і Микола — гуцул, і карел.
Набридали студентські парти —
заглядали гуртом у шинок.
Та нічого життя не варте
без поезії і жінок!

О, веселі студентські банкети,
ви в житті не найбільший гріх!
Я люблю, як співають поети,
я люблю їхній смуток і сміх,
бо і сам я поет хоч трішки
і люблю заспівати кружка,
як несуть на топорах опришки
хоронити свого ватажка.
«Гей, як встрілив в одне плече,
а з другого кривіця тече...»

* Шурпа (тюркське) — суп із баранини.

Ми ватагою також зійшлися
на московській обжитій горі,
сяє люстра над нами, як місяць,
а вино, як багаття, горить.
Ми зійшлись не ділити здобич,
хоч і слід би панів поскубти.
Що не діви святі з нами поруч —
так і ми не святоші, брати!
У поетів привільні звички,
кожний сам собі геній і туз.
Безталанні веселі москвички
в них гостюють плеядою Муз.

1976 р.

СИБІРСЬКА МУЗА

Алітету Немтушкіну, поету, однокурснику

Евенкійський хлопець Алітет
визнає лиш свій авторитет.
І декан, і ректор інституту —
то для нього лиш «маленькі люди».
«Я — великий!» — він товче своє,
як добряче, правда, підп'є.
Ну, а п'є завжди, як має гріш,
а нема — то п'є, як і раніш.

Ох, трудну поет обрав мандрівку,
у столиці топчучи бруківку!
А свою кімнату він без дум
скоро перетворює на чум:
є тут роги лося, й вовча шкура,
і мисливський ніж — така натура.
Та чого натура п'є так гірко,
втративши кермо і всяку мірку?
Плутає і час, і паралелі,
в коридорі диба, як в тунелі...

Невеселий, бачите, сюжет
евенкійський нам подав поет,

чорноокий, із волоссям-щіткою
і завжди стернистою борідкою.
Я не раз ходив у ректорат
з друзями гуртом, як адвокат,
рятувати брата Алітета,
зовсім непоганого поета.

Він, бувало, пісню заведе
про далекі стійбища, про те,
як пурга снігами їх заносить,
як вовки в людей поживи просять,
як вогонь охоплює тайгу...
Слухають колеги — ні гу-гу! —
із тайги прибулого шамана,
схожого на п'яного шайтана*.

Та урвався в ректора терпець —
у Сибір вернувся наш співець.
Як живеться голові немудрій
десь в тайзі безмежній, чи у тундрі?
Чи було найважче у Москві
цій малій — великій голові?

І коли тепер у злу погоду
віє люта віхола зі Сходу,
«Я — великий!» — чується мені,
«Я — великий!» — десь у далині.
Знаю я: це стогне Алітет,
племені маленького поет.
Дав би Бог йому піднятись згодом
зі своїм знекровленим народом!

1977–80 рр.

ДОНЧАК

Василій Білокрилов — розхристана душа,
Василій Білокрилов — з козацького коша.
Як гаряче він хвалить привілля на Дону!
Але Москва не любить козацьку давнину.

* Шайтан (тюркське) — біс, чорт.

Василь усе гуторить про степ, про стремено,
він завжди ними марить, і завжди п'є вино.
Вино — воно не злочин, а діло молоде.
Від Васьки Білокрила гуртожиток гуде.
*«Чёрный ворон, что ты вьёшься
над моею головой?
Ты победы не добьёшься,
чёрный ворон, я не твой...»*

Коли він спить і пише — для всіх для нас секрет.
Хтось каже: Васька — Разін, хтось інший: він поет.
Сказав я в очі тезці — гарячій голові:
— Шукав ти вітра в полі, а блудиш у Москві.
Вона — корчма для тебе, де рай, ніяких бід.
Василію, виглянь з неї — оглянь довкола світ!

Ось зразу за порогом, слизьким від підошов,
покав на плаху шию відважний Пугачов.
І тут у Підмосков'ї наш Дорошенко гнув
свою гетьманську спину, допоки не заснув.
(О, скільки душ козацьких приспав
московський хміль!)

І тут же під Москвою тужив старий Шаміль.
Тут прокляли Мазепу, і Разіна, й Махна.
Півсвітом звідси правив червоний Сатана.

Я все, бач, про великих. А хто з тобою ми?
Ми вільні діти степу — не блазні із корчми!
Ти виплеснутий Доном, я скупаний в Дніпрі,
у наших душах стогнуть незрячі кобзарі.
*«Козак гуляє, шинкарка носить,
москаль моргає: ти мало ллєш.
— Не пий, козаче! — козачка просить. —
Не пий, козаче, мене проп'єш.»*

Ну, друже, по останній — і плюньмо на шинок!
Гайда, гайда додому, до жалібниць жінок!

21.05.1977 р.

ВЕСНЯНИЙ НАСТРІЙ

Дощ із Півдня нечутно бризкає,
витісняє з Москви холоди.
І ключі журавлині рискою
креслять небо ізвідти сюди.

Затужила душа за дружиною,
заскучала за рідним дитям.
Легко стати тупою машиною,
вдовольнившись тутешнім життям.

Метушлива і сита столиця.
Стоп-сигнали. Авто і авто...
Люди — тіні. Безликі лиця.
Хто їх знає і гріє хто?

Хто з них любить мою Україну
і заплатить за все, за все?
Хто з них прийде, коли загину,
і хоч віть долину принесе?

Ні, не хочу загробної ласки,
бо й живому мені чужа!
Чим покірна печаль поразки —
краще гостра усмішка ножа.

Дощ із Півдня нечутно бризкає.
Що ж — і вдома є море біди.
А ключі журавлині рискою
креслять небо ізвідти сюди.

11.04.1976 р.

У ДОРОЗІ

Їду день, їду ніч —
сіє віхола, сіє...
Сніжні коси узбіч
розметала Росія.

Траур рублених ізб,
хмурі, спиті обличчя...
Перелісся та ліс,
та воронячі віча...

А мені, а мені
треба їхати, треба.
То блакить вдалині
спалахне серед неба,
то по вікнах сипнуть
білі квіти вишневі.
Як душі не майнуть
на вогні кришталеві —
на далекі вогні
серед піль, хуртовини,
де всміхнеться мені
світлий лик України.

Там гурти яворів,
там тополі в короні...
Карий погляд з-під брів
промайне на пероні...

Зачекалася ти
за снігами, вітрами.
Вздовж дороги дроти —
як твої телеграми.

1976 р.

ДО МАЛОГО ЯРОСЛАВА

Сину, сину, дорога дитино,
голово дитяча золота,
чи постанеш ти за Україну?!
Бо моя додолу вже спада...

1976 р.

У ЧИТАЛЬНІ

Ну, що це сталося зі мною?
Неначе трохи був затих.
На книги гляну: купи гною,
аж гидко взятися за них.
Все про героїв, про героїв.
Та про яких? Той брата вбив,
бо брат марксизму не засвоїв,
а інший кров народну пив
в ім'я ж народу, — він, бач, темний,
йому потрібний дріт тюремний,
колючий дріт, надійний дріт,
щоб загнuzдати цілий світ.

О табори — лихі комуни,
хто порівнятись з вами міг?!
Якісь монголи там, чи гунни?
Дрібні ці виплодки фортуни,
як перед бомбою батіг!
Хто оспіває магадани,
і Воркуту, і Соловки?
Кругом ліричні графомани,
немов засватані дівки.

Одні солодку пишуть прозу,
другі видрочують вірші.
Хіба це можна без наркозу
читати? Га, товариші?!

25.10.1975 р.

ЗГАДУЮЧИ ЧЕРКАСИ...

— Чому ти скиглиш, мій герою,
життям обтяжений, як грою? —
себе питаю я не раз. —
Ти вже не служиш, маєш час
і хист до слова, як аванс.
А пригадай свої Черкаси

і гомінкі учнівські класи,
де ти історії навчав
селянських хлопців і дівчат.

Ти у свої найкращі роки
ішов щоранку на уроки
і пів годин по сім підряд
про те, як брата різав брат,
про те, що *ми* — найкращі в світі,
що нині всі ми вдосталь ситі,
а трохи ще — і буде рай,
або як хочеш називай
комуністичне благоденство.
І так семестр за семестром...

Пробач мені, моє студентство —
майбутні зави, слюсарі,
професори, секретарі,
п'янички, злодії, хапуги,
і повелителі, і слуги —
але ще зараз — юнаки,
в яких на думці лиш дівки!

Мої телята ясноокі,
я відпустив би вас з уроків,
щоб допомогли десь на селі
батькам садити картоплі,
чи розказав би щось правдиве,
але є план і директиви,
чому навчати вас і як,
а розкажи вам щось не так —
одразу знатиме начальство —
«пришиють справу» за зухвальство
і завезуть мене від вас,
де і Макар телят не пас...

Ух, стереже *недремне око*
усі слова мої і кроки.
Та я вже звик. Живий, нівроку.
І вірю в поступ. Ось де суть!
Був пастухом. Тепер пасуть

мене у зоряній столиці
академісти піснолиці
і сторожкі, як у в'язниці.

— Не скигли! — сам собі кажу. —
Я тут нікому не служу.
І цей ковток святої волі
дай, Боже, втілить у глаголі!

1976 р.

ЛІТЕРАТУРНИЙ МЕТР

Межиров* — столичний віршомаз —
поетичний курс веде у нас.
Увійшовши в роль поета-сноба
і підвівши очі аж під лоба,
він жує свій вірш, як бутерброд:
«Коммунисты, вперед!»
Коммунисты, вперед!»

А які ми в біса комуністи?
Ну, вдалося в партію пролізти,
а вона за даний привілей
з наших душ вичавлює єлей
і партвнески з бідних гонорарів.
...Отже, сидимо на семінарі.
Кожний виголошує своє,
що для нього найдорожчим є.

Прочитав я також алегорію,
вірш-присвяту нашому Григорію,
мудрому Грицьку Сковороді.
І пішли питаннячка тоді:
*«Разве ваш он? Ведь писал по-русски,
да и мир в него церковный, узкий!»*
Я в бібліотеку враз побіг
(а вона якраз — через поріг),
став колегам «Сад пісень» читати,

* Межиров Олександр — російський поет, викладач Літінституту.

став ламати в їхніх душах ґрати,
висвітив всю душу до кінця —
ось такого маємо співця!

Усміхнувся Межиров єхидно:
*«Любите его вы — это видно.
С ваших слов, он — просто коммунист.
Ваш поэт, конечно, сердцем чист,
но ведь коммунист — такое слово!..»*
Хоч мені враз одібрало мову,
видавив усміхнений мій рот:
«Коммунисты, вперед!?»

Знову я піду в бібліотеку —
продивлюся, мов криміналіст,
пишуть що, наприклад, про Сенеку:
може, він був справжній комуніст?

1977–80 рр.

P. S.
Років через десять у журналі
Межиров явив нам благодать:
*«Многое мы людям задолжали —
теплом надо пейсы посыпать!»*
І такий блаженний він і чистий —
за усіх чистіший комуністів.

Уявляю, як він знов під лоба
очі закотивши з видом сноба,
вірш новий жує, як бутерброд:
«Антикоммунисты, марш вперед!»

1990 р.

P. P. S.
А ось я чую, як Америка
через моря гукає: «Єврика!
Приїхав Межиров до нас,
бо зголоднів його Пегас —
на вид уже старенька кляча.

А все одно яка удача!
Ми задля нього скоро тут
відкриєм свій Літінститут,
аби піднесення поезії
пішло в нечуваній прогресії,
аби лились його «*стіхи*»,
як у Москві... Ха — ха! Хі — хі!»

І справді світова сенсація.
Ну і везуча янкi-нація!
Чи не поїхати й мені —
ще в тій повчитись стороні?
В Москві спромігсь я на поему,
а у Нью-Йорку на цю тему,
дивись, встругну уже роман.
Отож, вперед! За океан!

1997 р.

ЛИПА ШАЛЯПІНА

У Юрка Денисова* на дачі
жовта липа і без вітру плаче.
А кругом така глибока синь
і легка осіння волосінь.
Жовте листя скапує на домик,
невеликий, мов книжковий томик,
а у ньому — ліжко та книжки,
та кожух, та ще якісь горшки...

А чого так плаче жовта липа?
Тут була Шаляпіна садиба
і такі звучали голоси
серед підмосковної краси.
«*Очи чёрные, очи страстные!*
Очи жгучие и прекрасные!...»**

* Денисов Юрій — російський поет, москвич, родом із Житомирщини, перекладач творів українських поетів.

** Пісня з репертуару Федора Шаляпіна.

Від старої розкоші — ні сліду...
Десь крикливо п'янствують сусіди.
Де палац, алеї? Де фонтан?
Лиш озерце вкутує туман.
Обійшли з Юрком ми всю округу,
розвели багаття серед луку,
на вогні насмажили сальця,
пом'янули славного співця.
*«Закувала та сива зозуля
вранці-рано на зорі,
ой заплакали хлопці-молодці
гей, гей, та на чужині в неволі, в тюрмі...»*

А над нами саме в цю хвилину
журавлиний клин на Україну
линув наймилішою із трас,
де, можливо, згадують і нас.

15.09.1976 р.

P. S.

А назад в Москву, у свій барліг
віз я цілу наволочку книг.
Юрій наполіг мені забрати:
«Та бери — ще сплять торбохвати!»
Тих книжок було, напевно, з пуд,
прочитати всі — чималий труд,
та читання — то моє блаженство.
Книги розійшлись серед студентства,
лиш одну по довгих по роках
я тримаю зараз у руках,
в шкіряну обкладинку сповиту,
мов приблуду з позатого світу:
«Данилевський, двадцять перший том».*

Був для мене автор, як фантом,
а вчитався, бачу, добре пише
і про Україну найчастіше,

* Данилевський Григорій (1829–1890) — український російськомовний письменник, автор історичних романів і повістей.

правда, по-російськи — от, біда!
Але це — не жуйка, не вода
із радянським солодом-сиропом,
що книгарні залила потопом —
а картини точні і живі...
В наволочці ніс я по Москві
цей бувалий у бувальцях томик,
схожий на Юрків старенький домик,
що стоїть серед столітніх лип,
слухає птахів прощальний схлип,
а довкола золото розлито:
липи розплатилися за літо
і чекають зиму сумовито...

А Юрко, на жаль, уже помер,
збляк, мабуть, і давній інтер'єр.
Я і сам тепер дивлюся сумно
на старенький том — його дарунок.
(Наш земляк лишив нам гарний труд,
хоч і не кінчав Літінститут!)
Нащо книзі пилом припадати
у моїй тісній столичній хаті?
Тільки гість ступне на мій поріг —
наволочка знайдеться для книг.
Хай мій гість кохається у слові!
Мій же вірш — як свічка по Юркові!

25.11.2009 р.

ЛЮБОВ ЯКУТА

Честю курсу нашого, напевно,
був Тарасов Сава, сам якут —
як ніхто, писав конспекти рєвно
і щодня приходив в інститут.
Невеличкий, чистий, в окулярах,
з усміхом на східному виду —
він раніше всіх ішов на пари
і сідав у першому ряду.

Він не знав компаній і горілки,
готував на кухні тільки чай.
Кажуть, не було у нього жінки —
тут же закохався у дівча.
Ну, дівча — сказав я дуже скромно —
це була лошичка хоч куди,
Ботагоз* — студенточка проворна,
з нею недалеко й до біди...

Ботагоз ходила в ресторани,
розпустивши косу аж до п'ят,
друзів грошовитих і романи
тасувала, мов колоду карт.
*«Все говорять, що я ветрена девчѐнка,
все говорять, що я многих люблю.
Многих любила, да позабыла,
лишь одного я забыть не могу».*

Скромний Сава на свою стипендію
їй гостинці зрідка теж носив,
а казашка грала з ним комедію,
манячи мережею коси.
Бідний, бідний наш якуте Саво,
як нам жаль твоєї голови!
Ботагоз-красуню за неславу
вислали з ганьбою із Москви.

Наш колега став іще тихіший,
нібито занурений в гіпноз.
Кажуть, він пісні ночами пише
про найкращу в світі Ботагоз.
О, поети, щасні і нещасні,
вкинь вас в пекло, у найглибший бруд —
ви, напевно, знайдете і тут
очі й коси, як любов, прекрасні!

Я не знаю, де тепер якут
з українським прізвищем Тарасов,
та коли згадаю інститут,
і його любов згадаю зразу.

* Ботагоз (тюркське) — ім'я, яке означає: верблюжі очі.

Трута ця палила і мене,
і одне я знаю без дискусій:
бідні ви, якщо вас обмине
найсолодша із усій ілюзій!

1977–2009 рр.

ДРУЖБА

Туленди Нурмухамедову, поету, однокурснику

Сусід по кімнатах — веселий казах —
вітрами і сонцем до серця пропах.
За чаєм, за пловом, над паром шурпи
не раз ми сиділи, аж пріли чуби.

Бували у нас галушки і сальце...
Та що це, братове, я тільки про це?!
Розмови із другом вели ми не раз
про землю, про волю, що славив Тарас,
і друг мене кликав провідати край,
де плакав Тарас і журився Абай.

Вже в землю казахську пішов Туленди,
а я ще й досі не з'їздив туди.
І вже не поїду, постежу здаля:
неначе магніт — українська земля.

1975–2009 рр.

МОНГОЛЬСЬКИЙ МОТИВ

Сандага* — потомственный арат —
у Москві вкушає виноград
світової творчої науки.
Та сьогодні зранку в нього муки
гострого похмілля. Все болить.
Що тепер монголові робить?
Чи не заварити чай із сіллю
і чайком відзначити неділю?

* Сандага — монгольський письменник, однокурсник.

Може, за півлітрою піти?
Аква віта звільнить від біди.
Так то так. Та у Москві за нею
зараз черга, як до Мавзолею...

Може, у сусідів ліки є,
бо не кожний з них щоденно п'є?
Кажуть, у Зоїдзе є гірка...
Може, завалялась в Марсюка?
Азіат в задумі морщить лоба.
Ох і бідна, бідна ця Європа!
Сам шайтан його сюди заніс.
В себе вдома пив би він кумис,
споглядав би з юрти коней, кіз...

І згадав страждалець юну киз*
Ботагоз (верблюжі в неї очі),
ту, що веселилась до півночі
вчора у казаха Туленди,
де гула вечірка хоч куди!
І пішов, хитаючись, туди
Сандага предовгим коридором
і, мабуть, повернеться не скоро.
Я поспівчував йому услід:
пропадає сивий мій сусід.

25. 10.1976 р.

P. S.
Невелике ще одне сказання
про колегу розповісти слід:
я його прості оповідання,
переклавши, випустив у світ.
І тоді таку винагороду
Сандага вручив мені у дар:
із скарбниці батьківського роду —
срібний сухе-баторський долар**.

* Киз (тюркське) — дівчина.

** Сухе-Батор — керівник Монголії в 1921–23 роках, коли там грошовою одиницею був долар.

Часом, як дивлюсь на ту монету,
оживає в пам'яті мені:
степова печаль в очах поета,
голова у срібній сивині...

03.08.2009 р.

НЕСПОДІВАНА РАДІСТЬ

Продовження ліричного блокнота

12

Лебеді в останкінському парку,
нащо ви нагадуєте знов
про дніпровську дівчину-русалку,
про мою безпомічну любов?

Я дивлюсь, яка ви гарна пара!
А яка над озером краса!
Ще й у небі золотіє хмара,
як вінком заплетена коса.

Я любив ту косу й сині очі,
і грайливі плечі у воді.
Тільки більше я вже не захочу
їх обняти ніжно, як тоді.

І шукати вже себе не змушу
у березах милий силуєт.
Вийняли із мене світлу душу,
оселився в ній сумний поет.

Прощавайте, білі лебедята!
Мир любові вашій молодій!
Не зазнав я тут земного свята,
а тепер не маю і надій.

13

Ти не дала мені нічого,
надії навіть не дала,
але хвалити буду Бога
за те, що є ти, що була.

Була рожева і шовкова,
як літній ранок золотий,
була як блискавка раптова
серед нічної темноти.

Ти не дала мені нічого,
лише явилася мені
і самоту мою убогу
ти освітила в чужині.

А освітивши — осліпила.
І як тепер сліпому йти?
Ти не дала нічого, мила,
крім осяйної темноти.

14

Важко тобі, клене,
журно тобі стало:
листячко зелене
золотом опало.

Хмурий вітер віє,
бавиться гілками,
замете, засіє
сивими снігами.

Сумно мені, клене,
глянути на тебе:
тисне і на мене
обважніле небо.

І нема до кого
нам обом схилитись.
Покохав — та з того
довелось журитись.

Ти — снігова вершина гір,
я — землетрус, яким ти створена.
Ти, білолиця, серед зір,
а я в ущелинах між горами.

Горю — аж кров у скроні б'є —
побіля ніг твоїх, вершино,
шукає полум'я моє
до білих пліч твоїх стежину.

Та марно б'юся об граніт
і все ніяк його не зрушу.
Чи є у світі динаміт,
щоб зворушити горду душу?

Любово, я на п'єдестал
тебе підніс і возвеличив,
а сам такий нещасний став,
аж од людей верну обличчя.

Коли мене не буде,
журитись ти не станеш
і, може, для забави
мої рядки проглянеш.

Усе, усе на світі
сніг забуття заносить.
Але поглянь пильніше:
мої слова — то сльози...

Стривай! Я помилився
і уточнити хочу:
це на папір упала
роса якоїсь ночі.

Розділ 3. ЗАПІЗНИЛИЙ ЛИСТ

ПІДМОСКОВНИЙ В'ЯЗЕНЬ

Волоколамськ. Де Лама широченька
на повороті берег підмива,
стоїть стара могила Дорошенка*,
лежить його гетьманська голова.
Е, ні! Була гетьманською на волі,
на Україні у козацькім колі,
де степ широкий, де Дніпрові води...
Лежить тут в'язень в чині воеводи.

Не зміг на Україні дати лад —
і тут московський одягнув халат.
Хоча нащадки вибились у графи,
але вже без козацької відваги.
Жили тут у палаці, у кремлі,
і серед них розквітла Наталі,
яку прославив Пушкін, як царицю...
Ходив я ті хороми подивиться —
і земляка-художника зустрів,
що юним тут осів і постарів.

Ми гончаровські кинули палати
і до низької вирушили хати,
де всюди дерев'яна простота
і простодушна жінка молода
(«Он у меня не курить и не пьётъ,
он здесь как святой какой живётъ!»).

Так, так, земляк — простий собі любитель,

* Дорошенко Петро, гетьман Правобережної України (1665–76 р.р.), після капітуляції перед російськими військами доживав віку у Підмосков'ї.

але в картинах вся його обитель.
Серед усіх портретів і Тарас
все поглядав із острахом на нас:
чи не прийшли здаватись у полон,
щоб личку нам пришили на погон?
Я обдививсь малярство хорошенько
(господар поряд — як екскурсовод),
спитав його: «А де тут Дорошенко?»
— Я не пишу портретів воєвод!

Вертався я вже поночі, не рано,
коли зірками всіялася вись,
біля могили все-таки гетьмана
із земляком, як браття, обнялись.
Прощай, земляче! Прощавай, козаче!
«За тобою, Морозенку, вся Україна плаче...»

1977–1990 р.р.

АРТИСТИ ІЗ КАМЧАТКИ

*Володимиру Коянто, коряцькому письменнику,
однокурснику*

В кімнату Коянто прибилися гості —
землячки з Камчатки — жіночий ансамбль,
ще юні артистки, меткі, малорослі,
наївні, як діти, — дивитися жаль.

Довірливі очі, розпущені коси
гойдались у ритмі простеньких пісень.
Зірвались легенькі з-за столу, як кози, —
і ну танцювати «Качки» і «Тюлень».
«Каченята вуть-вуть-вуть,
каченята воду п'ють,
каченята молоді
ловлять сонце у воді...»

Ех, жаль, що не мав я фотоапарата,
щоб з ними обнявшись, увічнити мить.
За північ поїхали в темін дівчата.
І згадка весела — а серце щемить.

На сцені московській кого розважала
ця зграйка маленьких коряцьких дівчат?
Чиновники, мабуть, як коні, іржали,
коли споглядали танок каченят.

Чий прикрашали вони ювілеї?
Для чого долали невимірну путь?
А в них же удома — ні школи своєї,
ні рідного слова в ефірі не чуть.

Ось я співчуваю маленьким чужинцям,
сумую, печалюсь, що доля така...
А завтра приїдуть в Москву українці
і вдарять на сцені свого гопака.

1976 р.

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕСАНТ

Прибула велика делегація
з України — поетичний цех.
Вечір в Цедеелі без овації
прокотивсь гладенький, як яйце.
Відстрілялись хлопці, як солдати,
славлячи російського меча.
Славили також лауреата —
нашого поета-сурмача.

Сам він славив теж чужу *отчизну*,
до сердець шукаючи ключа.
І співак завів на сцені пісню
на слова того же сурмача.
А звітує ж наче Україна...
І чого вона така чужа?
Ось «по сходах збігла» Ж. Ірина —
аж повеселішала душа!

Та й по всьому. Правди — й на копійку.
Я її заждався тут, хоч вий!
Наче піонерів на лінійку
вишикував строгий ланковий.

*«Збільшовиченої ери
піонери, піонери —
партія веде, партія веде».*

Що мені співати на чужині?
Правду скажеш — кара не мине.
Заблукала Муза в Україні,
довго не навідує мене.

21.03.1977 р.

РОЗДУМ

Ми вже сміятись розучились,
як то сміється вільний люд.
Нам би живіт набити чимось,
як у скрутні часи верблюду.

Забили баки нам марксисти,
що в нас немає перспектив,
що нам пора із воза злізти,
який віками нас котив.

То що нам діяти зосталось?
Із кручі сивої — в Дніпро?
Чи то зчинити слізний галас —
почує хай *Політбюро*?

Ні, рідні браття-українці,
живімо так, як і жили!
Купаймо пику у горілці,
допоки й це не відняли!

І сподіваймось, доки доля
нам золоте знесе яйце...
І чом я знов, дурний, про це
кричу один посеред поля,
німого поля, як неволя?!

02.07.1976 р.

КОНДОВИЙ ПОМОР

Лічугін — із Архангельська прозаїк —
свій край, як і роботу, добре знає,
живописує *«деревенский быт»*,
немов у лісі ходить слідопит.
Руденький, невисокий, гостроокий,
він зирить, як сорока, на всі боки
і каже: в нього грецький родовід,
хоч нам при цьому усміхнутись слід.
Ну, нащо корінному угрофінну
тягти на себе еллінську личину?!
А ще такий гарячий русофіл,
а ще до того впертий, наче віл:
*«Подмял уже полмира наш медведь —
и остальное сможет одолеть!»*

Приїхала якимось його дружина,
бо в самоті край світу затужила,
дітей у них (карає Бог) нема,
а лиш вітри, тумани і зима...
Одного разу чую я: на кухні
(загальній, звісно) миючи хтось кухлі,
співає тонко, нібито зове:
*«Тихо по морю човен пливе,
в човні дівчина пісню співає,
а козак чує — серденько мре».*
Мене за серце теж мотив бере.
Еге! Та це ж Лічугіна дружина!
Бач, і в столиці жінка затужила —
струнка, із карим поглядом очей.
Перебула тут кілька днів-ночей
і знову подалась у ніч туманну
до Льодовитого отого океану...

*«Уж надоела мне моя хохлушка!
Поёт зимой и летом, как кукушка,
А нам повеселей нужен очаг», —*
сміявся Лічугін з бісиком в очах,
зеленкуватих, як вода в болоті.
Ніхто не заперечував Володі,

бо в кожного якась своя біда.
Коли прощалась жінка молода,
я у дорогу їй на згадку дав
пісенник з українськими піснями —
нехай гортає вдома вечорами,
накинувши на плечі теплу шаль,
і вікову виспівує печаль...

Ну, а Вована (кажуть так в Одесі)
хвалили за роман новий у пресі,
за діалектну мову (вплив дружини)
і за нові відкриті ним билини
(а це ж її зозулині пісні!).
І в Цедеелі чулись голосні
на честь Пічуги розвеселі тости,
бажали всі йому дерзань і росту
(в літературі, звісно). Кожний з нас
хотів би теж підняти на Парнас,
та в кожній городині свій час.
Проте література — річ лукава:
і геніїв, бува, знаходить слава,
коли вони вже стліли у труні.
Однак облишмо роздуми сумні!

1977–85 pp.

P. S.

Через роки я дізнаюся: Лічугін
женився у Москві, здається, вдаруге,
звичайно, на москвичці, не простій
(мені так повідомлено в листі).
А з преси я узнав, що мій колега
в політику ударився, сердега,
і в «Пам'яті»* (а в Києві це — «Рух»)
великоросам піднімає дух.
Хоча навіщо піднімати те,
що й так стоїть, дубове і тверде?!
А ще він шпетить у Москві євреїв,
що надто в них багато привілеїв,

* «Пам'ять» — російська патріотична організація, яка виникла наприкінці 1980-х років.

і кличе Солженіцина в Москву,
щоб утішав її, як удову:
розпалась есесерівська родина,
весь світ для нього — траурна картина...

А як на мене, зовсім, зовсім ні!
Вільніше стало в нашій стороні,
хоч і руїн кругом, як по війні,
та душі прокидаються заснулі,
і веселіше вже кують зозулі,
і оживає українська Русь,
як це не прикро бачити комусь.

1993 р.

P. P. S.

А як живе зозуля з наших віт
серед чужих архангельських боліт?
Чи ще співається про човен в синім морі?
Чи вже сніги завіяли в помор'ї?
«Чи я в лузі не калина була,
чи я в лузі не червона була?»

І про Лічугіна вістей давно нема —
та сторона для мене вже німа,
і не тому, що став недочувати:
у небуття відходять адресати.
І з кожним роком меншає новин,
і рідшає наш журавлиний клин.

Нові часи, нові князі, кордони,
нові злітають голови й корони,
усе нове — і зовсім не нове...
А Муза як жила, так і живе.
Вона мене потерла серед люду,
іще малим дитям піднявши з бруду,
і досі ще тримає на землі,
не високо, та все-таки в сідлі.
І я не поспішаю йти до раю:
жаль покидати поріділу зграю.

29.09.2009 р.

НА КОНЦЕРТІ

Закурю останню папіросу,
спогадом зігріюсь голубим.
У Москві училась Ніна Жосу* —
я її не люблячи любив.

Молдаванка з чорною косою,
кароокій погляд — як алмаз.
Із такою грізною красою
доля зводить, мабуть, тільки раз.

Сидимо ми з нею на концерті,
де Ротару зіркою сія,
і засперечалися, уперті:
а чия ця Сонечка? Чия?
*«Одна сміялась, плакала друга.
Гей, поєднались радість і туга!»*

Марно сперечались. Нашій Соні
найріднішим став московський світ,
бо тоді в духовному полоні
всі ми натикалися на дріт.

Це була не зустріч, а розлука
серед свята співу і краси,
не з'єднались наші тихі руки,
наче побоялися грози.

Потім сутінь, мряка вечорова
і підступний під ногами лід,
і була розмова — не розмова,
Красну площу перейшли, як брід...

Чом я не забув тієї дати?
Спогад світлий, світлий — а гіркий.
Романтичні очі-діаманти
недосяжні стали, як зірки.

* Жосу Ніна — молдавська поетеса.

Докурив останню папіросу —
хоч іди ще в когось попроси!
Я не все сказав про Ніну Жосу —
в ній же щось було і крім краси,
щось було, що гіпноотично діє.
«Меланхоліє, дутьче мелодіє...»*

21.03.1980 р.

P. S.

Через десять років вже у Ялті
Ніну я зустрів — і не одну.
(Незалежність вже була на старті,
СССР вже приміряв труну).
В нас не вийшло довгої розмови,
бо супутник поряд, як магніт.
Наче чорні чайки — в Ніни брови,
а в очах світився динаміт.
«Ми на все, на все за волю підем!» —
я запам'ятав її слова.
Більше ні побачень, ні привіту —
вже далеко Ялта і Москва.
А в Молдові все тривоги, війни,
і Тирасполь, як московський слід...
Та живе там, знаю, горда Ніна,
а в очах у неї динаміт.

20.09.2009 р.

ЗАГОРСЬК

Сьогодні в нас поїздка у Загорськ,
в столицю православія Росії.
Не дуже і хотілося чогось,
та їдуть всі, то й ми нудьгу розсієм.
Уже набридли нетрі кам'яні,
хай навіть і розкішні, і величні.
Якою свіжістю дихнули симпатичні
берези у вагонному вікні!

* Рядок із молдавської пісні, який означає: ніжна мелодія смутку.

Ліси, ліси і села придорожні...
А це не Передєлкіно, бува,
де селяться письменники вельможні,
а в БТП* живе дрібна братва?
Я теж тут був в Тарковського Арсена
(він спогадом ділився про Махна),
а Надя Кондакова тут для мене
перекладала книжку (та вона
в Москві побачить світ іще не скоро).
А зараз до Загорська кличе шлях.
З бурятом ми про Будду поговорим,
а від татар десь чується: «Аллах!».
Євреї теж, здається, щось про Бога
свого Єгову гомонять в гуртку.

В компанії дорога — не дорога.
Евенк уже чаркує у кутку:
*«Будь проклята ты, Кольма,
что названа чудом планеты!
Сойдѣшь поневоле с ума,
оттуда возврата уж нету...»*
Блаженний блискіт ув очах помора
сигналить нам: «Загорськ вже близько, близьк...».
Аж ось і він! Церкви, неначе гори,
з переліска хрестами підвелись.

Я у дитинстві з хрестиком ходив,
коли при німцях знову храм відкрили,
але в нові радянські холоди
учили нас, що всі ми — від горили.
Так я і жив — між мавпою й Творцем,
в церквах любив лиш готику й бароко.
Загорськ дихнув духовним вітерцем —
я широко відкрив безбожне око.

Які тут пишні збереглись церкви!
Які ікони! Скільки позолоти!
А в Україні — знаєте це ви? —
спалили все червоні верховоди.
І все ж я низько голову хилю

* БТП — Будинок творчості письменників.

перед старим гніздів'ям патріаршим.
Здається, Бога знову я люблю,
але свого. Я знову з Богом нашим!

Тутешньому я не воздам хвали,
він біснувався, мов зірвався з цепу:
його ім'ям Толстого прокляли,
і проклинають триста літ Мазепу.
Які у них тут бідні чудеса!
Які холопські на устах прокльони!
Мазепа ж гетьманує в небесах,
а Льву півсвіту б'є низькі поклони...

Іде монах, щось шепче. Я мовчу.
Кому що скажеш? Топаю піано.
Помор Лічугін ставить тут свічу.
Евенк з монголом щось гелгочуть п'яно.
А що робили б тут мої діди,
в яких з землею одібрали й Бога?
І батька розтерзали десь кати,
і вже в землі лежать мої брати...
А свічку тут поставити незмога.

Пробач, Загорськ! Я, може, щось не так...
Я Бога щиро тут шукав, без глуму.
Не прокляни мене, як Аввакума,
який і Бога, й Русь любив, однак...
Однак вже час збиратись у дорогу,
перекусивши добре у корчмі.
На язиці тепер — що й на умі.
Всі ситі і веселі, слава Богу!

1977 р.

Р. С.
Їздить Україною Кіріл —
Патріарх Московський і всієї...
Хай би він поїхав до Курил,
чи повчав п'яниць на Єнісеї.
Ні, він вибрав Київ і Донбас,
їх назвавши «нашею землєю».

Хто святий — святий у нього глас,
а лукава святість — купа гною.

Побоявся їхати у Львів,
обминув і Рівне, і Тернопіль.
Хай би там байки він розповів!
Хай би освятив і «свій» Чорнобиль!
Грішний, грішний, грішний наш народ,
що дожився до такої слави:
розплодив безвольних воєвод —
ні ума, ні честі, ні держави.

Піп — сьогодні, завтра вже солдат
із Росії вкотиться на танку.
В Києві багато «вірних чад»
виглядають танки ті щоранку.

04.08.2009 р.

МАНЕКЕН

Ленінградець Міша Глинка
виглядає, мов картинка:
ситий, гордий, без сивин,
офіцерський має чин.
Про здоров'я дбає ревно
і, здається, недаремно,
бо такому письменнику
треба сили, як бичу.

Знають всі: прозаїк Міша
свій роман грубезний пише
про підводних моряків,
пише, пише для віків.
Каламутить, правда, воду,
що дворянського він роду,
що великий композитор —
з ним рідня, з одного сита,
ще й підкине кілька слів,
з ким той родич спав і їв.
Бач, куди він носа тиче!

А мовчить про свій Бердичів,
звідки в нього прадід-дід
і гендлярський родовід
(розповів мені сусід,
а йому я довіряю,
бо вони — з одного краю).
Хоч однаково мені,
із якої хто рідні,
і поїду я скоріш
у Бердичів — не в Париж.
І для мене важливіше:
а для чого Міша пише,
стартувавши як спортсмен?
Манекен є манекен!

1977 р.

P. S.

Мав із ним я заковику
по-студентськи невелику,
а було такого крику —
аж гудів весь інститут:
«Марсюкові все — капут!»

Та капуту все ж не вийшло,
бо зламалось в Міші дишло.
Став не кращим він, однак
вже вітався, мов кунак.
Чом він згадується досі?
Помолюсь у синагозі!

19.08.2009 р.

У СИНАГОЗІ

Заходив я в московську синагогу,
з єврейкою гуляючи удвох,
зайшов не просто помолитись Богу,
а глянути, який-то їхній Бог.
І що побачив? Тільки голі стіни
і скромний напис: «Коримось Москві».

За столиком шепталися раввини
з ярмулками на сивій голові.

Знайома не зайшла: «Ніяк не можу!»
Отож я сам всю пустку обійшов.
Раввини пасли навіть подих кожний
і кожний звук чужинських підошов.
Вони — мені, і я їм — ні словечка.
Шепталися, гортаючи Талмуд.
Де ж їхній Бог? Чого пусте гніздечко?
Чого сюди зайшов я, шалапут?

Знайома усміхнулася красиво,
і не були слова її чужі:
«Ми вам подарували Бога-сина,
а батько-Бог живе у нас в душі.
Не просить він ікон і позолоти,
лише любові в серці повсякчас».
Їй лукаво усміхнулась: «А щедроти
і золото він сам збира для нас!»

І сміх, і гріх. Та Бога в синагозі
за бороду я справді не вхопив,
.а дівчині лукавій по дорозі
я дещицю із золота купив.
Купив я мимоволі, чесне слово!
Ніщо нас не пов'язувало двох.
Ви думаете, *так* це — випадково?
По-моєму, це діяв Ягве-бог.

1976–81 pp.

* * *

Світлані Кедриній, москвичці, літераторці

Є гіркота в твоїй красі
і зваба в гіркоті.
Як двоє зайнятих таксі,
ми стрілися в путі.
Забув я зло, забув добро

в реакторі Москви.
Ти б'єш, як часточка, в ядро
моєї голови.

І загорюся, і впаду
грозою в твій хаос,
подарувавши на льоту
жмут нервів — жмут мімоз.

1980 р.

ЛЕНІНГРАДСЬКІ МАРШРУТИ

Петрові Журу, літературознавцю, письменнику

Балтійське море, Ленінград,
І Петергоф, і Літній сад —
такі відомі всім маршрути,
які туристам не минути.
І я їх теж не обминув,
коли з екскурсією був
в гурті колег із Вищих курсів
і табуном ходити мусив.

Та я не довго там бродив,
де цар Петро горілку пив,
де ласу Другу Катерину
коханці клали на перину.
Нехай їм біс! Я втік туди,
де Гоголь залишив сліди,
де в біднім закутку Тарас
писав послання до нас.

Моїм же гідом в цю обитель
був Жур Петро, тутешній житель,
земляк з Черкас і патріот,
яких так мало наш народ
розкидав по усіх чужинах.
Петро ж мав кров козацьку в жилах
й робив наскоки до Черкас,
де ми зустрілися не раз,

але вже потім. А сьогодні
наговорились ми голодні
на рідне слово. Хай не наш
десь почекає Ермітаж!
Хай хоч потоне та «Аврора»!..

Усе було неначе вчора —
холодне море, Петергоф,
і ми просвітлені удвох,
і навіть вітер з України
теплом війнув у ті хвилини.

1977–87 рр.

ГАЗЕЛІ

*Халімі Худайбердиевій, узбецькій поетесі,
однокурсниці*

1

У високій московській оселі
вечорами читаю газелі,
бо зустрів чарівницю ханум,
як оазу в безводній пустелі.

В її погляді — спечний самум,
від коси її — лагідний струм,
коли б міг я легенько торкнути,
не ходив би у мареві дум.

Коли б міг її тугу збагнути,
щире слово від неї почути,
під співання її негучне
дні минулі я зміг би забути.

Хай ніколи цей сон не мине,
хай ніхто вже не жде, не кляне —
стану думати думи веселі.
Ой ти, мріє, втішаєш мене!
Я один у високій оселі

вечорами складаю газелі,
бо зустрів чарівницю ханум,
як оазу в безводній пустелі.

2

Не відлітай у край свій бавовняний,
не залишай мене серед пурги:
ну, хто трояндно так на мене гляне?
Не відлітай, де сонечко весняне.

Ти підеш боса в росяні луги,
барвистим платтям сколихнеш тюльпани,
мене ж обсядуть думи-вороги,
війнуть у душу ранішні сніги.

Тебе обступлять маки полум'яні
і, граючись, у гори заведуть,
О, як я заздрю сонячній поляні,
де ти приляжеш, лагідніша лані!

Якщо вже їдеш, то щаслива будь,
хай доля не блукає у тумані.
Дам гілочку багульника у путь,
розквітне він — згадати не забудь!

1976–1977 рр.

МАНДРІВКА ДО ЄСЕНІНА

Мандрівка до Єсеніна — як свято,
в далекий край рязанський, на Оку.
В автобусі нас їхало багато,
а випало співати Марсюку.
Просили заспівать про Морозенка,
який попав, сердега, у полон,
і про вдову, що брала льон дрібненький,
і я співав, як міг, у мікрофон.

Співав-радів: яка в нас пісня славна!
А вторили гуцул і Дону син.
І слухала узбечка неослабно,
підтягував мелодію грузин.
*«Гуцулко Ксеню, я тобі на трембіті
лиш одній в цілім світі
розкажу про свій жаль...»*

Так непомітно і здолали даль,
і прибули в село не малувате.
Ось і оспівана Єсеніним *ізва* —
неначе сина виглядає мати
з високого приокського горба.

І вразила мене одна подібність:
в Шевченка також хата на горі
в його селі. Поетам скрізь потрібні
широкі далі — тут і на Дніпрі.
І розійшлися ми по крутосхилу,
задивлені у *«розовую даль»*,
де в лузі косарі якраз косили,
де розлилась есенінська печаль.

А щоб повеселішало довкола,
брати-слов'яни сіли під стіжок,
і чарка, як супутник, йшла по колу
то за поета, то на посошок.
Тому-то, мабуть, гомінкий автобус
вертав назад веселим кораблем,
і місяць видавався комусь, як глобус,
а декому — есенінським брилем.

Співали про берізку і про клена,
і про сумні до матері листи,
і знову причепилися до мене
для всіх веселу пісню завести.
*«Ти казала в понеділок:
підем разом по барвінок.
Я прийшов — тебе нема,
підманула, підвела!»*

Отак з піснями і в Москву влетіли,
а в нетрях кам'яних притихли враз.
Вогні, вогні, кругом вогні — аж біло,
та мовчазних вони не гріли нас.

21.05.1977 р.

* * *

Пригасає спогадів багаття,
без поживи іскрам не цвісти.
Молода гуцулка з Закарпаття
здадується цвітом чистоти.

Так біліють ніжні хризантеми
серед вересневої сльоти.
Взяти гору — не було проблеми.
Тільки як не впасти з висоти?

Можна надломити ніжну гілку,
хай в чуттєвім полум'ї згорить!
Та не просто взяти чисту жінку,
наче плід з найвищих верховіть.

«Почуття не визнає законів», —
нас навчили Єва і Адам.
«Почуття — це радість від погоні», —
ще я самовпевнено додам.

Не спішити — в нас була умова,
хоч були вечірки, і вино.
Не дійшло до щирої розмови —
не дійшло й до драми, як в кіно.

Мудрістю освячена натура
відчуває відстані і грань.
Можна поєднати лань і тура —
тур не буде туром, ланню — лань.

Може, річ не в тім. Палке багаття
не складеш із душ — тоненьких свіч.
Молода гуцулка з Закарпаття
білим цвітом відпливла у ніч.

1975–1980 р.

ТРИ — НУЛЬ

А Шоту Зоїдзе* із Батумі
рідко помічав я у задумі.
Ще стрункий — а вже не парубій,
зовсім сивочубий — а бабій,
має княжий рід — а не гордій...
Сталіну він видряпав би очі,
бо віддав Росії славні Сочі,
бо понищив весь грузинський цвіт,
що яснів під сонцем сотні літ.

В юності Шота був футболістом —
і повів мене, немов нечистий,
подивитись гру двох забіяк —
київське «Динамо» і «Спартак».
У великій мушлі стадіону
ми удвох були, як електрони,
в силовому полі москвичів.
І коли посипались м'ячі —
перші два — в спартаківські ворота,
стадіон кривив з гарчанням рота,
а коли влетіло три голи —
«Бей хохлов!» — одразу заревли
гнівом переповнені трибуни.
Так ревіли, мабуть, дикі гунни
чи монголи, Київ беручи,
беручи на списи і мечі.
Скочив я, не стримуючи лють,
та Шота спинив: «Мовчи! Уб'ють!»

Хоч була за нами перемога,
та радіти все ж була незмога.

* Зоїдзе Шота — грузинський поет.

Краще б я не йшов на стадіон!
І Шота, на мій піддавшись тон,
запросив мене на чарку чачі*,
тільки чарка та була одначе
цілим бутлем у лозовій тарі.
Просвітлили наші очі карі —
справжня чача — це не молоко —
і німого зробить співаком!
Завели ми дружно «Суліко»
на грузинсько-українській мові...
Далі розкажу я при умові:
ви про це нікому ні-ні-ні!

Я дійшов до ліжка, як вві сні,
світ здавався великим стадіоном,
а блакить — грузинським самогоном,
і грузинка марила до ранку,
як моя утрачена коханка...
Довго після тих веселих гуль
ми з кацо віталися: «Три — нуль!»
і дивились в очі з теплою.
Скучно розлучатись із Шотою!

21.05.1977 р.

P. S.
Прокотились ігри світові.
Стало непереливки Москві —
їй голи забили всі республіки
під знайомий рев чужої публіки.
І серед шаленої юрми
опинились знову тільки ми —
Україна й Грузія, як сестри,
знов у нас екзамени-семестри
під московські ігри та оркестри...

Як ся маєш, друже мій Шота?
В Україні вруняться жита.
А із виноградом як, куначе?
Ти ще вариш ту скажену чачу?

Це не *аква віта* — а вогонь —
Боже, нас від зайвого боронь!
Згадуєш ти, друже, дні минулі?
Пам'ятаєш ті футбольні гулі,
де голи лічили нам зозулі?
Та й тепер серед погроз і куль
буде знов по-нашому: «Три — нуль!»

21.09.2009 р.

НЕПЕРЕМОЖНИЙ СМІХ

Володимиру Петонову, бурятському поету

Буряте-брате, Забайкалля сину,
не раз ми чаркували у Москві.
Ти слухати любив про Україну,
я — про твої улуси родові.
Але ніколи в чаді горілчанім
ми об столи не били кулаком,
ти не хвалився хижим Чингізханом,
я не пишавсь розбійним Єрмаком.

То що нас принесло у цю столицю,
яка давно гнітить і вас, і нас?
Багато можна чути про в'язницю —
збагнеш її, потрапивши хоч раз.
А ми тут козакуєм другу зиму,
на інститутський плюнувши статут.
Я не збирався тут вдягати схиму,
а ти, мабуть, з колиски баламут.

Не до душі нам херувимські трелі,
не до душі чужий іконостас,
а нас не дуже люблять в Цедеелі,
який в Москві вважають за Парнас.
Та Музу ми шукали не в конторі,
ні перед ким не стищуючи крок,
і навіть в ресторан «Кремлівські зорі»
з компанією вдерлися разок.
«Нашёл я чудный кабачок, кабачок.
Вино там стоит пятачок, пятачок...»

Не раз нас закликали до порядку,
а що вже вірші «чистили» — аяй!,
і десь таку поставили печатку,
що з нею годі думати про рай.
Та не слізьми бульвари ми засієм,
а баламутним сміхом — саме враз!
Москва — така ж пухлина для Росії,
як і для нас.

Роз'їдемося ми, брате жовтолиций,
заляжуть поміж нами час і сніг.
А що на згадку лишимо столиці?
Звичайно, сміх, непереможний сміх!

21.06.1977 р.

Р. С.

Сім літ минуло. Я живу в Черкасах.
Приходить телеграма із Москви:
«Лечу у Кишинів». І друга фраза:
«Заїду в гості — лящика злови!»
(Лящем копченим пригощав я друга
в студентські дні). Ну, і бурят! Варяг!
Монгольська кров у ньому — як недуга,
він все літає, як степами птах.

Зустрілись — обнялись. Він дуже скупю
історію мандрівки розказав:
його в Молдову заманила люба,
ні, не дружина («О, така краса!»).
Знайомі нам ці рани і романи:
де більша доблесть, там *шерше ля фам**.
Ще не старим бувалим ветеранам
було про що погомоніти нам.

В колеги вже повиростали діти,
в дружини — розлад — маніяцький стан,
сім'я, як пекло (ніде правду діти —
мене той самий сповивав туман,
я був уже самотній партизан).

* Шерше ля фам (французьке) — шукайте жінку!

*«Бродяга к Байкалу подходит,
рыбацкую лодку берёт,
унылую песню заводит,
о родине что-то поёт».*

А тут якраз зайшов до нас у гості
Андрій Хименко*, гнаний з юних літ,
але завжди бадьорий попри гніт —
його слова я пам'ятаю й досі:
«Життя — пісок, а дух людський — граніт».
Отак зійшлись у мене дві людини,
одна — як вітер з поля, друга — дуб,
немов зійшлись мої дві половини:
одна — трудар, а друга — сластолюб.

Та як не дивно, друзі мої різні
зійшлися, наче зналися давно —
обоє вглиб історії залізли,
а я лиш підливав обом вино.
Чекісти одібрали у Андрія
торік усі рукописи, усі.
А він все пише, не втрача надії,
оре свій лан наперекір грозі.
Вони забрали в нього і машинку
друкарську, і копірку, і папір,
прощупали город весь, і стежинку,
і хату всю, і кухоньку, і двір.
А в Умані (я знаю) їхня згряя
цькує стареньку Суровцеву** теж,
перо із рук у неї видає...
Ні, розумом терору не збагнеш!

В Москві ми підучилися з бурятом,
та не пройшли науки всіх розп'ята,
такому, мабуть, вчать тюремні ґрати.
Е, що тут нам, недовченим, гадать!
(Я теж писав крамолу в дні ті темні,

* Хименко (Химко) Андрій (1919–1991) — репресований письменник, автор кількох історичних романів.

** Суровцева Надія (1896–1985) — політична діячка УНР у 1917–1920-х роках, довгорічний політ'язень, авторка історичних творів.

беріг у схроні вірші і листи,
щоб хоч тепер до вас їх донести.
І обшуки не раз були таємні,
і нишпорили сищики недремні,
але не розкусили мій тайник —
і я ще зліших допитів уник.
А хто їм рад, хоча до них і звик?
І каземат, як кажуть, не страшний,
та радий чорт йому або дурний!
А схованка була в машині пральній —
отож ці вірші в мене *машиналильні*,
і тим уже вони оригінальні.
Однак нехай читач оцінить їх,
а я тоді зробив усе, що міг.
Не лайте їх за жорсткуватий стиль!
Вся лірика тепер — один кисіль,
і поетичній патоці взамін
я подаю до столу гострий хрін).

Днів зо три пізнавав мій друг Черкаси,
я, скільки міг, показував свій край,
заїхали і в Канів до Тараса,
але надходить завжди: «Прощай!»
Скупе прощання на аеродромі.
Останній жарт. І небо вже гуде.
Поплив мій друг на срібному поромі
убік Москви, а там — Улан-Уде...

Поета доля — річ несповідима,
неначе бур'янину у грозу,
його несе. А десь беруться рими,
і десь береться сила, щоб красу
побачити на звалищі, як мальву,
побачити — і душу обпекти.
Та важче нам знайти душевні гальма,
коли гризуть нас пристрасті-хорти.

Я теж мотався перекотиполем
із міста в місто, наче по ярах.
Не міг я жити тільки вічним бодем
і умертвляти плоть, немов монах.

Та що це я розмову звів на себе?
Я ж про монгола оповідь веду,
і нам би з вами ще згадати треба
хоча б словечком Золоту орду.
Друзи з будь-ким, а пам'ятай біду!

21.09.1984 р.

P. P. S.

Згадав орду, що звалась Золотою,
і спохмурнів, бо ми — її воли
і сотню літ ярмо її тягли.
Ходили ми й під Польщею, Москвою,
а мудрості іще не набули.
Тепер ось нами править Єхануров* —
також бурят, монгольський, звісно, гусь.
Ви думаєте: знову я похмурий?
Ви помиляєтесь: тепер я вже сміюсь
і... згадую із сумом княжу Русь.

21.09.2008 р.

НА НЕЗАБУДЬ

*Тарасу Мельничуку, Ярославам Павуляку і Довгану —
студентам Літінституту*

Я і не ждав, що проводити
такий до мене прийде гурт,
та я готовий обійняти
сьогодні весь Літінститут,
весь інститут, всіх інституток,
але найперше — земляків.
Московські радощі і смуток
здамо не скоро ми в архів.

Товариші, не треба гвалту!
Поставмо краще повну квартиру,
немов світило, на столі!
Життя, можливо, тільки й варте
хвилинних втіх на цій землі.

* Єхануров Юрій — Голова Уряду України, згодом — міністр.

Як жаль, що часу вже так мало,
як жаль — зібралися не всі,
хоч проваджати до вокзалу
і двох не вистачить таксі.

Хто не допив собі на сльози?
Я сліз не хочу від гостей.
Забудьмо грози і погрози —
за Україну, друзі, гей!
Хоча лани її далеко,
та вільний дух живе у нас,
її тополи і смереки
до слави кличуть повсякчас.

А хто байдужий тут до слави,
якщо у руки взяв перо!?
Чи ви, гуцули Ярослави?
Чи ти, з Полтавщини Петро?
А хто її вже має доста —
це ти, Тарасе Мельничук,
хоча здобув її не просто,
в тюрмі пройшовши курс наук.

Кому яка упала карта,
який над ким був ангел-спас...
А нам жінок згадати варто,
без них скучний би був Парнас!
В руках тримаючи синицю,
ми з неба ждали журавля,
хтось полюбив співученицю,
хтось Ахмадуліну — здаля...

Одній Поезії — мадонні
були ми вірні козаки.
Мій вірш прощальний на пероні
хай буде помахом руки!

10.11.1977 р.

ПРОЩАЮЧИСЬ...

1

Вилітаю з Москви.
Вітер одразу витер
очі ілюмінаторів
від потоків дощу,
наче від сліз...

2

Москва проводжала грозою.
А що я подію з гризою?
І що я подіяти мушу,
коли неприкаяну душу
мені обпекло сльозою?

І добрі, здається, люди,
та краще їх швидше забути,
віддати усі кредити
і твердо сказати: «Ми квити!»

В пустельно великому місті
мої поривання чисті
упали в суху борозну,
прогаяли пізню весну.

Не раз на чуттєвих базарах
я рився в дешевих товарах,
і тільки один сувенір
навік полонив мій зір.

Узяти не маючи змоги,
я став іще більше убогий.
Столице, прощай! Не скоро
я серце засію хворе.

27.06.1977 р.

ЧЕМОДАН

Лежить старий мій чемодан,
набитий давніми паперами,
відпочиває ветеран
у закутку за шифоньерами.
А скільки ми із ним доріг,
країв і міст удвох об'їхали!
Він — мій найкращий оберіг
в години голоду і віхоли.

Я з ним колись на сесії-жнива
до Києва не раз робив маршрути,
із ним не раз віталася Москва —
і нам її не скоро теж забути.
Міцний іще на ньому дерматин,
кути залізні, правда, вже іржаві —
такий собі старого світу син,
а служить, бачте, і в новій державі.

Отак і я, старий вже чоловік,
освітою і досвідом набитий,
у закапелку доживаю вік,
так і не ставши справді знаменитим.
Як зараз я у чорний чемодан
загляну інколи, копаючись в архіві,
так хтось колись загляне в мій талан,
погляне на рядки мої правдиві.

На сторінки мої осяде пил,
із часом потьмяніють, як газети...
Приміряє читач на свій копил
мій труд і скаже: «З іншої планети!»
Нехай! Ще в мене мислення ясне
і усмішка іще не дерев'яна.
Жаль одного: у вічнеє турне
подамся я колись без чемодана.

09.09.2009 р.

ЗАКОРДОННИЙ ЛИСТ

Я пташині люблю каравани,
що вертають із теплих країв,
бо і сам у весняні тумани
духом мандрів колись захворів.
І трьох літ на одному місці
я не всиджу — вперед і вперед!
Як на гору ідуть альпіністи,
так приречений йти і поет.

І нарешті осів я в столиці,
вдруге пізно завівши сім'ю.
Вже минули деньки яснолиці,
і забарливу осінь мою
все частіше затягують хмари,
а простіше, звичайні чвари,
хоч в мої вже поважні літа
так гнітить будь-яка суета...
А оце я отримав листа —
адресований, бачу, з Канади,
хоч не ждав ні від кого, а радий.

«Не дивуйтеся, пане поет,
що роблю я такий пірует!
Прочитала я тут Вашу книжку
і згадала прадавню інтрижку.
Пам'ятаєте жіночку *ту*,
білолицю тоді, молоду,
за якою в Москві ви впадали
і палкі їй зізнання писали?
А, до речі, чого це Ви їх
не давали у книгах своїх?!
(Я завжди їх читала до крапки,
хоч кохаюсь в поезії слабо).
Мабуть, Ви їх порвали тоді,
як втекла я від Вас. Золоті
почуття Ваші, чисті як сльози,
берегла я — в життєві морози

зігрівали мене. Боже мій,
було боязко навіть самій
признаватись, що я... Ні, не стану
вимовляти і зараз те гнане
і приховане слово. Воно
не для вжитку тепер, як вино,
що господар тримає в підвалі,
щоб міцніло з роками, а далі...

Краще все я спочатку почну.
Нашу зустріч таку чарівну
я свідомо *тоді* обірвала.
Я була заміжньою і мала
вже синочка. А мій чоловік,
який стежив за мною весь вік,
був тоді в КДБ вже майором —
він би знищив Вас тихо і скоро...

Та і Ви дуже дивний птах —
вже бувалий, у зрілих літах —
закохався він, бачте, по вуха
і мерщій... наче я потаскуха.
Вибачайте, поете старий,
за язик по-жіночому злий!
Та й сама я давно вже старуха.

І давно вже в Канаді живу
серед внуків. І долю нову
не по власній обрала охоті.
Пропадає рідня на роботі,
і у мене своя суєта —
доглядаю тут пса і kota.
В Україні тепер — ні людинки,
та й кому я потрібна там ниньки...
Ось Вам сповідь чужої жінки!
Що хотіла? Не знаю й сама,
не з великого, звісно, ума.
Розпрощатись по-людськи, можливо.
Це для мене насправді важливо...
Україні вітаннечко шлю!
Я усіх там тепер люблю,

а когось одного найбільше.
Дав би Бог йому сили і тиші!
З поклоном — Ліда Гонта.
Різдвяна ніч. Торонто».

Ось такий (майже копія) лист
прилетів, наче голуб-турист,
наробивши переполоху.
Заспокоїв дружину я трохи,
що давно все на серці я стер,
що для мене кохання тепер —
як бажання монаршого трону,
що з листа не зроблю я ікону.

Заспокоїв, здається, й себе,
та під серцем щось тихо шкребе,
наче кішечка, ніжно і гостро.
Як не просто у світі, не просто!
А з листом що робити мені?
У шухляду, де вірші сумні,
покладу — звеселяться, може.
Примири їх, всесильний Боже —
ніжне серце, облите кров'ю,
і страхи перед любов'ю!
Хай слова хоч еднають двох,
як в житті не дозволив Бог!

15.10.2009 р.

ДО ДРУЗІВ ПО НАВЧАННЮ

Минули московські уроки,
і доля розкидала нас.
Та попри кордони і роки
зібратися, друзі, нам час.

Усіх, хто живий і здоровий,
хто в серці усе ще поет,
колеги мої і братове,
я кличу всіх вас на банкет!

Я кличу на берег дніпровський
у першу столицю Русі,
забудемо страх свій холопський
і станемо рівними всі.

Не треба гучного параду
для наших натомлених душ,
я винесу з власного саду
для вас винограду і груш.

Якраз найзручніше нам, браття,
в саду у моєму зійтись —
розклали б веселе багаття,
як те — в Підмосков'ї колись:
схилилась береза висока,
як Муза, над нашим кошем,
і навіть злетілись сороки,
запахло коли кулешем.
*«Добрий вечір тобі, зелена діброво,
переночуй хоч ніченьку мене молодого!..»*

Отак і простились з Москвою,
з її скупуватим теплом.
«Завжди залишайся собою!» —
оце наш червоний диплом.

Лиш Музі були ми васали,
а часом тяглись до богом,
бо в євнухи йти не бажали
в комуністичний гарем.

Тоді ми були молодими,
не брали нас втома і хміль.
Якими шляхами крутими
пройшли ми, тамуючи біль!

Не всі з нас тепер знамениті,
не всі з нас сьогодні живі.
Були в нас щасливі миті
і в царствено гордій Москві.

Згадаймо покинутих подруг,
гуртожиток наш, як баркас...
Тепер в нас єдиний ворог —
безжально нестримний час.

Руйнує він гори, й держави,
і слави чиеїсь граніт.
Все ж вип'ємо, друзі, за славу —
по неї прийшли ми у світ!

Останню піднімемо чашу —
а очі чого це в сльозах? —
за зустріч наступну нашу,
напевно, уже в небесах!

07.10.2009 р. Москва, Черкаси, Київ

ПОЕМИ

СХОДЖЕННЯ НА ТАРАСОВУ ГОРУ (Поема)

Три сотні із гаком сходинок
до серця до Кобзаревого.
Ми кожний по-своєму сходимо
до нього попід деревами.
Як ріки вливаються в море,
так і людські потоки
течуть на Тарасову гору,
немов школярі на уроки.

Якийсь чоловік на бандурі,
схиливши над нею сивини,
щось виграє у зажурі
обіч крутої стежини.
І чути чийсь буркіт: «Треба
сюди вже фунікулера!
Видряпуйся пішки до неба —
взяла б те начальство холера!»
А бабця, як східець, скрипуча
із вузликом за плечима
повзе, наче равлик, на кручу,
цілуючи всіх очима.

А нащо й мені машина,
яку тут зладнають люди?
Мене підіймає пружина —

одне запитання: «Чи бути?»
Зійшов, та залякли ноги,
і землю цілують коліна.
«Учителю, я із дороги,
якою бреде Україна!
Прийшов я з донецького степу
напитись снаги твоєї,
щоб думка злітала в небо,
а не повзла змією.
Стомився вже я від облуди,
і мучусь: «Нам бути, чи не бути?»

На камінь могильний дивлюся —
аж тут біля мене поруч,
зітхнувши, улякла бабуся,
що з вузликом йшла на гору.
Схилилась стара у поклоні
і на гранітне озерце
поклала червоні-червоні
два яблука, як два серця.
«Одна я осталась
у білому світі,
рідня перемерла,
роз'їхались діти.
Одне у Донбасі,
друге на Кавказі,
а третє могилу
знайшло у Сибіру.
З усьої родини
остався «Кобзар» лиш —
моєї хатини
єдиний товариш.
З ним лихо — не лихо,
з ним ясно в негоду.
Гортаю не книгу,
а долю народу.
Мені вже не довго
в цім світі тулитись.
Прийшла я, Тарасе,
тобі помолитись!»

* * *

Ой, летів чорний крук над Дніпром
понад кручами понад крутими,
покружляв він широким крилом
та й присів на поетовім тїм'ї.
Клюнув двічі в гранітне чоло,
подивився в очниці суворо,
ще такого із ним не було:
помилився старезний ворон.

А колись він клював козаків
і татарами пасся охоче,
гайдамаків також не жалів,
ще з живих випиваючи очі.
За веселе і довге життя
слухав сурми він, слухав бандури.
Видирав він чуби, як сміття,
у стрільців отамана Петлюри.

А який був розкішний рік
двадцять... тридцять... кар-кар!..
тридцять третій!
На землі цій плодючій повік
крук ніколи не був на дієті.
Та ідуть усе важчі роки,
над Дніпром усе менше поживи.
І подавсь чорний крук вздовж ріки,
золоті оглядаючи ниви.

* * *

А над горами чи з неба,
з гучномовця, може,
до Дніпра гуло і степу
горде і тривожне:
*«Як понесе з України
у синєє море
кров ворожу... отоді я
і лани, і гори —
все покину і долину*

*до самого Бога
молитися... а до того
я не знаю Бога».*

І мені здалося, ніби
вже летіти ладен
наш Тарас туди, де німби,
де куриться ладан.
Чуєш, батьку, кажуть люди,
що немає Бога!
Чи із ним, а чи без нього —
а земля убога.
Не іди молитись: рано!
Каятись заставлять!
За твої пекучі рани
тебе ж і ославлять.
І ярлик дадуть на груди,
що ти — від вовчиці,
і радітимуть іуди
із тавром на пиці.
Нам рідніший ти похмурий
навіть серед раю —
гнівом рушиш хитрі мури
від краю до краю!

* * *

У всіх є своя Палестина —
твердиня народного духу.
Ніяка лиха година
не спинить до неї руху.

Йдемо ми, йдемо, сіроми,
по сходах-століттях угору.
Що винні ми світу старому?
Чому в нас так мало мажору?

Невже в нас найменші ріки?
Тополі хіба не статурні?
Хіба ми — найгірші каліки?
Невже ми — найбільші дурні?

У всіх є своя Палестина,
не завжди помітна на карті.
У нас це могила, властиво,
з поетом-дозорцем на варті.

* * *

Якщо Україна — яхта,
то круча з Тарасом — вітрило.
Віками в болоті стояти
набридло нам, ой, набридло!
А вітер повіє з луку —
із краю козацької волі,
в очах розганяє тугу
і гне аж додолу тополі.
А вітер роздмухує душі
і тисне на горде вітрило —
і світ скам'янілий рушив,
гойднувши зелені схили,
потягши усе за собою —
і гору з людською юрбою,
Дніпро, і степи, і долини,
гігантські міста і країни.

У ширші і ширші кола
рух втягує все довкола:
і Землю в блакитнім халатику,
і нашу Чумацьку галактику,
і ближні сузір'я-черешні,
і хмурі світи нетутешні —
усю неосяжну безмежність
пільми і палаючих твердей,
усе таємниче й відверте,
живе, неживе й проміжне,
щасливе, нещасне і грішне.

Пливло все, ставало дибки,
то зойкало голосом скрипки,
то громом стогнало від болю,
тікало із тюрем на волю,
в спіраль завивалося гадом,

ставало рабом чи катом
і билося атом об атом —
безмежно далеко і рядом.

І я, стоячи під гранітом,
до генів пройнявся цим світом,
пройнявся і духом, і тілом —
аж кров у мені гуділа
і думка пульсуюча билась,
що в мене душа оновилась
і після очищення-гарту
готова ставати на варту.

* * *

Спускався з гори я надвечір,
коли пурпуровий Ярило
сідав на поетові плечі,
на дужі гранітні крила.

Сталеві лелеки на ГЕС-і
трудились у водах дніпрових.
Синіли і небо, і плесо,
і дальні туманні діброви.

І думка в мені ясніла,
що скоро тут буде море,
Дніпром накопичена сила
в людей переллється скоро.

Спускався я, в думу закутий,
вирішував вічне питання,
і раптом натруджене «б у т и!»
з ріки донеслось, як вітання.

07.09.1967 р. Канів, Черкаси

ДУМА ПРО ТРЬОХ БРАТІВ (Пам'яті мого батька)

Були в матері три сини,
чорняві, як в сажі,
виростали у хатині
на картоплі й каші.
(В громадянську батько згинув,
білі рученьки розкинув,
а на лобі дірка — мов червона зірка).
Пасли гуси і корову,
гнідого гляділи
та носили з лісу дрова —
не були без діла.
А тут виникли колгоспи —
пішли, як і люди,
стали поратися поспіль
і в полі, і всюди.

І не зчулися вдовенки,
як повиростали
(плечі — в батька, очі — в неньку)
та й думати стали.
Іван-старший до матері:
«Хочу бути при ділі —
добре б їздить на тракторі
у нашій артїлі!»
Середульший, Петрик, мовив:
«Подамся у місто,
научусь чужої мови —
ходитиму чисто!»

А третій — Андрійко —
схилив головоньку:

«Тяжко мені, гірко
в нашому домоньку.
В низенькій хатині,
як у домовині,
півсела вже склало руки
з голодної муки.
Піду, мамо, світ за очі
пошукаю долі!..»

«Стережися, мій козаче,
бо гроза у полі,
бо у полі б'ють копита,
бо у полі батька вбито...»

Аж до ранку мати шила
три торби в дорогу.
По сорочці положила
і хліба потроху.
Піднялися хлопці вранці
і гайда з оселі,
як до війська новобранці —
і сумні, й веселі.
І вона, журлива, з ними,
намовляє стиха:
«Важко жити між чужими,
хоч вища в них стріха.
Розійдетесь — не забудьте,
чийого ви роду,
хату матірню не гудьте:
згодиться в негоду.
Та брат брата не цурайтесь,
не зрадьте зненацька,
у єднанні — наша радість
і сила бідняцька».

На шлях вийшли, сумуючи —
у три світи кличе.
Заплакала, цілуючи
кожного по тричі.
І пішли сини крилаті
кожний своїм шляхом,

оглядаючись на матір,
а та, сіромаха,
на всі шляхи поглядає —
на того й на того —
та хустинкою махає
і хрестить дороги.
Мала б крила — полетіла
за всіма одразу.
І стоїть, осиротіла,
не лічачи часу.

А вже сонце — на тополі,
як сліпучий птах.
Козакує вітер в полі
в молодих житах.
Тільки жайвір над полями
бачить з висоти,
як ідуть іще шляхами
молоді брати...

* * *

Скільки сплигло водою,
не скаже калина,
і, обросла лободою,
не скаже стежина.
Тільки хата в землю сіла
мало не по вікна,
тільки в ній хазяйка сива
старечо поникла.
По кутках божниці хмурі,
паперові квіти...
Чом ти, вдово, у зажурі?
А де твої діти?
Чим життя синів дарує?
Що їм перепало?

«Старший тутечки керує
бригадою дбало.
Агрономку взяв у жони,
пішли онучата,

стали люди із району
знатним величати.
Та ще й дали йому орден,
а в газеті — фото.
Не шанований так жоден
в селі за роботу.
Покумався з головою,
із бригадирами,
став пишатися собою
між багатирями.
Збудував коло майдану
хату під залізом,
височезного паркану
й кіт не перелізе.
Як зустріне — для годиться:
«Ви заходьте, мати,
телевізора дивиться,
взагалі, гуляти...»

А із міста на машині
їздить Петрик зрідка
при мальованій дружині —
аж дивитись гидко.
З «Волги» вилізуть обое:
«Здрастуйте, мамаша!
Как живёте? Как здоровье?»
Що на це їм скажеш?
Самі бачать: нікудишня —
ні к чорту, ні к Богу.
Ткнуть гостинці і поспішно
вирушать в дорогу.
А я їй рада: не забув ще,
хоч начальник в місті.
Якби була трохи дужча,
припросила б їсти.

Вийду слідом за ворота
бензину понюхать,
а вже ген за поворотом —
курна завірюха.
Стою, стою, поглядаю

на обрії сині...
Ой, немає, десь немає
ще третього сина!
По війні вже котре літо,
вже й Сталін впокоївсь,
від Андрія ж — ні привіту,
ні звістки якоїсь...»

Не жди, не жди його, мати,
ні сьогодні, ні завтра,
не пускають його грати,
не пускає варта,
не пускають ліси-нетрі,
гори та долини,
на тисячі кілометрів —
ні хат, ні людини.
За лісами, за борами
Колима не близько.
Обснував його дротами
чорний павучисько.
До схід сонця женуть сина
до сирії шахти
в чорних норах гнути спину,
золото шукати.
Тавро-номер, як тварині,
йому почепили.
Довбе камінь у темнині
з останньої сили.

Тільки б краще тобі, мати,
нічого не знати!
Хто не знає, той не має
великої муки
і до неба простягає
у надії руки.
Не зна, не зна стара мати,
у кого спитати.
А в синів дізнатись хоче,
чи, бува, не чути,
та й пильнує їхні очі,
додолу прикуті.
Старший скаже: «Знаєш, мамо,

не приходять звідти.
Вже Андрія не чекаймо,
як із того світу».
І Петро гуде, мов з льоху:
«Сам же винен, мати,
сам обрав собі дорогу,
правду став шукати.
Звісно, жалко. Та що вдієш?
Кров одна у грудях,
Все ж ви, мамо, про Андрія
мовчіть хоч при людях.
Від балачки не прилине,
не з'явиться в хаті,
а на нас підозру кине,
стане на заваді...»

«Та ви ж були, мої діти,
на війні герої!
Не дай Бог кому дожити
до ганьби такої!»

Степ осінній — пуста сіра,
кругом голо, голо.
Вже за гору сонце сіло,
а хтось пішки полем
поспішає на вогні,
що в селі дримають,
на похилій спині
крила важко мають.
Поминув холодний став,
з темної криниці
у дзвінке відро набрав
доброї водиці.
Легко видихнув з грудей,
як дишуть на волі,
і до вогника іде
під нічні тополі.
Приступився до вікна
під навкисний промінь —
спалахнула сивина
на кістлявій скроні.

Задивився, мов крізь ґрати,
у низьке віконце:
біля печі сидить мати,
дорога, як сонце.
Сидить, згорбившись, на лаві,
покритая шаллю,
фотографії в оправі
виливає жалі:
«Скоро йтиму до могили —
накаркали круки,
білий світ уже не милий,
терпнуть ноги й руки.
Прилетять два сини-орли
та й прикриють крильми,
третій сокіл не пригорне,
хустинки не вийме.
Може, десь блукає в мандрах
чи в путі загинув.
Не застанеш мене завтра,
Андрію, мій сину!»

А під вікнами ридання
і голос знайомий...
«Боже, Боже! В мить останню
він вернувся додому!»

Ще вистачило сили
двері відчинити.
Надивилася на сина
та й лягла спочити,
навіки спочити...

А на завтра яму рили
та труну соснову збили,
а підвечір наряджали,
післязавтра проводжали.
Попереду пливла мати,
а сини за нею.
Знов зустрілися три брати
над пухом-землею.

Отаку сумливу повість
почув я в дорозі.
Стукотів по шпалах поїзд,
били в полі грози
по найвищих по тополях,
по найвищих вітах...
Доле наша, доле,
ми всі — твої діти.
Тільки чому самих луччих
першими караєш,
у далеких тюрмах мучиш,
у сніг загортаєш?

Наше поле гріх карати:
вигрітись не встигло.
Не бий, граде, не бий, кате,
жито недостигле!
Як не буде в полі жита,
то і жнив не буде.
Треба жити, треба жати,
бо люди ж ми, люди!

1967–1968 рр., Черкаси

ДИСЕРТАЦІЯ ПРО СЛАВУ (Пародійна поема)

*«Я зробив усе що міг, — хто може,
хай зробить краще».*

П. Овідій

«А слава — заповідь моя».

Т. Шевченко

ВСТУП

Ця праця розрахована на тих,
хто під собою ще не має ґрунту,
не чує свіжих повітів доби,
не знає, чим зайняти голу душу,
а про людську пошану помишляє
і ради слави ладен йти на все.

Отож ми поміркуємо про славу —
стару блудницю, що міняє грим
і видає себе за ніжну юнку,
з'являючись тоді, коли не ждуть,
і одночасно вам дамо пораду,
як треба дисертацію зліпити
(якщо в науку ви обрали шлях),
щоб захистить її було не важко
перед світилами всіляких там наук,
бо це не вівці, а грізніша згряя.
Нехай мій труд рішучості додасть!

Але оскільки слава — річ химерна,
і всіх шляхів до неї не злічити,
то я збираюсь дати читачам
інструкції короткі і реальні,

а не співати думи, як Боян,
що «розтікався мислю по древу».
Звичайно, довелось мені попріти,
гортаючи ночами гори книг,
пересіваючи багатий досвід світу,
звіряючи свої розвихрені думки
із Аристотелем, із Гегелем, із Марксом —
з мислителями геть усіх часів...
І все, до чого в книгах докопався,
я викладу тепер у стислих тезах,
щоб встигнути сказати головне.

1

«Сміливим сприяє доля».

М. Вергілій

«Мета виправдовує засоби».

Макіавеллі

В історію потрапити можна легко.
По-перше, так, як древній Герострат.
Цей спосіб хоч і сивий, але вірний,
на фактах перевірений життям.
Одні ідуть на вбивство Президента,
як це в Америці недавно сталося
і сколихнуло весь тривожний світ
(Про Джона Кеннеді ми ведемо розмову,
який, як пишуть, виступав за мир).
На славу там багато претендентів,
а справжнього убивці слід пропав.
(Герої справжні не повзуть у нору,
ховаючи у ній гадючий лик
і живучи весь вік під п'єдесталом).

Ще спосіб є увічнити себе:
спалити можна десь бібліотеку,
тільки таку, де зібрані вагомі
рукописи та інші документи
(і найдоцільніше — державної ваги),
аби не зміг допитливий історик
знайти слідів святої давнини

і будував свої нудні трактати
на здогадках і нинішніх байках.
Таке злощастя в світі вже траплялось,
(і знову пригадаймо Герострата,
який спалив в Ефесі божий храм),
а ось недавно в Києві цей «подвиг»
здійснив самозакоханий палій:
спалив бібліотечні цінні фонди
при нашій славній університеті
(Я бачив обгорілі вікна й стіни
нещасної моєї альма-матер:
якраз тоді заочником-студентом
я вчився у її червоних стінах —
позаторік було, а все в очах
стоїть сумна пожарища картина).
Хоч палія, здається, і знайшли,
та «славний подвиг» тихо приховали
у таємничих нетрях КДБ.
А нащо так приховувати злочин?
Не в'яжеться це з досвідом віків!

Тому я зауважу читачам:
ці способи обидва мають вади:
по-перше, ризик очевидний для життя
(а власну шкіру берегти потрібно!),
по-друге, злодія ославлять божевільним
і до *психушки* тихо запроторять,
щоб приховати головні мотиви
подібного пацючого героїства.
Отож до них вдаватись не спішіть!

2

«Писатель пописывает, читатель почитывает».
А. Чехов

«Scripta manent».*

Тому-то зараз ми доповімо
про спосіб і безпечний, і доступний,
один із тих, що масовий в житті.

* «Написане залишається» (латинське прислів'я).

— Пишіть, товариші, пишіть! — моя порада. —
І не вагайтесь! Весело орить
свій скромний лан звичайним олівцем,
або чорнилом, тільки — зась! — не всяким:
від чорного вас, Боже, борони!
Писати чорним — справа неприємна,
і я за успіх ваш не поручусь,
бо дехто з *«очернителів отчизны»*
освоює вже нари в таборах.

Пишіть рожевим: він милує очі,
як личко зашарілої дівчини,
ще можна взяти колір буряковий:
і естетично, і зв'язок з селом,
але найкращий колір пурпуровий,
як на кремлівських зорях у Москві —
одразу видно, хто ви є насправді:
цей колір буде вам за партквиток —
теж пурпуровий. Що іще додати?
Перепустка у вас, вважайте, є!

Про ЩО писати — це не так важливо
(про це ми поговоримо пізніше),
а ЯК писати — значно важливіше,
як і чорнило вміло підібрати.
Писати, знайте, завжди треба рівно,
без нахилу, бо нахил зразу видно.
Якщо ж рука у вас не дуже вправна,
то літери схилити краще вліво,
бо хто лівачить, той не пропаде.

Пишіть упевнено, щоб кожний бачив ясно:
городить тин із літер не профан.
Пишіть правдиво, тільки знову ж — в міру,
бо правда коле очі будь-кому,
і не мудруйте — мудрості не люблять,
велика річ — блаженна простота.
Не зміст важливий, а рясні цитати
із Маркса, Леніна й вождів КПРС.
І навіть пишучи якусь статтю про гній,
який селяни на поля вивозять,

угноюйте цитатами свій текст.
Якраз тут сталінські вам вислови підійдуть
про те, як слід удобрювати світ,
наприклад, трупами голодних українців.
(О, скільки їх зітліло у землі,
у них одібраній у моровий той час!)
Отож нанизуйте цитати, як на шампур
шашличне м'ясо і кружки цибулі,
та пощільніше! В цьому весь секрет.

Хто схоче заперечити ідеї
і геніальні, і єдино вірні?
Хай тільки спробує! Колеги враз
йому пришиють *ревізіонізм*.
А ви — святий! Як в Бога за плечима,
за тими мудрими цитатами, строчіть
всілякі нісенітниці свої —
дурний не розбере, а мудрагель промовчить.
Така в нас філософія, така!

Насамкінець, про ЩО ж таки писати
повинен обережний дисертант?
Описуйте завжди середняка,
чи то людину, чи якесь природне
або суспільне явище, чи щось...
Важливо тільки, щоб не зрадив нюх
і ніс чутливий був, неначе флюгер.
За цих умов — ваш успіх безсумнівний,
і ви таки прославите себе,
бо (головне!!) папір стліває довго —
хай у шухляді він, чи на горищі.
А ще коли його обійдуть миші —
то знатимуть нащадки, що *писав*
такий-то автор (ВИ!) в таку-то пору.
Про ЩО писав — це другорядна річ,
як нами уже мовлено раніш.
І чим пізніш нащадки відшукають
писання ваше — тим цінніше буде,
як знайдені в могилах черепки.

«Ещё одно последнее сказанье...»

О. Пушкін

«Лунайте ту скалу!...»

І. Франко

Ми висвітлили б тему однобоко,
і гнівався б сучасний реалізм,
якби ми приховали інший спосіб —
найважчий спосіб, як збороти час.
«Все сумніву піддай!» — він пропонує.
Ідіть тернистим шляхом до висот
людського духу, і пізнань, і слави!
Хай світить вам один авторитет —
це — правда гола і несоромлива
(про «голу істину» нам говорив Гораций).

Не сумнівайтесь: будуть стусани,
стрілятимуть, можливо, вам у спину
(я знаю, як ці постріли звучать
у надвечірній тиші у Черкасах,
аби мене, зухвальця, залякати,
а, може, *хтось* не раз робив промашку),
подачками збиватимуть з путі
лукаві єзуїти й держиморди
(один із них казав на допиті мені:
«*Раскайтесь только — мы не кровожадны!*»).

Ловлю себе на думці: як учитель,
чи маю право я навчати вас,
моїх ще незнайомих читачів,
іти в наш час дорогою такою,
усіяною пастками й ровами,
в кінці якої слава — як міраж?
Скажу вам чесно, друзі: я не знаю.
Та шлях цей найкоротший за усі
до щирого народного «спасибі».
А слава вже додатком прилетить,
захочете — з доставкою додому,
як несподіваний кругленький гонорар.

Р. S. ДОДАТОК ДО ДИСЕРТАЦІЇ

(Висновок Вченої ради
Черкаського педінституту)

«Наше дело правое — мы победили».
И. Сталин

Певний успіх мала б, певно,
дисертація така.
Тільки автор — ех! — даремно
не притримав язика.
Вийшло аж парадоксально:
інших він застерігав
бути сірим оптимально,
не писати ліберально,
не лукавити брутално —
сам же вад таких зазнав.
Може, пише він і вміло,
тільки думає не зріло.
Отже, присуд Марсюку:
дисертацію таку
захистить він ще не скоро —
хай полежить років сорок,
хай він змінить те і се
і тоді вже знов несе,
і коли застане нас,
ми розглянемо ще раз.
Хай живе радянський час!

16.09.1968 р., Черкаси

Р. Р. S.

«Облиш надію, хто сюди заходить».
А. Данте

«Кожному своє».
М. Ціцерон

За роки поневірянь,
переховувань-ховань
не пропав мій скромний труд —
знов я йду в педінститут

у Черкаський, де колись
асистентиком трудивсь.
Вже минуло сорок років,
як робив я перші кроки
в науковому житті
і попробував куті
на тодішній Вченій раді.
Знов іду до ретроградів —
може, все змінилось тут,
ленінізмові ж капут!

Обійшов я інститут,
щоб старих зібрати вчених,
із марксизмом заручених,
всі катедри обійшов,
а знайомих не знайшов,
бо Солдатов, Кузнецов*
вже пішли до *праотцов*,
з ними й Ізя Барандес
свій *істмат*** читає десь,
Йося Глускін також там
прислуговує чортам,
в пеклі вчить їх комунізму,
заодно і сіонізму,
і Тканко — герой війни
не уникнув теж труни,
і пішов за ним Вареник,
обережний, як святенник;
десь поїхав і пропав
Яковенко В'ячеслав
(він колись мене підтримав
і ні разу не нагримав).
Я зустрів лиш Вахнія,
що *не вчений*, як і я,
і весь вік без дисертації
азнавав дискримінації.

* Всі вказані тут особи були кандидатами чи докторами історико-філософських наук і викладали марксистсько-ленінську теорію в педінституті.

** Істмат (скорочення) — історичний матеріалізм.

Отакої! Я ж на суд
їм приніс свій давній труд,
ждав я суду сорок років
і дотримав чесно строків.
Що робить? Хоч сядь та й плач —
поглузує хай читач:
закортіло, бач, поету
кандидатських еполетів,
в наукову лізе знать,
ніби чийсь він кум чи зять.
А у нас вже академіків
нині стільки, як вареників
у макітрі, у сметані,
чи бичків десь на лимані,
і поет там не один
гордо носить вчений чин.

Тож читач мій має сенс,
загубивши інтерес
до порожньої науки,
що ламала душі й руки.
І, можливо, що й моє
він писання осміє,
бо без страху і без премій
судить краще академій,
і чудовий має зір,
як майстерний ювелір.
Хай смакуючи кефір,
він прогляне даний твір,
що у схроні, як на нарах,
відбував тюремну кару
і за себе й за творця —
запізнілого жнеця.

Я ж лаврового вінця
ні тоді не мав, ні зараз,
бо чужий для мене галас,
бо життя заради слави —
не життя, а вид забави,
і мене на схилі літ
вже не тягне цей магніт.

ДУМА ПРО МАТРОСА МАТЮШЕНКА

Застів

То не шторм розгулявся на Чорному морі,
то не вітер здіймає кошлаті вали,
це матроські рої загули в непокорі,
це раби буйні голови враз підвели.

Гнів почавсь не від знайдених в мисці червів —
царський трон вже давно, як пень, зогнив,
а ще цей незвичайно гарячий червень
гнав до моря печаль від селянських нив.

Море смуту велику задумало,
хвилюванню ні впину, ні грані,
розпалились багнетними дулами
очі петрів та іванів:
один за серпом скучив,
другий — за молотом,
одного боцман сучив,
другого морили голодом.
(Історія ця вам відома,
звичайно, з учнівської парти.
Мета моя скромна свідомо:
подати вам свіжі факти.
І манить ще думка-шаленка:
хай зв'язують час той потомки
частіше з ім'ям Матюшенка,
ніж з іменем «Князь Потьомкін»).

Портрет матроса

Смугаста тільняшка
та чорний бушлат,
моряцька замашка —
чи танець, чи жарт...

Поскиглює чайка,
мов скиглить біда.
Судно, наче ляльку,
гойдає вода.

Натура бунтарська,
такі — з барикад.
Солдатчина царська —
тісний каземат.

Тільняшка, мов ґрати,
на грудях лежить,
а погляд розплати
за обрїй біжить.

Без жінки, без роду
минають літа...
Солона від поту
шумує вода.

Пісня матросів

Драй палубу, драй!
Прийде терпінню край,
драй!
Драй капітанський місток,
драй!
Буде для крабів кісток,
драй, драй!

Драй двоголових орлів,
драй!
Будуть вони без голів,
драй, драй!

Драй клаптик Росії,
драй!
Скоро по всій волю розсієм,
драй!

Настів

Ах ти ахвіцерське стерво!
Люди ж ми — не дерево.
Ах, погончики золочені,
довго ж ви морочили!

Наші блузи білі
хвилями набігли,
а кашкети ваші,
наче міни вражі,
козирками вгору
плавають по морю.
Ой!..

Слово Панаса Матюшенка

Товариші кандьорники,
чорноморські затворники,
мітингувати — баста!
Над Росією сходить заграва гриваста,
історію везти натомилися царські воли.
Чи не довго ми лямку із ними укупі тягли?
Запряжімо тепер у голоблі
броненосця свого, мов коня!
Смерть сідлає того, хто куня —
славу пришпорюють тільки хоробрі.

Товариші чорноморці,
годі нам гибіти в цій мишоловці!
Кров'ю освячені наші ножі,
віднині немає на морі межі,
немає над нами ярма корони —
на щоглу найвищу прапор червоний!

Голос із дна моря

Мамо дворянко, скорися цій долі:
вже не побачитись нам крізь глибини,
рук моїх лілії кволі
пестять холодні рибини.

А я ж носив золотисті погони,
в білий кітель закохувались дівчата.
Ой, як легко зривав їхніх поглядів грона,
пригадаю — несила кричати!

Вже мене обплутала жорстка водорость,
на очах — ціле море солоне.
Чистити черевики не доводилось —
нині краба ніхто не одгоне.
Як же матроси дивилися косо,
як сідав я в карету — прямо із трапа.
Колють і досі очі матроса,
у якого я злі листівки натрапив.

Кісточкою хоча б єдиною
я радий на сонці погрітись...
Не розгубився я в ту хвилину,
коли не стали вони коритись,
коли капітан наказав: «До зброї!» —
діяв рішуче твій син.
Та їх одразу наскочило троє.
Тепер я один, один...

Друга матроська пісня

Ой ти, «Князь Потьомкін»*,
наш сталевий коню!
Хвилі-посторонки
слідом, як погоня.

Був ти — пан вельможний,
був ти — Гриць Нечеса,
твій розгул безбожний
бачила Одеса.

Ех, тебе гнузда
колись Катерина!
Боки лоскотала
не проста ряднина.

* Князь Потьомкін Г. О. — фаворит цариці Катерини II, був записаний козаком під прізвиськом Грицька Нечеси до реєстру Запорозької Січі, що на той час було почесним, як лицарство.

Нині зуби княжі —
у матроські віжки,
на бідняцькій каші
поіржи, братішка!

Погарцюй по морю,
як вихор по полю,
вивези нас, коню,
на широку волю!

Пісня одеського рейду

— Любий, акація квітне,
а ти все в морі.
Твоя тавріяночка зблідне
від горя.

— Чую, кохана, чую, хороша,
та побратимів кинуть не можна!

— То забори і мене з собою,
моряче,
не залишай мене, тополю,
в сльозах гарячих.

— Ой, побратими мені не дозволять
взяти тополю!

— Хлопці матроси, верніте
моє кохання,
буду за вас Бога молити
зрання.

— Чуємо, дівчино, чуєм, хороша,
та побратима кинуть не можна!

— Бодай же ви не вернулись
із того походу,
як я милого позбулась,
гарного на вроду!

Третя матроська пісня

Колись бігли запорожці жити за Дунай,
тепер пливуть чорноморці в невідомий край.

Колись велів князь Потьомкін Січ поруйнувать,
тепер мусить «Князь Потьомкін» нетяг рятувать.

Грійте, грійте в котлах пару, хлопці кочегари,
бо попереду пильнують крейсери, як хмари.

Наказав же Матюшенко курсу не міняти —
не вклонився стяг червоний сто одній гарматі!

Пісня у вигнанні

Хоч і манлива воля чужини,
а все ж неволя — без батьківщини.

Без україночки-тополі
краї далекі — мов пущі голі.

Я полюблю вас, Риме й Париже,
а снитись буде село споришне.

Присняться коні посеред поля,
зелене жито, селянська доля.

Хоч як пригріє чужа країна —
прийду вмирати на Україну.

Прокляття зрадниці

Бодай тебе, тавріяно,
смерть взяла безноса,
як ти ждати не схотіла
з походу матроса!

Бодай тебе, тавріяно,
узяла холера,
як ти сокола зміняла
та й на офіцера!

Бодай тебе, тавріяно,
й не поклали в яму,
як ти вірного коханця
видала жандарму!

Бодай тебе, тавріяно,
відцурались діти,
як ти щирого кохання
не змогла глядіти!

Допит

- Признавайся, Матюшенку, чом ти царя зрадив?
Чому нишком з-за кордону ти проникнув гадом?
- А ми з царем не братались — сікаєтесь дарма,
а вернувся я додому розбивати ярма!
- Признавайся, Матюшенку, а де твої друзі?
— Один — в морі, другий — в полі, а третій — у лузі.
- Признавайся, Матюшенку, пустимо до любки.
— Моя любка — тополина, очі — дві голубки.
- Надивляйся, Матюшенку, на світ неозорий.
— Бачу: сонце моє сходить, ваше — пада в море.

Реквієм

Свій обов'язок воїн виконав —
ворон воїну очі виклював,
серце трепетне орли вирвали,
ще гарячу кров звірі випили.

Та у ворона помутнішав зір,
став розгубленим обережний звір,
стрімко звивсь орел — та упав до ніг...

Славен будь повік, хто за правду ліг!

Величальна

Бути в революції — право,
знане від Спартака до Богдана,
мучене вічно в кайданах,
бите і зліва, і справа.
Першим — слава!

Коли всі закуті — хто рве кайдани,
коли всі засліпили — хто перший гляне —
слава!

Коли всі залякли — хто піде,
хто падає першим квітом —
слава!

Високим загравам 1905 року,
непереможним грядущого крокам —
слава!

Матюшенку і друзям його бойовим,
всім першим одвіку і вічно новим —
хвала!

1970 р., Черкаси

ПТАХ НАД МІСТОМ (Урбаністична поема)

1

Буденність не йшла в поему,
поема не входила в схему,
отак навпаки —
цілі роки.

Я проходив біля будівлі
у виноградному бадиллі,
будинок чах:
час бив у пах.
Барак під виноградом
кректав, не падав.
Стояли авто перед конторами
непорушними потворами.
Горобці блощицями сновигали дахом
(горобець став тепер напівптахом),
і голуби ледачі були, нічії,
добре на них дивитись, п'ючи чаї
вприкуску
над придніпровським спуском.
Будинок чах:
час бив у пах.

Ходив я днями, проходив ночами,
дихав Дніпро зеленим борщем,
місяць між хмарами, як між корчами,
ворушився лящем.
Світились квартири, забиті речами,
звисав виноград, як діряві плащі.
— Я так соскучился за настоящими щами!..
— О-хо-хо! Щось обходять дощі.

Крізь вікно чути: зойкає ліжко.
— Заявишся п'яний — не впусти більше! —
(Одні — на авто, інші — піші,
одні — як леви, інші — як миші,
миш не зважає на велета-звіра,
той не помічає пігмея-миш).
— Кажуть, у шефа — п'ятикімнатна квартира...
— Болить голова... Облиш!

Ніщо ніде не зникало, не зникло,
око звикло.
А втім —
чах дім
із ревматичним хрустом,
із нафталіном і дустом.
Він підказав поему,
настрій — схему.

2

Нарешті!
Очі, не брешете?
Дах — решето, стіни теж — решето,
ні дверей, ні віконних рам.
Тарарам!
Гармидер!
Господар — вітер,
протягам — воля,
повна сваволя.
Якісь люди нишпорять по кімнатах,
як студенти по деканатах.
Чого шукають? Все тут до зносу,
все тут чекає сталевого троса.

(Всі чогось ждуть: бідні — достатку,
хворі — здоров'я, нащадки — спадку,
дивна бабуся чекає з війни чоловіка,
а внуки вже старші за нього віком,
квартирант, як рятунок, чекає квартиру,
підлегли — зрушень, а владні — миру,
герой за життя — безвісті по смерті, —
у сподівання — штанці протерті).

А вже, бачте, женуть будівельною зоною
крана стотонного,
крана стодзвонного,
мов художого мамонта до печери,
викривці-ноги під черевом.
Машиніст намацав сталевого нерва —
доісторично ревнув, печерно,
підняв на хоботі бабу чавунну,
опецькувату, валунну.
(А на думці у машиніста — його Орися,
біла, як зерно в горісі,
і легесенька, як з тополі пух).
— Побережися!

Ух!

Пішло! —

Немов цимбали, дзенькнуло скло
у пиловій каламуті...

— Люди!

*Повремените немножечко —
осталась кошечка!..*

— Бабусю, колись я Карпати залишив —
і не вернувся!

— Бабусю, я рідне село залишив —
і не вернувся!

— Сусідко, я друзів на війні залишив —
і не вернулись!

Нічому немає вертачі,
минуле — прах,
по ньому органно кряче
час, як птах.

По штукатурці із саманної ще епохи —
бах!

По опорах у струпах зеленого моху —
бабах!

По високих надіях чийхось —
бах!

По терпінню, що в добрість рядилось,
як цвіль по кутках —
бах!

По сумлінню, що в душах тайлось,
як дезертир по ярах —
бабах!

3

Над містом пролітав птах.
Летів білосніжно і легко.
Може, то був лелека.
Може, чиїсь літа.

Птаха не бачив ніхто,
ніхто не зойкнув здивованим голосом.
Вервечки людей і авто
крутилися чортовим колесом.

Ніхто на той час не дивився в небо,
ніхто не чекав ізвідти листа,
були в перехожих безкрилі потреби,
і днина була буденна, проста.

А птах пролітав повільно і широко
понад лісом з бетону і сталі.
Біла пір'їна безмовним ви роком
довго падала по спіралі.

* * *

Що буде — наперед не загадуй:
завтра стовісне.
Усе, що стиглим яблуком висне —
падай!
Падай, підлого! Відскиглила ти —
лети!
Падай, іконо немодного нині божка —
тяжка!
Падай, годиннику — ще за царя Гороха став —
відстав!

(Падають мазанки, падають мури...
— Шпар, машиністе! Потім покуримо.

Прийде на зміну скоро Оріся —
гей, не барися!)

Рвися,
карто імперій — залишив хто і навіщо? —
епоха віща!

Рвися,
паперовий лебедю сімейної гармонії —
в агонії!

Рвися
на волю, хатній дух астматичний —
не вічний!

4

*Біля руйновища з'явилася
дівчина у голубому.
Чи не машиністова Оріся?
Легко загойдалася в танку.*

Хить, хить —
цить, цить,
ледь, ледь —
геть,
геть,
дзень, дзень — цей, цей
дзінь, дзінь — цій, цій
той, той — ой-йой
хить — цить
ледь — геть
дзень — цей
дінь — цій
ой — йой!

Люби мене, ревнуй,
мій лебедю!
Доводь, немов струну,
до трепету!

Люби мою красу,
неволячи,

руйнуй мене усю —
не боляче!

Топчи, як зла орда
топтала Русь:
віки — жива вода —
я виявлюсь!

Руйнууй! Стара кона
Галактика,
а друга випина
з халатика.

Люби мене, руйнууй
без жалості,
губи мене — рятуй
від старості!

* * *

Руйнація — озон,
передчуття початку,
у неї свій закон
і золота печатка.
Руйнація — озон.
О запах тесу!
І цар покине трон,
унюхавши адресу.
Руйнація — озон.
О запах поту!
Бере і смерть в полон
людська робота.

(І все до нас
і після нас
в одну ріку спігає Час).

Руйнація — чума.
З руїн руїна,
крізь небуття туман
повзла Україна.

Руйнація — чума,
дим гомом'яса.
Найбільша в світі тьма —
найвища раса.
Руйнація — чума,
чортяче сім'я,
це — скорбна Колима,
це — Хіросіма.

І все до нас
і після нас
в одну ріку сплітає Час.
Є усьому ціна базарна —
напівганьба, напівосанна.

— То хто ж ти, хто ти є,
найкапосніша з грацій?
— Все те ж, дитя моє, —
Руйнація руй...

* * *

*Над пірамідою з битої цегли, тиньку, дранок і шмаття
ще й пил не розвіявся, як вона заворушилася...
З'явилася одна рука, друга...
Тишу розпанахав міліцейський сюрчок!..
З-під руйновища видряпався сивобородий Дід,
сів на поточену шашелем балку.*

Ви зруйнували дім. Я вийшов з-під руїн,
ані пилінки у старечім оці.
Підпалите Усесвіт, мов курінь, —
я вийду теж, обтрушуючи стронції.

Я — дух збереження, безсмертний дух,
я є у всьому: в мислі і в цеглині,
мені підвладні Простір, Час і Рух
і поклади матерії цілинні.

Я — дух збереження. Усе на терези!
Найбільша в світі мудрість — рівновага.

Землі потрібні різні полюси,
поко́ру зрівноважує відвага.

Ти, лю́дство, як заблукане дитя,
у нетрищах блукаєш безупинно.
Є два шляхи — буття чи небуття,
не помились у виборі, дитино!

Руїнація біситься не дарма:
дрімає розум — безум не дріма.

Один не спить, мечі кує,
і другий не очікує,
і цей і той кують мечі,
і той і цей не сплять вночі.

*Юна Руїнація, легко скачучи, піднялася
на розвалину до Діда. Той зробив рукою
знак: «Відчепися!» Але вона, посміхаючись,
обняла старого і закружляла із ним, повільно
розчиняючись на тлі грозової грибовидної хмари...*

- Руїнуй!
- Бережи!
- Спали!
- Погаси!
- Люби!
- Забувай!
- У пекло!
- У рай!

5

Мов кораблі, степами України
пливуть міста розложисті, курні,
а поміж ними човники дрібні —
біліють села, як легкі пір'їни.

Їх кидає розбурхане буття
із хвиль-долин на хвилі-височини,
немає затишку, немає вороття,
є вічний шторм і весел крик чайний.

Штормить, штормить і в світі, і в крові,
вода і піт однаково солоні,
а з кораблів пильнують вахтові
плавців у океанському полоні.

Для них широка палуба — що дуг...
Обсохнуть, обігріються і радо
стають до праці. Праця — свято,
в руках — канат, забуто плуг.

А хвиля б'є. А пінну далеч
голублять погляди смутні:
там ринуть човники дрібні
і ті, що в них пливти остались.
А море грало. Море гралось...

* * *

Я звик до міста, наче зроду
топтав асфальт, вдихав бензин,
вбирав тутешні мову й моду,
як цих проспектів рідний син.

Я звик уже. А зараз літо.
Згадав я степ, а там — жнива.
І кожна жилка ожива...
О, ні! Мене в мені не вбито.

Це тіло тут, а дух мій там,
де низка хат дріма в долині,
де плаче пташка на калині,
а дуб веде лічбу літам.

Я там. Уклін вам, білі хати!
Вам зараз тишу ремигати,
лиш тік, як рій, тепер гуде
та серед поля де-не-де,
мов у таріці з жовтим медом,
бджола темніє ледве-ледве.

Куди прямуєш, подорожній?
Хатини — вулики порожні.
Чи ти почув, як загула
в саду одна-одним бджола,
літати в полі вже безсила —
назустріч боса дріботить,
сухими крильми тріпотить.
О ненько, ненько! Бджілко сива...

* * *

Ой пасу я телята, пасу,
доки вечір не кине росу,
доки синій туман
не приляже на лан,
я телята пасу і пасу.

Мало хлопців тепер на селі,
ті — жонаті, а ті — ще малі,
лиш один парубій —
місяченько старий
женихом походжає в селі.

Ой пасу я телята, пасу!
Змию на ніч русяву косу,
прийдуть думи-рої
про далекі краї...
Я телята пасу.

6

Майна — віра! Майна — віра!
Сонце в струнах, наче ліра.
І на крані дві струни,
два басы-вуркотуни.

Віра — майна! Віра — майна!
— Звідки ти, дівчино файна?
— Лізь повище — видно з крана:
ген село Руська Поляна...

Віра — майна! Віра — майна!
— Иди за мене, незвичайна!
Є машина, і квартира,
і зарплата...
Майна — віра!

Віра — майна! Віра — майна!
— Ти прийшов куплять кохання?
Ех, душа твоя безкрила...
Злазь із неба!
Майна — віра!

* * *

Працюймо, працюймо! Бо праця — єдине,
що в світі ніколи не меркне, не гине.

Працюймо, працюймо! Бо праця крилата —
єдине, що ставить раба вище ката.

Працюймо, працюймо! Бо праця розкута —
єдине, що з темряви виведе в люди.

Працюймо, працюймо до сьомого поту,
нам доля дала велетенську роботу!

І думи в нас чесні, і руки здорові —
працюймо до поту, працюймо до крові!

* * *

Гей, машиністе,
змотуй турботи!
Відбухав ти чисто
частку роботи.

А ще екскаватори-однороги
не гундосили,
не чистили зуби об дорогу
бульдозери.

Вигребуть яму
для гіганта-мерця,
закладуть кубами
глину лиця.

Збіжаться нічні русалки
в будівельну зону,
вдягнуться шпарко
в комбінезони.

А для них уже тісто
цементне міситься,
уже сяють врочисто
чотири місяці.

Що за дивний бадмінтон —
кельмами?!

Нічого не вдіє сон
із шельмами.

Ой співатимуть-сповиватимуть
постать строгу,
рукавичками лоскотатимуть
цегляні ноги,

лоскотатимуть східці-ребра,
ще й вікон срібло —
аж руки терпили,
аж стало світло.

Ой розбіглись русалки
вже на спаді нічки...
Дім високий, як тополя,
виріс біля річки.

7

Куби. Циліндри. Сегменти. Квадрати.
Доми. Дими. Застояний Дніпро.
Тут живемо. Тут будемо вмирати,
лишаючи хто молот, хто перо.

Невже ми живемо під час потопу?
Зникають звірі, птахи і ковил...
Асфальт, як льодовик, покрив Європу,
і посипає стронцієвий пил.

Куби. Циліндри. Конуси. Квадрати.
Модернізовані печери і вогні.
Хіба за це нема другої плати,
як наш Дніпро, як мова, як пісні?

Тривожний час. Та легшого немає.
І не було. І легшого не жди.
В передчутті великої біди
в людині все ж людське перемагає.

* * *

Центр наступає на околиці,
стирає грані між епохами,
він до небес тепер не молиться —
крокує поверхами-блоками.

Задкують злякані хатини
з-під ніг бетонної махини.

Та доки вивершить околиці,
старіє центр чолом і гамором.
Так Древній Рим упав, як горлиця,
від натиску васала-варвара.

Старіє центр. Новобудови
колишню велич переверщують.
По вавилоних стогнуть сови,
а молоді столиці першають.

І давніх храмів позолота
безсила шашіль днів збороти.
І все до нас
і після нас
в одну ріку сплітає Час.

* * *

Не лети, лелеко, із Черкас,
на будові не влаштовуй сварки,
де дарує юний верхолаз
дівчині букет електрозварки.

Не лети, лелеко, із Черкас —
помости гніздо на хмарочосі,
не тужи за стріхою, бо час
їде на міжзоряному возі.

Не лети, лелеко, із Черкас —
розкажу тобі веселу казку,
як шахтар покинув свій Донбас,
покохавши дівчину-черкаску.

Подивися, віснику добра,
як тебе вітають молодята!
Вилови їм хлопчика з Дніпра,
як дві краплі, схожого на тата.

Не лети, лелеко, із Черкас —
наші води стануть сумовиті.
Як ти, друже, житимеш без нас,
без Дніпра, єдиного у світі?

1970 р., Черкаси

КИЇВСЬКИЙ СВІТАНОК (Вінок сонетів)

1

Яка зоря світанок наш вінчала!
Купала нас яка блакитна рань!
Мабуть, Дажбог прислухавсь до благань,
і Лада світ в обіймах колисала.

Мечі ржавіли — сяяли орала,
минулася пора поневірянь.
Мужі в полях не думали про брань,
а трель пастуша в лузі щебетала.

Я вірю: був той день, чи навіть вік,
коли старе й мале дійшло до згоди,
не мав злоби до інших чоловік,
і дружньо гомоніли всі народи.

О ясна зоре, на якій з орбіт
ти знову так осяєш білий світ?!

2

Чи знову ти осяєш білий світ,
мій краю від Донеччини до Сяну?
Я хочу в давнину твою заглянуть —
у дзеркало і радощів, і бід.

Як птах з висот, а із глибин, мов кріт,
дивлюсь на тебе, земле нездоланна:
твої свята скупі були, а рани
кривавляться ще з літописних літ.

А був же час — літописи говорять —
ішла про тебе слава за три моря,
і дотепер простежується слід

гучних звитяг і мовчазного горя.
Ти не еси уяви марний плід...
О, недарма варяг відважний зблід!

3

О, недарма варяг відважний зблід,
доводячи до Києва дружину,
бо високо підняв полянський рід
свій частокіл — гніздо своє орлине!

Сюди летіли мрії стільки літ —
Олег поблід. Нема для слави впину,
у воїна — кривавий заповіт,
він переступить друга і дитину.

Не стліє ще в землі Аскольдів прах —
приб'є він щит в Царграді на вратах,
але й того володарю замало.

Сп'янілий від вина, удач і слав,
чи хоч один коли заброда дбав,
щоб Русь над Бористеном розквітала!?

4

Як Русь над Бористеном розквітала,
сплюндрована мечем чужих дружин?
І як орач із полем тут дружив,
де бігла за навалою навала?

Кульгава доля по ярах блукала,
тягнув ярмо і бойко, і русин,
і волиняк, і Подніпров'я син —
де тільки сили Україна брала?

З усіх боків імперії-спрути
точили з неї кров її гарячу.
Навіщо Бог створив таку терплячу
тебе, Вітчизно, з попелу й біди?

Якщо ти й досі в світі не пропала —
напевно, мудру думу загадала!

5

Напевно, мудру думу загадала
великокняжа сива голова,
бо бражник до світанку розлива
П'янки меди соратникам бувалим.

І вершники стурбовано снували
туди-сюди по княжому дворі,
і сповіщали долю знахарі,
у край далекий кликали цимбали.

А лиш зоря досвітня зайнялась —
все змовкло враз — музики, хороводи —
на ганок, наче сонце, вийшов князь,
і руку звів, і мовив: «До походу!

Покажемо ми недругам старим —
чого не знав ясновельможний Рим!»

6

Чого не знав ясновельможний Рим?!
Куди його ручиська не сягали?!
О, легіони мужні не дрімали,
а меч і підкуп, знай, своє творив!

Та никне все, що кров'ю підтекло.
Хитнувся Рим — хитнулося півсвіту,
і звалище із мармуру й граніту
імлою на віки заволокло.

А в пору ту із київської вежі
хтось приглядався до римської пожежі,
шептав, п'ючи заправисько руде:
— Той Рим упав, а другий тут гряде!

І тільки вітер в пущі повторив,
про що князь Кий в задумі говорив.

7

Про що князь Кий в задумі говорив,
мовчить писемність наша, лиш легенда
якась, бува, із чужини приплента,
розкаже нам, що пращур наш творив.

Чудовий був із небуття порив
синів слов'янських на шляхах всевітніх!
Об них розбились орди ненаситні,
немов вітри об груди яворів.

Але в тумані славні ті початки —
безсмертя роду нашого гарант.
Чи ми його розвіємо, нащадки?
Чи в слові оживе забутий ант?

Усе, що ширма часу приховала,
колись гуло від перса і до галла!

8

Колись гуло від перса і до галла:
«Іде могол! Орда іде! Набіг!»
І Калка до ворожих ніг упала,
неначе закривавлений батіг.

А галич множилась, а галич налітала —
не дасть рятунку замок чи барліг.
Допоки є ти, доки не зів'яла,
єднайся, Русь! Сурми в тривожний ріг!

А ще від угра аж до печеніга
підвладні точать ніж на тебе стиха,
бо примовкає твій державний глас.

Зумій же їх повести, Русь велика,
за їхню ж долю, топтану одвіку,
бо помине тебе щасливий час!

9

Та поминув її щасливий час.
Кривавий розбрат стався в рідній хаті:
побились рюриковичі пихаті
за Київ, як поети за Парнас.

(О владолоубство — синьогубий сказ —
ти гострий ніж на сина і на матір!
На запах влади всяке лізе в ятір —
і хижа щука, і дурний карась).

І княжий двір скривавіє, як плаха,
гучні походи, слава підуть прахом,
і позолота зійде, як луска...

А шапку Мономаха важкувату
вдягне на царську голову Москва
серед народів гордо панувати.

10

Серед народів гордо панувати,
пишатися багатствами світлиць,
приймати прохачів з усіх столиць —
хто б не бажав цю божу ласку мати?!

Хіба не легше інших розпинати,
аніж рабом самому впасти ниць,
чи накликати стріли громовиць
в сусідові, а не свої пенати?

Та добре усвідомив Ярослав,
що марний меч і тлінна всяка влада,
коли дрімає в неуцтві громада, —

і з тим гінців по всюдах розіслав
з мечів кувати кельми і лопати —
нерукотворні храми мурувати.

11

Нерукотворні храми мурувати,
увічнюватись величчю могил
одні лише володарі могли.
А що ченцю на незабудь обрати?

Краєць Дніпра видніється крізь ґрати,
і німбом золотіє небосхил,
і є перо, папір, і трохи сил,
і промінь думки, жаль якій вмирати.

Смеркає вже. До сну зове труна,
а в серці озивається струна
далеких літ, легенд і заповітів —

все, що любив чернець і кляв у світі —
і він почав, допоки день не згас,
святе письмо глаголити до нас.

12

Святе письмо глаголити до нас
прийшов монах із грецького Афона,
лише Ісус йому дороговказ —
тремти, тремти, Дажбожий пантеоне!

Не вірила в чужий іконостас,
але скорилась пастору сірома,
бо голос владного — то божий глас,
давно вже на Русі усім відомо.

Увірує — і піде, як сліпець,
на смерть і муки за чужого Бога,
і брата брат вбиватиме за нього.

Це добре знає навчений чернець,
і Лавра пам'ятає всі скорботи.
Гіркий той мед, а дні — неначе соти...

13

Гіркий той мед, а дні — неначе соти,
поети руські, пращури мої!
Ви з кобзами ішли в людські рої
подалі від пишнот і позолоти.

Ви йшли, хоч і ставали вам напроти
убивці в ликах вовка чи змії,
хоч і цькували ситі холуї,
ви промовляли правду до народу.

І ось тепер у рідній стороні
сказати слово випало й мені
в рішучу мить всесвітньої незгоди,

і горло палять звуки запальні —
не схибити б, не впасти б у красоти!
Чи ви не сон, о, київські висоти!?

14

Чи ви не сон, о, київські висоти?!
Чи тільки мить, щаслива наша мить,
яку ми вже безсилі зупинить,
підновлюючи давні позолоти?

— То хто ж ми, хто? — запитую усоте. —
Чого так сонно вогнище димить?
Чи ми вже встигли душі натомить,
напившись браги — давньої скорботи?

Вглядаюся в завощений сувій,
шукаю в ньому ключ моїх надій,
ще доки не здолала тьми навала.

О краю мій, очистити зумій
свої живі замулені начала!
Яка зоря світанок наш вінчала!

15. МАГІСТРАЛЬНИЙ

Яка зоря світанок наш вінчала!
Чи знову так осяє білий світ?
О, недарма варяг відважний зблід,
як Русь над Бористеном розквітала!

Напевно, мудру думу загадала —
чого не знав ясновельможний Рим.
Про що князь Кий в задумі говорив —
колись гуло від перса і до галла.

Та поминув її великий час
серед народів гордо панувати,
нерукотворні храми мурувати,
святе письмо глаголити до нас.

Гіркий той мед, а дні — неначе соти...
Чи ви не сон, о, київські висоти!?

1980 р., Черкаси

КОМУНІСТИЧНИЙ ХРЕСТ (Поема-репортаж)

Літераторам Черкащини присвячую

СВИСТ

Щомісяця партзбори,
а також партнавичання
а ще гучні наради,
і з'їзди, з'їзди, з'їзди...
Вся паровозна пара — у свисток!

КЕРІВНИЙ КРИК

Я не люблю, коли кричать —
люблю, коли будують.
Коли будують, не кричать —
кричать, коли руйнують.

СТРАХ

Хто звикнув бути підневільним,
той і вві сні буває пильним,
не скаже правди і кумі...
Мабуть, так само і в тюрмі?

НА КУХНІ

Вода на кухні крап та крап:
«Ти, хлопе, раб! Ти, хлопе, раб!»
А я не раб, не раб, не раб,
бо вже із горла вирвав кляп!

СЕКРЕТАРСЬКИЙ ХРЕСТ

ЦК, обком, міськком, райком —
всі шлють до Спілки* строгі постанови:
«Посилити, зміцнити, підтягти!»
Я їх читаю, наче піп, на зборах
і в сейфі силосую, як бур'ян.

МІЙ ПАРТІЙНИЙ ОСЕРЕДОК

П'ятеро партійців — письменники,
і стільки ж — книголюби-службовці,
серед яких і відставний полковник КДБ,
і відставний райкомівець з-під Львова,
і... кожне слово сказане січуть.

ЗЛОВРЕДНИЙ РУШНИК

Рушник над портретом Шевченка
в службовій моїй кімнаті
так непокоїв пильних служак,
що зняти його зайшов
сам секретар обкому ...
Дожилися!

ХЛІБ НАСУЩНИЙ

Я куштував і хліб службовця
і годувався хлібом педагога,
але найважчий хліб літературний,
і найсолодший — теж.

НАЧАЛЬНИЦЬКИЙ ВІЗИТ

Приїхав до Черкас земляк Левада
підняти тут тираж свого чотиритомника,
а заодно — й казковий гонорар.
Його ще й частували в ресторані
ми на свої останні копійки.

* Спілка — місцева письменницька організація.

РОЗДАЧА ЗЕМЛІ

Гостям поетичного свята
«В сім'ї вольній, новій»
начальство дарує пакунки землі
з Тарасової могили.
Священну нашу землю роздає!

У ШЕВЧЕНКОВОМУ

У селі, де виростав наш геній,
чиновники відкрили божевільню
для недорозвинених дітей.
І гуманно начебто. Так само
тут могли б відкрити і тюрму.

ПРО ВІРУ

На всі Черкаси —
одна жалюгідна церковця.
Здається, Ленін замінив Христа...
А на Великдень біля церкви —
погляньте! — рій людський!

КОЗАЦЬКА ЦЕРКВА

Коли у Шелепухах руйнували
іще міцну давньокозацьку церкву,
збудовану із дуба і сосни,
то люди нишком винесли ікони.
Одна із них стоїть у мене в домі.

НЕБЕЗПЕЧНА ПІСНЯ

Коли я на вечірці у селі
почав співати: «Гей, гук, мати, гук!»,
то голосне застілля враз замовкло.
За пісню цю у пам'ятні тридцяті,
бувало, відправляли у Сибір.

ТРАГІЧНА ЗВІСТКА

Телефонує із села Максим Гаптар:
«Загинув Івасюк... І ти, Василю, стережися!»
А як уберегтися, не сказав.
А хто це скаже?
Смерть завжди підступна.

ПОШЕПКИ...

Відвідуючи студію
імені Василя Симоненка,
я дивувався, а спитати ні в кого:
«Чого про *нього* тут
усі говорять пошепки?»

ПІДСТУПНИЙ «ДРУГ»

Скандал! Аврал! Чиновник із *обкому КПУ*
розклеював листівки зловорожі,
підписуючись: «Друзі Симоненка».
А на суді сказав, що це він так
боровся з націоналізмом.

НА ДОПИТІ

Кадебістів все бере «цікавість»:
як це я, партієць як не як,
а дружу із націоналістом —
із Хименком*, все ще недобитим?
Їм цікаво, а мені тривожно.

* * *

Жити, зважуючи кроки,
щоб не сталося мороки —
значить, жити без душі.
Це ж тюрма, товариші!

«ВІЧНИЙ ПАРТИЗАН»

Негода — колишній юний партизан,
тепер — мій керівник, хвалився:
якби під час війни зустрів Хименка,
то як бандерівця застрелив би на місці.
Я маю, значить, також стеретися?

ТОЛОКА

На зведення моєї дачі — шість на сім —
зійшлася майже вся моя літбратія.
Немолодий Хименко теж прийшов,
під свіжою стіною він сказав:
«Так і державу можна збудувати!»

ВЕЛЕЛЮБНІ

Дивуюсь, як це київські маестро
навчилися любити одночасно
компартію і неньку Україну.
Я пробував —
огидно на душі!

НАВЧАННЯ

Щомісяця проводжу я літстудії
із початківцями.
І з ними сам учусь.

ІДЕЙНИЙ РЕП'ЯХ

Директор музшколи Силкін
все кличе мене на виступ
в музейчику «Ленін і музика».
Я відмовляюсь, мабуть, вже вдесяте...
Який безсоромний реп'ях!

ТИХИЙ СТРАЙК

Змушують хвалити твори Брежнева —
твори-брехні, писані не ним.
Як же це відбитися від виступів
на гучних чиновницьких зібраннях?
Зранку йду до лікаря — і баста!

НА ПАРТЗБОРАХ

Зібралися розправитись із Линовицьким,
аби довіку він носив тавро,
бо дуже вже розвів сімейні чвари.
Хоч із Петром не дружні ми тепер,
та екзекуторам сказав я: «Не дозволяю!»

ГІРКА ПАМ'ЯТЬ

Пищу не для шухляди навіть,
а для схрону:
все пам'ятаю, що батька
саме в моєму віці
згноїли на каторзі десь.

ПРО МОВУ

Є Моринці, Холодний Яр і Канів,
і героїчний Корсунь, і Кумейки,
а в центрі краю, у самих Черкасах,
козацьку нашу мову затовкли.

САМОСПАЛЕННЯ

Із Канева чутка дійшла,
що на могилі Шевченка
спалив себе чоловік,
не маючи сил нести
невільницького хреста.

ПРО ГЕРОЙСТВО

Демонстративне самоспалення — це крок,
звичайно, героїчний. А хіба
щоденне самоспалення в труді
в ім'я Вітчизни —
шлях не героїчний?

НАШ БОГ

Хоч герої в нас є і будуть —
всяка доблесть короткочасна.
Одностайність — оце наш Бог!

ЗА КОРДОНОМ

Я із туристами поїхав до Болгарії.
(Це — тридцять культпрацівників плюс два сексоти).
Всі перейшли одразу на російську:
«Мы за границей все теперь — советские!»
Аж соромно за наш козацький край!

«И ДЫМ ОТЕЧЕСТВА НАМ СЛАДОК...»

Поїду в Донецьк — наче тут закордон,
в Черкаси вернусь — як додому.
Вертаюсь частіше усе з похорон.
«Вітчизну люби!» — всім відомий закон,
мені ж невідомий одному.

КОРСУНЬСЬКІ БАТАЛІЇ

Хмельницький тут колись розбив поляків,
і Сталін згодом німців тут громив,
а днями тут моя підбурена дружина,
від ревнощів охоплена безумством,
упала бомбою в літературний гурт,
щоб викрити мою подружню зраду...
Хай посміється той,
хто Корсуня не знав!

НАКЛЕП

Не так мені допекло
постійне стеження КДБ,
як вдарив наклеп недруга-лукавця
в ревниве серце подруги моєї
і рикошетом — у моє.

УМАНЬСЬКІ ОКАЗІЇ

1

Виступаю в Умані. Знайомий
пропонує нанести візит
Суровцевій, цькованій *гебістами*.
Піти не гріх.
А нас вона не сприйме теж за *них*?

2

З Тального заявивсь іще один знайомий
і повідомив: «Чорновіл Славко
прибув з тюрми (!) на похорон рідні.
Село неподалік — чи не заїхать!?»
Із Ч... я не знайомий. Казна що!

НАЛЯКАНІ

Письменницьким гуртом були в Звенигородці.
Вертаючись, в яру біля криниці
спинилися перекусить.
У мене вирвалось: «Нещасна Україна!..»
Всі злякано поставили чарки.

У ШАРГОРОДІ

Виступаю в Шаргороді на заводі,
де раніш містилась синагога.
У містечку діє ще й костел.

Йду попід домами з рундуками —
наче бачу історичний сон.

ПОКАЗУХА

В селі під Жашковом відвідали ми стан,
де ланковим — маяк славетний Парубок*,
а техніка під небом, під дощем
стоїть в багнюці й мокне... Ну й картина!
Як можна величатись у багні?

ХОЛОДНОЯРСЬКІ РЕЛІКВІЇ

1

В Холодному Яру, збираючи гриби,
знайшов я геть іржавий ніж.
Козацький? Гайдамацький?..
Чий би не був, а нагадав мені,
для чого він святився.

2

Неподалік Мотронівської церкви
в колючих чагарях і бур'янах
ховалось гайдамацьке кладовище.
І ось тепер *Обком* навів порядок:
зрівняв усі могили й розорав.

ПРО НАШУ ЛІТЕРАТУРУ

Серед нас видатних — одиниці,
відомих — трохи більше,
переважають вічні учні.
Усіх небагато. Та в нас
народний вкорінений дух!

* Парубок Омелян — політик із керівного кола теперішньої Компартії України.

НЕПОСТУПЛИВІСТЬ

Чому мене і досі ще трясуть
за книжку Дзюбину, яку я множив,
адже і автор вже її на волі?..
«Сознайся тільки — и беды не будет!»
А зрадити друзів — це що?!

ЯК БУТИ?

Соромно писати про Леніна,
соромно писати і про партію...
А спробуй книжку видати без них!

МАЙЖЕ ОДНОКАМЕРНИК

Після сімейного конфлікту
перебиваюся-живу в одній кімнатці
із самотнім літнім чоловіком —
колишнім вчителем, бандерівцем і в'язнем*.
Такий і я — щоправда, не сидів.

БОРОТЬБА УПА

Питаю старого повстанця,
що років п'ятнадцять відсидів:
— Чи варто було боротись,
коли уже й німець зламався?
— Народ — не гнила колода,
з якою що хочеш роби!

КОЗАЦЬКА ДУША

Допотопний дідусь із Кумейок
все ходить в козацькій шапці.
Як родич, йому я порадив:
— В мороз ви носили б вушанку!
— До скону не вдіну *совецьку!*

* Йдеться про Чернеця Степана, волиняка, після відсидки — мешканця Черкас.

ПОРІЗНО

Сьогодні я ночую на дачі,
син після вечірки — у друзів,
дружина — вдома.
Чи може нам приснитись
один щасливий сон?

ХТО ПРО ЩО

Моїм однокашникам

Шукають хлопці, пишуть хто про що:
ось Прус — про дівчину із острова Кіото,
Жарков — про херувимів, що хропуть,
Шпак — про війну, якої і не нюхав,
а я — про себе, важко, а пишу.

«ГЕРОЙ» НАШОГО ЧАСУ

Він був таким героєм — ого-го! —
аж поки не потрапив у тюрму.
А там отямився,
покаявся в гріхах —
і на свободі б'є вже по своїх.

У ГЛИБИНІ

І до неволі звикають,
як до нелюбої жінки.
Тільки в душі невсипно
магма гаряча клеоче
і розбухає вулкан.

1979–1984 р.р., Черкаси

ШЛЮБНИЙ ЧОВЕН (Вінок сонетів)

*«Пливе човен, води повен
та й накритий листом...»
Із народної пісні*

1

Коли між нами злагода і мир,
тоді ніхто із нас не має тіні,
бо тінню кожний з нас стає віднині
для другого, неначе поводир.

І не потрібний нам обом буксир —
обоє пливемо за течією,
від нігтя до брови стаєш моєю,
як я твоїм, коли між нами мир.

Та раптом набіжать свинцеві хмари,
і в сутінках ти губиш звичні чари,
і гостре «я», мов блискавка, січе,

і грім погроз гримить над головою,
але в пільмі знайду твоє плече —
знов дні біжать безжурною юрбою.

2

А дні біжать безжурною юрбою,
немов зі школи жваві школярі,
однакові, як в місті ліхтарі,
і ти стаєш покірною рабою.

Хоч їдуть вже в ракетах — не гарбою,
космічні мандри нині на порі,
тобі потрібні тільки якорі,
які єднали б лиш мене з тобою.

Та прийде час — захочу злету я —
і прощай, буденщино моя!
Мій дух запрагне волі і спокою.

Лечу, спаливши за собою міст,
минулі дні — комети довгий хвіст —
я з висоти люблюся тобою.

3

Я з висоти люблюся тобою,
з тієї, котру досвідом зовуть,
бо в почуттях осіла каламуть,
нав'язана юнацькою гульбою.

Ще бачити я рад перед собою
в тобі дівочі риси весняні,
не збронзовілі ще, не кам'яні —
з грайливими вустами і бровою.

Але тепер я маю помічати,
що ти вже мати, і її печать
окреслює твої ще юні риси.

Хоч в них ще помічає пильний зір
то еротичний лиск кіноактриси,
то дерево, задивлене у вир.

4

Як дерево, задивлене у вир,
не бачить у воді свого відбитку,
так і мені себе тоді не видко,
коли в чуттєвий поринаю вир.

Людина вже давно-давно не звір,
та більше звіра в світі чинить збитку,
у всьому прагне більшого наїдку,
мечі кує із думкою про мир.

У мене захист є наготові
для критика, що скаже: «Дивина!
Ти войовничість тулиш до любові».

— Так, так! — скажу. — Ця фея чарівна,
якій підвладні слава і струна,
буває ще нестримніша за повінь.

5

Буваєш ти нестримніша за повінь,
моя уяво, каторго моя,
коли сичиш, гнучка, немов змія:
— Ти — сторож при украденій любові.

Обоє ви давно в злочинній змові:
вона — для іншого, а ти їх обікрав,
і добровільно сам собі обрав
сімейний віз, призначений воліві.

— Мовчи, уяво! Знай собі своє —
для творчості у тебе простір є.
Вогонь життя в очах мого дитяти

із небуття явила світла мати —
нас над усе єднає спільний плід,
любов'ю розтопивши вічний лід.

6

Любов'ю розтопивши вічний лід,
наш рід росте ще від часів рубила.
(Історія сліди ті загубила,
чи то, як пес, бере ще тільки слід).

Ми, люба, кладовище всіх тих бід,
що громом падали на плечі роду,
і одночасно всю красу народу
ми несемо в собі, як первоцвіт.

Так важко нам і так бентежно жити,
як пагону, що рве бетонні плити,
в передчутті всесвітньо-людських бід.

Кріпись! Якщо призначено судьбою
вціліти в світі тільки нам з тобою —
заповнимо собою цілий світ.

7

— Заповнимо собою цілий світ! —
вже не один волав і рвався з цепу,
і не один вже влазив у халепу,
ламав хребет або ховався, мов кріт.

Я вже збагнув: аніж топтати світ,
то краще увібрать його у себе,
до серця прижививши, як прищепу —
тоді він буде твій, як твій же плід.

О подруго, мій світе незбагнений,
веду в собі за тебе бій священний!
Всі «я» твої до купи як звести,
на сумнівах поставивши хрести?

Чи без жалю скажу тобі, любове:
— Ти вся моя, бо я тобою повен!?

8

«Ти вся моя, бо я тобою повен!» —
гукнув у сім'янинові поет,
гукнув красиво, тільки ось секрет:
куди пливе у парі шлюбний човен?

Як у Ковчезі, повно в нім диковин,
а весла різні: *в неї* — ставкове,
у нього — і по морю попливе, —
та не туди пливе сімейний човен.

Стоїть, заякорився за поріг,
об якір тільки гості чистять ноги...
Хто без вагань канат рубати міг —

і вільним козаком через пороги —
галасвіта, без друга, без керма!?.
Тісний наш світ — а іншого нема.

9

Тісний наш світ — а іншого нема.
Любов ми розгубили у дорозі.
Отак, бува, сінце везе на возі
господар ледаченький і дріма,

прокинеться — аж гульк! — його катма,
лиш бачить на сидінні під собою
мізерний жмут, що був колись копою —
а вже позаду хукає зима.

Усе, що ми взяли на шлюбний поїзд:
повагу, співчуття, дзеркальну совість —
так само розтрусилось крадькома.

Оглянешся — а що іще зосталось
на станції, за котрою вже старість?
Посвітить сонце — знов панує тьма.

10

Посвітить сонце — знов панує тьма.
Коли не честь, а страх перед очима,
коли не друг, а ворог за плечима —
нічого в світі гіршого нема.

Отак і космонавта тисне тьма,
немов курча в тоненькій шкаралуці,
чи світлячка у непролазній пущі,
коли йому попутника нема.

Та гіршої, як в парі, самоти,
хоч світ увесь обійдеш, не знайти.
Зазнав і я. Та доля справедлива:

мене живила думка потайна,
що зникне самотинності мана,
немов коханка жадібна і хтива.

11

Ні, не коханка жадібна і хтива
розвіє вже тепер мені журу —
я кличу жінку, схожу на сестру,
на матір схожу, строгу і дбайливу.

Отак моряк в годину нещасливу
у морі штормовому серед скель
все вигляда надійний корабель,
а не кокетку-яхту пустотливу.

Хоч приклад, може, вибрано невлад,
бо потопаючий і соломинці рад,
дарма що сподіванка ця зрадлива,

та вірячи, що шлюб і серед гроз
гармонію несе, а не хаос,
чекаю я в житті нового дива.

12

Чекаю я в житті нового дива.
І раптом не вві сні, а наяву
мені шепоче жінка: «Я щаслива,
бо знаю, задля кого я живу!»

Не так, напевно, благодатна злива
враз освіжає зелень степову,
як наша перша зустріч полохлива
вдихнула в мене віру: оживу!

Якщо всі дні у тижні — тільки будні,
одна печаль, що в травні, що у грудні —
лиш недруга цим щастям наділю.

Моє ж прийшло, грайливе наче мавка,
сміливе, як Маруся Богуславка —
закреслюю минуле без жалю.

13

Закреслюю минуле без жалю.
Коли приходить сум не знати звідки,
і ревнощі — усе частіші свідки,
це значить: почуття вже на нулю.

Ні віщі сни, ні мудра ворожба
дарма йому нову готують клітку.
Женитись в юні роки — йти в розвідку,
у зрілості одруження — судьба.

Здавалося б: вже стільки пережито,
тримай в руці синицю діловито —
чого услід дивитись журавлю?

Та вдруге розцвітаючи під осінь,
я втрати не боюся вже, як досі,
я знову відчуваю, що люблю.

14

Я знову відчуваю, що люблю,
відходжу, як примерзла взимку гілка,
і дорога стає мені домівка,
як порт приписки милий кораблю.

Хоч всі бруньки в душі не оживлю
і згадки не спалю, немов копірку,
та ніжність, ніби сховану в копилку,
я нині віддаю, а не коплю.

А чоловіку треба небагато,
коли є мудра жінка — справжнє свято
і любовна згода — міра з мір.

Поєднані, мов у вінку сонети,
ми схожі на міжзор'яні ракети,
коли між нами злагода і мир.

15. МАГІСТРАЛЬНИЙ

Коли між нами злагода і мир,
а дні біжать безжурною юрбою,
я з висоти люблюся тобою,
як дерево, задивлене у вир.

Буваєш ти нестримніша за повінь,
любов'ю розтопивши вічний лід,
заповнюєш собою цілий світ —
ти вся моя, і я тобою повен.

Тісний наш світ, а іншого нема.
Посвітить сонце — знов панує тьма,
немов коханка жадібна і хтива,
і від життя я жду нового дива.

Закреслюю минуле без жалю:
я знову відчуваю, що люблю!

1982–85 рр., Черкаси

ЗЕЛЕНИЙ КИЛИМ БАБИНОГО ЯРУ
(Етюдна поема)

1

Де тут лежать українці?
А де євреї?
Над усіма — зелений теплий килим.

2

У світі богообраних нема —
і за надмірну велич
жде розплата.

3

О смерч війни!
Загнав в одну могилу і героїв,
і тих, хто навіть Богом гендлював.

4

Ще перед тим, як німці у Яру
стріляли неєвреїв і євреїв,
чий то комісари двадцять літ
встеляли землю українським трупом?

5

У тридцять-голодному році
вся Україна була
схожа на Бабин яр.

6

Хоч глибоко в землі
порозумійтесь між собою,
несхожі людські черепа!

7

Дерева обнімаються гілками,
а корені зчепилися в землі
не на життя — на смерть!

8

Мабуть, у попередньому житті
ви не були лукавими людьми,
стрункі тополі!

9

Згадуючи Олену Телігу

О, не топчіть, не топчіть
яскраві ці квіти в росі!
Можливо, це очі Олени...

10

*На перетині вулиць Олени Теліги
й Олега Ольжича подумалось мені:*

Перед героями безсила навіть смерть,
бо їхній дух
живе у наших душах!

11

Усім, усім полеглим у Яру
хай буде спокій!
А героям слава!

12

О, як тут ясно видно, що планета —
наш спільний дім,
могила спільна теж!

13

З приводу поминальних урочистостей

Оратори, не торохтіть словами,
немов кістками,
що лежать в землі!

14

Звернення до інтуристів

Ви поклонились бронзовій Мінорі.
А цій землі ви поклонились,
заїжджі гордії?!

15

Я розумію, чому
чорне гілля похилив
дуб — очевидець війни.

16

Невже і тут вигулюють собак?!
Ні, не пускав би я сюди вівчарок!
Нагадують ці звірі про конвой.

17

Пам'яті розстріляних динамівців

Гей, хлопчаки!
Не гупайте так голосно м'ячем
на черепах колишніх футболістів!

18

Ви хочете знати,
скільки людей тут забито?
Тоді у гаю полічіть
листя зелених дерев!

19

Щовечора спалахує над Яром
найвища телевежа,
як свіча!

20

Здавалося б — простий дубовий хрест!
А перед ним і сонце
зняло свій бриль!

1997–2002 р.р., Київ

ДРУГ МІЙ САД (Поема з пелюсток)

1

Три дні я вдома,
три — на дачі,
Мов між коханками,
ревнивими до того ж,
моє поділено життя.

2

Не сподіваючись на райський,
я сад земний собі зростив,
як Хтось зростив для себе Всесвіт.

3

Якщо існує рай небесний,
то він нагадує мій сад,
хоча й без ангелів і гурій*.

4

Навіть мій скромний будинок
серед квітучого саду —
палац!

5

Над хвiрткою звисає
сливова гiлка низько.
Вклоняюсь — не зрiзаю!

6

Я роздивляюся кругом:
ну хто до пари їй,
такій розквітлій вишні?!

7

Невже так само божевільно
мій сад цвістиме і тоді,
коли мене не стане?!

8

А хто б дививсь
на цю дуплисту грушу —
але цвіте, і як цвіте!

9

Хай що б там не було,
а вмерти я не зможу
в травневому саду!

10

Навіть злодій нічний
не наважиться вдертись на дачу
при світлі квітучих дерев!

11

Сумно!
Другий рік поспіль
яблуня чогось не плодоносить.
І я за десять років
ані книжчини видати не зміг.

12

Мовчазні мої дерева,
вас я краще розумію,
аніж київський Парнас.

13

Мабуть, на дачі я
нагадую ченця.
Але сповідую бунтарство!

14

Що це за дика мода?!
Зранку горланять на дачах,
наче граки, гучномовці.

15

Гай-гай! І ви, шпаки,
за довгу зиму розучились
по-українськи розмовлять?

16

Як збідніло українське небо —
жодного птаха високого лету!
Всі по кущах.

17

Так довго я не заявлявся на дачу,
що ящірка, колись не боязка,
тікає вже від мене стрімголов.

18

Полюючи на ящірок,
в мій сад забігла білогруда ласка,
немов манюній тигр.
Я ж, мабуть, здався їй ведмедем,
а місяцем — мій бриль.

19

Коли я в хату серед саду
заніс букет тройзілля,
то навіть сонний павучок
в кутку на стелі зрозумів:
сьогодні — Тройця!

20

Сходило сонце —
я низько йому поклонився
і знову розправив плечі:
хтось і від мене чекає
сонячних справ!

21

Лиш під вечір слухаю новини:
хай за день підросте Україна,
наче сад молодий!

22

Я вже старий,
а сад ще молодий.
Приглядаємось,
жаліємо один одного,
як близькі люди.

23

Про причину моєї смерті
можете говорити:
«Він помер від любові!»
Не питайте: «До кого?»
До всього і всіх!

24

Двоє гарних шовковиць
завів я на дачі:
посеред городу — для себе,
на вулиці — для людей.

25

Ура! Черешні патичок
прийнявся і росте!
Ще б до плодів дожити.

26

Хіба я посадив би коло дому
кизил у найтеплішому кутку,
якби колись не рвав його
у горах Криму?!

27

Кругом такі жоржини зацвіли!
А ви, джмелі, чого обсіли так
ехінацею — гостю із Америки?

28

Обсіла вершечки черешні,
спотворила листя на сливі
і сік із калини п'є
інтернаціональна тля...
Як схожа на людей!

29

Я із безжальною любов'ю
облагороджую дерева у саду.
Перещепити б ще
здичавілі гілки
на дереві України!

30

Старого ви питаєте мене,
навіщо вірші я пишу,
навіщо сад новий саджу?
То заодно уже спитайте:
а нащо в світі я живу?

31

А ще я посаджу
і кущик бузини:
зроблю колись сопілку!

32

Молодий посадивши сад,
я ходжу як закоханий
в юну жінку!

33

Ще вишня не одквітла,
а яблуня вже біла,
весна ще не минула,
а я по ній жалкую,
за юністю неначе.

34

Гроші — спокуса,
жінки — спокуса.
А без них життя — не життя!

35

А на схилі віку закохатись —
значить накликати бурю
на свій постарілий сад.

36

Себе я почуваю гультяєм,
коли дивлюся, як щодня
свої вилизують городи
старенькі дачниці —
колишні вчительки.

37

Я тим і сим
продовжую життя
деревам у саду.
Можливо, це вони
продовжують мое?

38

У шпаківниці я зробив мале віконечко,
щоб оселилась якнайменша пташка,
бо їй найважче в світі виживать!

39

Гей, вуже, що живеш
у заростях малини,
стережися!
Вона поспіла —
ми йдемо збирати!

40

Усі сусіди борються з кротоми,
лиш я дивлюсь щоранку невороже
на свіжі кротовини-терикони
і мимоволі згадую Донбас.

41

Місяць тому
мій брат помер у Донецьку —
а гілка черешні в саду
під Києвом
в мене засохла.

42

Холодному покійнику на руку
безжурно сів метелик-одноденка.
Попереду у нього — півжиття!

43

А перед вікнами на дачі
я сині півники найперше посадив —
мого дитинства квіти.

44

Кого ми любимо —
найбільш нам ятрить душу,

як ця смородина —
не родить, коверзує.
У кого тут вона набралась примх?

45

Моя дружина знов
не приїжджає довго так на дачу —
бур'ян, і той,
уже засумував!

46

Сапаючи город,
я обминаю кущик лободи:
допомагала вижити в дитинстві.

47

Такий плечистий вимахав будяк —
немов козак стоїть серед городу —
ну як я підніму на нього серп?!

48

І сивенький полин,
наче долю чиюсь,
сапаючи, я також обминаю.
Чи моя сивина розучилась
розрізняти добро і зло?

49

Хух! Нарешті на городі
покінчив я з бур'янами.
От би ще на Україні
так вчинити з ворогами!

50

Годжу горіхові,
як вередливій жінці.
Рости не хоче,
наче вивіряє
мою довго терплячу доброту.

51

Гірше хвороби легень і печінки
ревнощі жінки, збляклої жінки.
Квітка без цвіту, без аромату
тільки в шипах вже знаходить розраду.

52

Щось рано відспівалися зозулі.
Чи соромно їм стало заявляти,
що по чужинах кинули дітей?
І українська поетична знать
дітей повідправляла за кордони.

53

Я знаю, ти брешеш, зозуле,
віщуючи віку без ліку,
а слухати все ж приємно!

54

За літо краще тільки літо.
Теплом, як медом, все залито.
І кожна віть спішить сповна
напитись сонця, як вина!

55

Невже в цю спеку ходять в гастрономи?
Мені в саду й амброзії не треба,
коли є хліб, цибуля і кисляк!

56

Господи, поспіли абрикоси!
Скільки одразу сонць
просяться з неба упасти!

57

Хай у сливи цвіт бліденький —
а які плоди медові
і наливка, як нектар!

58

Нарешті перші персики вродили.
Рум'яні, пишні —
аж зривати жаль!

59

Ми задоволені обоє,
мій друже винограде:
ти — гронами тутими,
я — думками!

60

Як рясно нині груша плодоносить!
Так само рясно віршами моїми
усіяв у Криму свою газету
мій щедрий друг
Данило Кононенко.

61

Бувають восени
такі ласкаві дні,
як очі люблячої жінки!

62

Таємний в'язень є в моїм підвалі —
усе ніяк не вирветься на волю
трирічне мною зроблене вино!

63

Я так немилосердно
обрізаю лозу виноградну,
наче правлю
свій довгий вчорашній вірш!

64

Вибачай — прощай, винограде старий!
Ріжу стовбур — як роги оленя.
Наді мною також ніж заносить кривий
невблаганна година оновлення.

65

Яка вдалась розкішна обліпиха!
Стоїть руда від ягід,
як лисиця.

66

Не всі червоні кетяги, не всі
я восени зрізаю на калині.
А чим тоді поласують узимку
червоногруді снігурі?!

67

Кого я не люблю — так це мишей!
І все ж качанчик кукурудзи на городі
на зиму я поганцям залишив.

68

Як журавлі неохоче
звивають прощальний вінок
в осінньому небі!

69

Листопаду услід
розвели дерева голі руки:
отак знову ні з чим
треба у зиму йти!

70

Обережно, із ваганням
обрізаю кущ троянди,
наче синові своєму
я стрижу юнацький чуб.

71

Старенька грушо-сестро,
ти вже засинаєш?
Дай, Боже, нам зустрітись навесні!

72

Вдень і вночі мимо дачі
пролітають кудись електрички,
як хвилини мого життя.

73

На безлюднім пероні
хтось доганяє очима
швидкі вагони.
Колись не встигну і я
на потяг життя.

74

Я в юності оспівував жінок,
тепер же сад квітучий величаю.
Чи встигну ще звеличить чорну землю,
яка навіки вже мене обійме,
як обіймали в юності жінки?

75

Мій сад постарів.
Найближчі люди змінились.
Кохання в душі відцвіло.
І тільки любов до поезії
ясніє в мені, як раніш.

76

Не зважають на іній —
цвітуть безстрашні хризантеми.
Вчися, душе моя!

77

За стіною снігопаду
видно тільки, як на гілці
грак дрімає в білій шапці.

78

О молодість!
Стоїть, як дівчина,
калина на морозі
і вітрові радіє,
і снігам.

79

Який мінливий сад!
То він квітчає землю,
то сніг — його.
Щодня я мимо йду,
минаю разом з ним.

2005–2007 р., станція Новотроянда, Київ

ГЛАДІАТОРИ ДОБИ (Сонетна поема)

Присвячую Віталію і Володимиру Кличкам і...

1

Мені байдужі всі очки,
що виграються у футболі,
де м'яч гуртом ганяють в полі,
але коли брати Клички,

як гладіатори, виходять
на ринг тісний і сам на сам
юрбі голодній кров'ю годять —
я лиш молюся небесам!

Поет також на рингу сам
воює з вічністю як може,
і хто в цій битві переможе,
відомо тільки небесам.
Брова розсічена Кличкова
жертв вимагає і від слова.

2

Сонет і бокс — такі далекі речі,
бо вірш — тонка поетова душа,
боксер же покладається на плечі,
але борня обом їм не чужа.

Не всім борцям до ніг лягають квіти,
немало їх конає на кону.

Я теж лежав, нема де правди діти,
і ледве виринав із туману.

Я бій люблю справдешній, як на рингу,
хоч і старий, а вчуся у Кличків.
Слова мої, не йдїть на балачки —
вкладайтесь, як удари, в кожную книгу!
Про славу скаже кожний чемпіон:
вона минає скоро, наче сон.

3

Минає слава скоро, наче сон,
та не минає поклик перемоги.
Хто за життя лиш пише некрологи,
не вартий слави — просто епігон.

Спартак був на арені чемпіон,
та рабська слава — то іще не воля.
Він не забув, з якого виріс поля,
за волю вмерти — ось людський закон!

Тому мені не дивно, що Кличко,
на цілий світ відомий гладіатор,
у казино не ріжеться в очко,
в банкетах час не спалює затято.
Звільнити Київ від хозарських лап
лиш вільний лицар зможе, а не раб.

4

Хто для Вітчизни стане Спартакoм?
Ні, не пани-банкiри-ліберали,
які народ до нитки обібрали
і бавлять нас словесним гопаком!

Повірю швидше тим, хто кулаком
навчився захищати власні груди.
За лицарем скупають спрагли люди,
як ринг уже скупає за Кличком.

Пів-України нині за кордоном
шукає долі, наче козаки.
Роз'їхались і хлопці, і жінки —
не кожний з них повернеться з мільйоном.
Та тільки із такого козака
ми діждемось нарешті Спартака!

5

Ми діждемось, звичайно, Спартака,
якого не підкуплять за мільйони.
А за кордоном наші батальйони
так важко заробляють п'ятака.

Кому вони виборюють свободу?
Не там, а тут потрібна їх рука:
уже земля від Заходу до Сходу
стомилася чекати Спартака.

А воїн і один у полі — воїн,
якщо такий він воїн, як Кличко,
який влучати звук не в молочко
і розпочав свою найбільшу з воєн,
і Київ — це його найбільший ринг —
набридли в ньому оргії бариг!

6

Чого я про Кличків та про Кличків?
Невже героїв інших в нас немає?
Та що ви?! Що! Хай Бог мене скарає —
героїв тих, як влітку світлячків!

У Раді он геройствує Могильський,
що з кодром заковтнув увесь Донбас,
і наш Поет там рикає весь час,
неначе лев, але занадто свійський.

Що є такі герої — що нема...
А справжні леви тільки на підході,

вони вже дозрівають у народі,
ось тільки повивальників чортма.
У повивальницях сьогодні — лжегерої.
А без героїв — начебто без зброї.

7

В моїх сонетах лірики нема,
бо схожі більше на боксерські джеби*,
які рятують радше від халепи,
і ними бій не виграєш дарма.

Хтось із трибун словами б'є, як хуком*,
і нас, мов рибу, ловить на макуху
(цей образ вперше вжив Борис Ілліч —
отож, йому від мене могорич!).

Лиш захистом тут ради не даси.
Погляньте, як Клички носи ламають —
і славу, і до слави дещо мають.
Ми ж під пахву ховаємо носи.

Коли із нами бій ведуть без правил
і хочуть нас зрубати, наче явір —
забудьмо про сопливий етикет —
нехай не в нас, не в нас тріщить хребет!

P.S.

Я цей сонет розширив понад норму,
старий уже — утратив добру форму.
І все ж я невинуватий оптиміст,
бо форма не важливіша за зміст!

8

А ви скажіть мені, шановні браття,
навіщо Бог дає таке завзяття,
як дав мені у ці святкові дні,
щоб не сидів, як пень, в самотині?

* Джеб, хук — різні способи нанесення ударів.

Навіщо вивів раптом на арену
зі звірами, але без глядачів?
Це значить — дух ще в нас не зледачів,
раз і мені старому дав знамено!

А будь я повносилий, як боксер,
та не простий, а з розмахом Кличковим —
я б запалив вас духом гарячковим,
що від часів Богданових завмер.
Як потрясти ще треба наші душі
такі слухняні і такі байдужі!

9

Слухняні йдуть, звичайно, в козачки,
туди, де бенкетують бусурмени,
слухняним і не сняться ті арени,
де левами розгулюють Клички.

Їм, тихим, сняться ніжні балички,
бо не смакує, бачте, наше сало.
Слухняні вже й самі пообростали
свинячим жиром — хоч на шашлички!

Бог не скупий — сповняє вільним духом
усяку плоть — і сильну, і слабу.
А хто холуйським вражений недугом,
той, як хробак, і за життя — в гробу.
У нас другого вибору нема:
або ми — Божий храм, або тюрма.

10

Не нами це придумано, не нами,
що гладіатори завжди були рабами,
свободу мали тільки у бою.
А ми де здобуваємо свою?

Всіма земними благами багаті,
ми ладу не дамо у рідній хаті.

Он Святослав ходив аж за Дунай —
а печеніг випалював наш край.

І ті, що нині світом володіють —
своїм нащадкам раю не посіють.
І раковій пухлині є межа,
коли доходить справа до ножа.
Та не біжіть в крамниці по ножі —
вони в душі виблискують, в душі!

P.S.

І цей мій вірш попахує памфлетом.
Нічого! Ще порадую сонетом.
І нащо я обрав складну цю форму?
Поб'ють іще колеги за реформу!

11

Нікого не цікавить, скільки поту
пролле боксер до рокових змагань.
Трибуни люблять лиш його роботу —
і хоч помри, а бийся і тарань!

Ніхто не бачить і моїх старань
за чесне слово і за Україну,
бо читачеві дай лиш філігрань
добірних слів — не просто писанину.

Мене не всякий сприйме інтурист,
Кличків не сприйме, може, хтось на Кубі,
але в мистецтва є великий зміст —
ладнати між людьми надійний міст.
Борімося, мої братове любі, —
перемагає тільки оптиміст!

12

Нехай ми — гладіатори доби,
хай для чужих розваг ми на арені —

та в нас бунтують корені недремні
і не дають заснути від ганьби.

Які уже імперії пропали —
а ми ще стоїмо — ану зігни!
Хай для Європи ми — провінціали,
та в наших душах пахнуть полини.

А звідки наші браття Аполлони? —
хотів би я спитати ворогів. —
Хіба не із козацьких берегів?
Авжеж не з Риму і не з Барселони.
Панове, в світі правда лиш одна:
свій Бог, свій дух і рідна сторона!

13

Ми не такі гартовані, як німці,
серед яких жили-були Клички,
а Україні кланялись, як тітці,
що кликала в село на шашлички.

Не до лиця красиві балачки,
коли уже за обрієм Вітчизна.
Та у Кличків, хоч і рука залізна,
не вирости у душах колючки.

І не пишу я солодко і слізною,
що українці рідні всі украї
і хоч усіх до серця пригортай —
але усім нам рано або пізно
наскучить чи Канада, чи Алтай —
і серце полетить у рідний край.

14

В минуле оглядаючись, я знаю:
моя хатина не стояла скраю,
у ній за більшовицької доби
тулились розкуркулені раби.

Весь рід мій бився в шахтному забої,
немов боксер спітнілий у двобої.
(— Знов не сонет?! — кольне мене естет,
і справедливо, бо пишу памфлет).

Пишу — грішу — пишу, бо добре знаю,
що Україна не стояла скраю.
А ще хтось сумнівається хіба?
Вона була і нині є раба.
Із добрими селянськими руками
стоїть серед Європи вже віками,
несе туди і хліб, і сталь, і мед —
і тільки поглядає на бенкет,
і тільки поглядає... А завзяті
хозари порядкують в нашій хаті
і хитро потирають кулачки.
До них ще не добралися Клички!

15

Поет і гладіатор — як брати
(їх мало, але можна ще зустріти),
їм на арену мужньо треба йти,
«але про це не треба говорити» —

слова Костенко Ліни повторю,
пригадуючи їх не випадково,
бо дороге мені бійцівське слово.
А бій за волю я боготворю!

Люблю я східну й західну зорю,
Донецький кряж і голубі Карпати.
Яким їх словом можна об'єднати?
Лиш словом « в о л я » — твердо повторю!
Моя земля одвіку — поле бою —
вже час із бою вийти не рабою!

16

Європа ще показує нам дулю,
і ми від неї сховані у тінь,

ій не до наших жалібних квилінь,
бо ми граблями знов набили гулю.

Чи можна нам покластися на Юлю
без українських видимих корінь,
яка жадає долі героїнь,
не боячись, що в серце всадять кулю?!

Ви кажете: «Немає таємниць —
вона про славу думає, про гроші...»
А, може, читачі мої хороші,
земля ще нам народжує орлиць?
Чи недруг стане підставляти спину,
йдучи із нами в бій за Україну?!

Сонет скінчивсь, а запитань ще тьма.
Ось відповіді певної нема.

17

Земля подарувала нам орлиць —
сестер по духу, рідних і чужинок —
прекрасних Чураївен, Українок
й Олен Теліг — безсмертних наших птиць.

Чого ж ми, хлопці, хилимося ниць?
Орлів у нас, можливо, малувато?
Так, так, було їх вибито багато,
але ж орли походять від орлиць.

Орлице Україно, випрям крила!
Нових орлят ти знову народила.
Зігрій їх, мати, випести й доглянь,
не викидай з гнізда в чужинську твань!
Вони, злетівши високо у небо,
зі славою вертаються до тебе.

1–7 січня 2008 р., Київ

ЛІАНА

(Поема-балада на гуцульський мотив)

*«Ніхто не заплаче: ні отець, ні матка,
лем за мнов заплаче три дівчатка...»*

Із народної пісні

1

Гой, на морі вітер синій
колисає хвилі.
Я зустрів серед гліциній
оченята милі.

Ой, ви очі-поторочі,
бодай не заснули,
зчарували проти ночі
ви мене, гуцула!

Я сходив усі Карпати,
всі стежини-плаї,
мене знали всі дівчата
у нашому краї.

Та гліцинії-ліани
заплели дорогу.
Крім очей отих коханих,
не бачу нічого.

В мене волі вже немає,
а думи веселі.
Море хвилі розбиває
об високі скелі.

2

Цілу ніч мене дорана
обплітала Ліліана —
молода грайлива панна,
ніжнорука, тонкостанна,
обплітала, як ліана
обвиває стан платана,
що підняв зелену крону
вище нашого балкона.

Із платаном ми братани:
обплітають нас ліани.

3

В радості безліч назв,
в мене є теж для свята:
сонце в zenіті — екстаз
і біля моря кімната.

Край кипарисів, ліан,
і восени тут літо...
Смаглої плоті дурман,
наче парфуми, розлито.

Як прибережний платан,
я у полоні гліциній,
і в почуттях гурман —
зовсім я ще не осінній.

Пройдено шлях немалий,
та зупиняйтесь рано.
Сонця мені ще підлий
в келих душі, ліано!

Дух мій злітає в zenіт
вище житейської прози.
Падають зорі на світ,
як поетичні сльози.

4

Біля моря, біля скелі
під чаїний перегук
ми зустрілися веселі,
переплівши віти рук.

Ти сказала, що готова
поєднатися навік.
Придивися, чорноброва:
я вже сивий чоловік.

Я любив бої без правил,
ну, звичайно, без ножа,
в мене погляд не лукавий,
та розхристана душа.

По світах мене носило,
і морями я пропах,
а тепер душі вітрило
обтріпалось на вітрах.

Розлюбив я вже халепи
і до штормів охолов.
Ти ж сказала, що для тебе
шторм на морі — як любов.

І тому, мабуть, дівчино,
наші руки розплелись.
Я люблю тебе очима,
а не кров'ю, як колись.

5

Ой, ліанко, ой, панянку,
плетиво зелене,
повилась ти вчора зранку
змійкою від мене.

Повилась до старця-дуба,
ще міцного з виду.

Нам було з тобою любо,
а тепер — ні сліду.

Якби ти знайшла, кобіто*,
мужа — не коханця,
я не став би серцем тліти,
що маєш обранця.

Тепер буду зимувати
один-самотою,
і не буде вже розмови,
як була з тобою.

Ой, ти любко-перелюбко,
невірная панно,
була звечора ти жінка,
а зранку — ліана.

6

Ой, не хочу обвивати
тонкого кленочка,
обніму міцного дуба,
наче рідна дочка.

Молодий ураз покине,
натішившись вволю,
а старіший берегтиме,
як щасливу долю.

Молоденька яворина
іще й насміється,
а старенька дубовина
пригріє до серця.

Хоч як гріє, хоч як тішить,
а тягнуться руки
до нової пригодоньки,
до нової муки.

* Кобіта (полонізм) — молода легковажна жінка.

Отак мені роковано
невірно любитись:
від одного коханого
до другого витись.

Ой, яка я, Боже, вільна —
як над морем чайка!
Ой, яка я божевільна,
нещасна гультяйка!

7

Повний штиль на морі. Тиша незвичайна.
Все під сонцем мліє, ніжиться кругом.
Тільки в'ється-стогне одинока чайка.
Все когось шукає. А кого? Кого?

Чи у неї люди одібрали діток?
Чи свої пари не знайде повік?
Що для неї сонце? Що для неї літо?
Неспокійно в'ється. Неспокійний крик.

Аж терзають душу зойки мимовільні,
наче світ весь ходить задом наперед.
Всі поети, звісно, трохи божевільні,
і шалена чайка, мабуть, теж поет.

8

*«Як прийшла ми карта...»
З народної пісні*

Ех, і карта впала
від судьби-циганки:
вже не маю жінки,
не буде й коханки.

А що сива жінка
супилась грозою,
молода коханка
гнулася лозою.

Жінка все бісилась,
ревнощами п'яна,
а коханка з іншим
в'ється, як ліана.

Як не зміг я файно
у родині жити,
то якої правди
ждати від кобіти?

Що ж мені робити
вже не молодому?
Ех, найперше, мабуть,
вип'ю склянку рому!

Із лівиці скину
перстень обручальний
і закину в море,
як талан печальний.

9

Платане-братане в приморському парку,
нумо на дорогу піднімемо чарку!
З тобою я випити радий і квартиру,
щоб швидше забути цей берег і Ялту.

Я часто дививсь на схвильоване море,
не думав, що й сам хвилюватимусь скоро.
Ти бачив, платане, зі мною тут жінку —
моєї любові останню сторінку.

Я всю прочитав її: очі, і руки,
і трепетні рухи, і лагідні звуки.
Нас ніч обвивала, як довга ліана,
як чорна пантера, бажаннями п'яна.

Ти, друже мій, бачив, як шторм-ураган
наскочив раптово, сповивши в туман
і сонце, і море, і лагідну жінку —
моєї любові останню сторінку.

Як зранену чайку, її понесло,
назад не вернуло безсиле крило.
Не так тая буря їй зранила крила,
як вітром порвала душевні вітрила.

Гай-гай, урагани у душах людських
страшніші стократ ураганів морських!
Негода на морі замре, прошумить,
а бідна душа все штормить і штормить.

Обняв би тебе на прощання, платане,
та вже обняла тебе міцно ліана,
так схожа на ту, що ласкала мене, —
і сон той не скоро, не скоро мине.

10

І море, і гори — усе вже позаду,
попереду — потяг, купе.
Лиш степ пожовтілий — єдина розрада
та небо над ним голубе.

І чайка невпинно летить за вагоном.
Куди вона так поспіша?
Аж мало у вікна не б'ється з розгону
чиясь божевільна душа.

За ким ти женешся, закохана душе?
Куди його потяг везе?
Мабуть, про кохання, крилатий мій друже,
і досі я знаю не все.

Я гнався так само в любовному шалі
і крилами бивсь у вікно,
і сонце сідало, як зараз, в печалі...
Це вчора було — і давно.

Спинись, не безумствуй, душа неблаганна!
Чи вартий любові твій друг?

Вже захід горить, наче довга ліана,
а сонячний промінь потух.

Ліана, ліана у серці озвалась
і стисла його... Я мовчу.
Це, може, не чайка із сил вибивалась,
а я все за кимось лечу?

20–24.09.2011 р., Ялта

КОСМІЧНА ПОЕМА (Із мініатюр)

* * *

Хай у небі вже безліч свіч —
я також засвітити хочу,
не тому, що лякає ніч,
а тому, що залюблений в ночі.

* * *

Як чудово купатись в Дніпрі!
Як приманює море до себе!
А чому найсолодше мені
у глибокі години нічні
запливати у зоряне небо?

* * *

Люди заселяли небеса
Овнами, і Рибами, і Псами,
навіть їх заставили Возами...
Наче і бідненько. А краса!
Світ земний вознісся в небеса!

* * *

Люди й Космос — не простенька тема.
Люди нам відомі. Космос лиш
прочинив щілину... Ця проблема —
Богові посильна теорема,
та людей вимучує свербіж —
в щілину встромити свій леміш!

* * *

Ми, люди, — наче дзеркало для Світу:
в нас віддзеркалене і небо голубе,
і зоряна ріка, вночі розлита...
Світобудова — дама гордовита,
але без нас не бачила б себе.

* * *

Земне життя — велика таїна —
зродило і мікроба, і слона,
і рід людський многоязиковий.
Великий замисел, великий!
Але навіщо? — Знаю, знаю! Щоб
ми догадались: Світ — лише мікроб.

* * *

Моє перо вагається, а пише:
на все велике в світі є ще більше,
нічого най-найбільшого нема,
рівновеликі Світло і Пітьма,
ніщо не більше нашого ума.

* * *

Приємно думать, як на мене,
що все у світі нескінченне,
що нескінченний теж і я,
якщо не плоть — то мисль моя.

* * *

Кажуть, Всесвіт почався від Вибуху,
і від нього — небес панорама,
та моя заперечує тям:
там, де вибух — ні духу, ні пуху —
залишається тільки яма.

* * *

Що ж лежить у всесвітній основі?
В астрономів немає ясності,
як у всіх нас, рабів сучасності,
адже стрижень всього — в любові
Неосяжності до Неосяжності.

* * *

Любов до жінки — теж космічний потяг,
але його здуває часто протяг
нерозуміння, ревнощів, погроз.
Як не вдягни її в сучасний одяг,
земна любов — космічний парадокс.

* * *

Яка, скажіть, поема без любові?
В нас, де не глянь, є гарні, чорноброві...
Я в даній темі начебто знавець,
та притупивсь до неї олівець.
Як про любов писати без любові?
Пробачте вже мені, холостякові!

* * *

Як електрон, відірваний від атома,
я від сім'ї відірваний тепер.
Радіти? Сумувати?
Ще не знаю.
Я лиш маленький вільний електрон.

* * *

А раз тепер я — холостяк,
то, значить, вільний, мов козак,
і мов козак, по вольній волі,

не боячись гуляю в полі,
шукаючи не панночку,
а із хрестом земляночку.

* * *

Якби людьми опікувався Бог,
він зводив би навік у парі двох,
як звів навіки Сонце із Землею,
як людство поєднав навіки з нею...
Ні, це не Божа благодать —
людей абияк парувать!

* * *

Я ніч люблю. Небесну темну ніч.
А чом не ясен день? У чому річ?
А річ у тім, що день — буденний, звичний,
а ніч — це поклик Вічності космічний.
Із Вічністю побути наодинці
хіба вже заборонено людинці?

* * *

Мені, романтику, як юні всі поети,
колись посеред поля уві млі
явився образ жінки з Андромеди,
схиляючись, як гілка, до землі...
То марення було, чи віщий знак,
що на землі я буду одинак?

* * *

Можливо, що любов моя космічна
для нинішніх прагматиків комічна.
Та й сам я до романтики задуб,
із феями земними взявши шлюб.
І в шлюбі я шукав щось неземне,
але надії зрадили мене.

* * *

Закоханий у юності по вуха,
складав із зір я милої ім'я,
та все завіяв час, як завірюха...
Де зорі ті? А де під ними я?
Зустрів я випадково знову друга —
о часе, часе, це твоя наруга! —
від милої осталося лиш ім'я.

* * *

Стара любов — немов нічне світило,
яке давно у Космосі згоріло,
а світло ще прямує до Землі,
когось на ній втішаючи в імлі.
О, сумно споглядати серед зір
лиш відблиски своїх надій і вір!

* * *

Не жду я і в загробному житті
зустріти рідну душу на путі,
бо вирішити треба ще дилему,
чи, взагалі, існує сад едему.
І на землі я мав чудовий сад,
та мало там було любовних свят.

* * *

Чого моя душа закохана хотіла?
Чого шукала у земних жінках?
Було їй, звісно, мало тільки тіла,
адже душа — це вже небесний птах.

* * *

Облишмо старечі зітхання,
облишмо образи на світ!

І юність, і перше кохання,
і сльози, і ніжні зізнання
були, як небесний політ
по кращій із кращих орбіт...

* * *

Не вічна ні любов, ані Галактики.
То що тепер? Тремтіти нам і плакати?
Усіх живих навчає білий світ:
смерть не страшна, коли продовжив рід!

* * *

Отак у твір космогонічний
любовних я додав інтриг.
Прийом, як бачите, класичний,
без нього ж бо не пишуть книг.
Хоч я поет не канонічний,
проте в мистецтві не руйнач —
хай посмакує мій читач!

* * *

Пардон, жінки, найперше, українки!
Від вас я заслуговую нагінки
за ставлення негречне до жінок.
Спишімо це на кепський стан печінки —
а так ще дієдатний я дідок!

* * *

Таки дідок! Мій внук вже в інституті
на лекціях засвоює знання.
А я весь вік самонавчавсь по суті,
та й зараз на життєвому розпутті

вивчаю курс кухарства і прання,
аби здобути ще одне звання.

* * *

Кухонна справа, кажуть, не космічна,
але хвала їй, бо вона одвічна!
Її вивчає жінка споконвік,
а зорі в небі лічить чоловік,
перехиливши добру чарку звично.
Ні, господарство вести — річ космічна!

* * *

Так хазяйнують люди на Землі —
усі льодовики розтануть скоро —
і слід вже готувати кораблі,
щоб рятуватись, наче Ной, на горах.
Я суп варю на тихому вогні,
щоб людству не вкорочувати дні.

* * *

Якщо про кухню вам не інтересно,
то я продовжу пам'ятку небесну
як рятуватись від всесвітніх бід,
від котрих людство може просто щезнуть...
Та за стіною так гримить сусід,
що вже не страшно всіх космічних бід!

* * *

Я дав навмисно побутові строфи:
небесний пафос приземлити трохи,
як роблять це космічні кораблі,
невдало приземлившись на Землі.
Ми в Космосі іще — сліпі кроти,
хоч довші й довші риємо ходи.

* * *

Карлики, квазари, чорні діри...
Вже хотів я розказати, що це,
та впустити маю до квартири,
розчинивши вікна, раннє сонце.

Я люблю ці золоті години
із ранковим чаєм на столі.
Здрастуй, сонце, друже мій єдиний
і моя опоро на землі!

* * *

Стає вже мегаполісом
залюднена Земля,
не дружать з хлібним колосом
затоптані поля.

Якщо так далі буде
іти земний прогрес,
то їсти будуть люди
лиш манну із небес.

* * *

Хтось в Бога просить раю на землі,
багато хто вимолює небесний,
а я молюся, і при тому чесно,
щоб діти в нас роїлись на селі
і саяв хліб, як сонце, на столі.

* * *

Прекрасне все: Дніпро і Еверест,
і все, що миле кожному поету...
Колись на злиднях ми поставим хрест
і не одну освоїмо планету.
Якби ще в людях зник шерстистий звір —
з ним страшно вато рухатись до зір!

* * *

Хто мислить, той не має заборон.
Збагнути Всесвіт — ось його закон.
А інші всі закони — хвіст комети...
І зоряний штурмують бастион
блаженні відчайдухи та поети!

* * *

Якщо й створив хтось Всесвіт, то поет —
в натхненні божевільному естет:
чи Світло-Бог, чи Чорно-Бог,
чи то дитя від них обох.

* * *

У світі мало значитись поетом,
ще треба, як бджола, ділитись медом.
Та із поетами в людей бува заскок:
живий — він нуль, а як помер — пророк.

* * *

Чи електрон, чи атом, чи людина —
який вони являють інтерес,
коли для Космосу і Сонце — як пилина?
Та без пилінки Всесвіт — не увесь,
а без людей він вже запався б десь.

* * *

Ми на Землі пливем як на «Титаніку».
Але чи варто нам впадати в паніку?
Бо не така страшна в дорозі смерть,
як без мети життєва круговерть.

* * *

Я не прихильник ненависті, гроз,
і Світ люблю, мов корабель — матрос.
О рідна Земле, нестійке суденце,
за тебе я віддам на муки серце!
Долай, долай космічний океан!
Майбутнє — наш єдиний капітан.

* * *

Хто ж завів Світовий годинник,
де Усесвіти — мов коліщатка?
Вас не мучить така загадка?
Он сміється будяк біля тину,
бо завівсь од малого зернятка.

* * *

Все походить від власного цвіту.
Хіба інша існує дорога?
І скажу я простіш якомога:
якщо Світ народився від Світу,
то і Бог народився від Бога.

* * *

Зарождається все в утробі —
чи то в дерева, чи в людини,
навіть Богу (такій особі!)
теж судилось зрости із зернини.

* * *

Хоч допитлива я людина,
а нарешті дійшов до зупинки:
де ж взялася Найперша Зернина?
Від зернинки, дивак, від зернинки!

* * *

Є десь Бог, чи його немає —
я не знаю, хоч знати б хотів.
Тільки розум мій твердо знає:
Світ є Щось божевільно безкрає —
непідвладне і сотням Богів.

* * *

Моя земля — моя держава
тримає натиск зліва, справа
і не дає зламатись нам,
своїм не скореним синам.
Ми стоїмо — вона стоїть
над сивим попелом століть!

* * *

Хай що б не сталося зі Світом —
ми прикрашаєм Землю цвітом.
Які там біди не грядуть,
а ми готуємося в путь.
І просто так не може Світ
спинить наш зоряний політ!

* * *

Мільярди зір, Світів-Антисвітів
навіщо Хтось в безмежжі засвітив?
Невже усе для того, щоб тепер
під галактичним зоряним наметом
дивився я на світ, як фантазер,
і все те славив, будучи поетом?

* * *

Кому пишу? Чого я хочу?
Навіщо голову морочу,

життя малюючи своє?
Я головне сказати хочу:
Світ є моїм, бо Я ще є!

* * *

Чи хтось хотів цього, чи не хотів —
а ми, напевно, в центрі всіх Світів.
І хочеш ти (кажу собі!), чи ні —
цінууй-шануй свої короткі дні.
Цінууй себе! Ніяка сила-власть
добра, що є в тобі, тобі не дасть.

* * *

Вчені люди з обсерваторії
викладають мені теорії.
Із поваги до їхніх сивин,
я їх слухаю, наче син,
але син вільнодумний, як
у роздольному полі козак,
а насправді — учитель історії,
що закоханий в обсерваторії.

* * *

Кажуть, Всесвіт у всі кінці
розлітається й досі...
Що? Галактики — це горобці,
що пасуться у просі?
Ні, панове, знавці голомозі!
Це Світи, як рої, (всі-всі-всі!)
кружеляють навколо Осі,
наче дзига, дитяча дзига,
безкінеч... безкінечно велика...
Зрозуміли мене? Мерсі*!

* Мерсі (французьке) — дякую.

* * *

Де ж ця Вісь світового тяжіння,
вкруг якої Галактик роїння?
Ось подумаю і відповім...
Я ще думаю — майте терпіння! —
є у мене одне підозріння:
Вісь Усесвіту в серці моїм!

* * *

Відчуваю в собі безсилля:
де початок всього? Де кінець?
Всюди воля і всюди безвілля...
Весь Усесвіт — страшне божевілья,
божевільний також і Творець.

* * *

Світ велично страшний. Та над страхом
в моїм серці — небесна краса.
Так у нірці, напевно, мурахи
не лякає найбільша гроза.

* * *

Опаду я травневим цвітом,
в серці маючи кращу з утіх,
що в мені — всі Галактики світу,
із одного замішані тіста,
я ж бо часточка їх усіх.

* * *

Хай на похорон мій всі Галактики
вдягнуть світлі свої халатики
і на свіжий могильний горбок
хоч по жменьці сипнуть зірок!

* * *

Космічний промінь, пронизавши Землю,
мій ген-частинку в Космос понесе,
і десь край Світу впавши на пустелю,
зачне життя, а з ним — усе, усе...

* * *

Облиш, поете, пісню сумовиту,
край поля, наче явір, стоячи
і зорі споглядаючи вночі,
бо кращого немає заповіту:
до Вічності молись, або мовчи!

* * *

Цвіте і небо, і земна природа,
і місяця виблискує ліхтар,
і ти в короні зоряній — як цар...
За що така космічна нагорода?
За що такий немислимий тягар?!

02–21.02. 2012 р., Київ

ЗМІСТ

ДОНЕЦЬКА ПРЕЛЮДІЯ (Роман у віршах)

Вступ	5
1. Нас добре вчила шахта рідна	7
2. Такі прадавні імена	16
3. І кожний вірив так, як міг	24
4. Оце і щастя: голуби!	34
5. Ми теж не ангели, дружок	41
6. В дитинстві все було солодке	45
7. Вуличне кіно	50
8. Ох, яка ця вдова бідова!	53
9. Сказання про снігову людину	62
10. І зараз рідний як ніколи	64
11. Сестри такої не знайти	68
12. Страшна краса	71
13. В живому храмі серед нив	74
14. Круговорот	83
15. За найпрекрасніший трофей!	95
16. Іду туди, де серцю мило	112
17. Непосланий лист	118
18. Я з вами, браття, не лукавлю	119
19. Без волі все — порожній звук	127
20. Погожих днів вам, орачі!	136

МОСКОВСЬКИЙ ЧАС (Роман у віршах)

Передмова	142
Розділ 1. Несподівана радість	142
Розділ 2. Московський роман	166
Розділ 3. Запізнілий лист	196

ПОЕМИ

Сходження на Тарасову гору (Поема)	230
Дума про трьох братів (Пам'яті мого батька)	236
Дисертація про славу (Пародійна поема)	244
Дума про матроса Матюшенка	253
Птах над містом (Урбаністична поема)	261
Київський світанок (Вінок сонетів)	275
Комуністичний хрест (Поема-репортаж)	283
Шлюбний човен (Вінок сонетів)	294
Зелений килим Бабиного Яру (Етюдна поема)	302
Друг мій сад (Поема із пелюсток)	306
Гладіатори доби (Сонетна поема)	319
Ліана (Поема-балада на гуцульський мотив)	328
Космічна поема (Із мініатюр)	336

Літературно-художнє видання

Василь Марсюк

ТВОРИ
У ДВОХ ТОМАХ

Том другий

Романи і поеми

Редакція автора

Видавничий редактор *В. Й. Клічак*
Верстка та дизайн *Я. І. Січовик*

Підписано до друку 05.03.2013.
Формат 84x108/32. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 22. Наклад 500 прим.

Видавничий центр «Просвіта»
03047, м. Київ, просп. Перемоги, 50.
тел./факс (044) 454-88-41
Інтернет: vcprosvita.com.ua
E-mail: vc-prosvita@ukr.net

Свідоцтво №1800, серія ДК
від 24. 05.2007.